

Nas pogovor v Novem Sadu

Skok na konja in čezenj

Mirko Čanadanović: „Nelikvidnost, prevelike investicije - to je tema Jugoslavije, toda še nihče ni povedal svoji javnosti, kolikšna je ta nelikvidnost in kolikšne so nepokrite izgube

Kako presoja politični položaj v Vojvodini, je bilo prvo vprašanje, ki smo ga postavili predsedniku pokrajinskega komiteja ZK Mirku Čanadanoviću, ko je 20. aprila sprejel urednike Dela. V pogovoru so iz uredništva sodelovali glavni urednik Mitja Gorjup, odgovorni urednik Jak Koprivc in notranjepolitični urednik Vlado Jarc, ki je zelo obširen pogovor v prosti interpretaciji tudi pripravil za objavo.

CANADANOVIC: Naj začnem pri tistem, o čemer smo se nedavno pogovarjali na seji pokrajinskega komiteja: notranja graditev in razvoj zveze komunistov sta bila zadnje čase malce potisnjena ob stran. Gospodarska problematika nas je pritegnila bolj na operativni ekonomski teren. Posledica pa je bila, da smo ob pomembnih gospodarskih rezultatih in tudi dobrih mednarodnih odnosih v pokrajini zadnje dve leti izgubili 10.000 članov. Večinoma gre za neposredne proizvajalce. Na enega na novo sprejeteja je štiri ali pet takih, ki so izstopili ali bili izključeni. Pri kmetih je saldo že nekaj let negativen ali pa je na ničli, sedaj pa jih je čedalje manj.

DELO: Socialna struktura se potemtakem slabša?

CANADANOVIC: Tudi v ideološki, moralni, etični strukturi partije smo slabši za pomembno dimenzijo. In to prav zdaj, ko je treba z uredništvom ustavnih amandmajev stopiti korak naprej v samoupravljanju. Tako se politično življenje marsikje odvijajo med partijskimi vodstvi in vodstvi delovnih organizacij. Le-ta tvorijo večinoma člani ZK, toda z svobodnim razpoloženjem in ne s tistim, ki bi moralo biti prevladujoče.

Iste tegobe kot na začetku reforme

DELO: Ali je po vsem tem možen sklep, da gre za dolgotrajno podcenjevanje problemov, ki nastajajo zaradi ekonomske nestabilnosti in ki se neposredno svitajo tudi v politični nestabilnosti?

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

- FRANCE JERAS
POGLEJ V NAŠE ZEPE
Je preplah zaradi visokih osebnih dohodkov utemeljen?
- PETER BREŠČAK
IVAN DANGUZOVI
Portret tedna
- DUSAN DOLINAR
»MISELNI BAZENI-
ZUNANJE POLITIKE
ZDA
- HEJKAL: ZAKAJ GOVORIMO
O OMEJENI VOJNI?
Intervju
- BOGDAN POGACNIK
SE PRED ZGDOVINO MORA
IMETI LJUDSTVO LEGENDO
Srečanje z urednikom UNESCO
- STANKA GODNIČ
TRETJE SREDIŠČE
Animirani film
- JERNEJ SUSTERSIČ
NEZORANA LEDINA
Slovenski muzeji in spomeniki
v zamejstvu
- MARIJAN KUNEJ
NACIONALIZEM
IN »TROJANSKI KONJ«
Iz poročila CK ZK Hrvaške
- K POZIVOM MLADIM, NAJ
BODO REVOLUCIONARNI,
NE PREDPISUJMO
RECEPTOV
Govori Zivko Pregl
- GREGOR KLANČNIK
ZDRUŽENI ŽELEZARJI
IN PREDELOVALCI?
Integracijska pobuda
- BORIS VERBIČ
EGS V ŠTEVILKAH
Izvoz — uvoz
- DR. ALEKSANDER GALA-PETER
VELIKA OFENZIVA
Odlomek iz pravkar izšle knjige

CANADANOVIC: Mislim, da lahko. Sploh je ta ekonomska dimenzija v naši politiki ena izmed slabih točk naše skupne politike. Znadje leto ali dve pa se politično nezadovoljstvo, v kolikor se pokaže, v glavnem oblikuje okrog ekonomske socialne problematike. Pravih zadnje čase, ker so nacionalno politični viri nerazpoloženi, najbrž tudi izstopanja iz ZK, zdaj sanjamo. Zdad se toliko bolj oblikuje nerazpoloženi ob dejstvu, da se v šestem, sedmem letu reforme srečujemo s istimi tegobami kot pred njo — nelikvidnost, inflacija, deficit in zunanje trgovinski bilanci, slaba struktura investicij, počasno prenašanje odločanja o presežnem delu na neposredne proizvajalce...

Te dni moramo spet ponavljati vse tisto, kar smo napisali v program reforme, vključno z njenim družbenim aspektom.

DELO: Se mar dovolj zavedamo posledice takega položaja? Sorazmerno lahko se na politični ravni sporazumemo, kaj ne velja, v praksi pa se potem zatila.

Marsikaj tudi ne znamo

CANADANOVIC: Da, praktično spreminjanje razmer — to je poglavito »Ponovil bom, kar sem nekdo že povedal: najpogosteje si to razlagamo, da gre za pomanjkanje enotnosti in discipline v politični praksi. Toda naša politika ne bi prav nič izgubila, pa niti naša samoupravna in socialistična praksa, če bi rekli še nekaj drugega: za dolgotrajno serijo problemov ne vemo rešitve. Videti je, kot da je vse dobro zamisljeno, samo potem v praksi vse nekdo pokvari, nekdo, ki se ne ravna po liniji, stališčih, ki je sebičen, lokalisti, nacionalisti itd. Strinjani se seveda, da veliko naših dogovorov pogori tudi zaradi tega, toda razloge kaže iskati tudi v samem začetku, v zasnovi.

Na primer sklep o devalvaciji. Uspoštevali smo ne nekaj elementov, ki so nujni za tako odločitev. Veste pa, da smo jo sprejeli pod težo takratnih razmer. In? Čez leto smo morali ugotoviti, da se je potrosila družje.

Če pravim, da vsega le ne znamo, ne želim podcenjevati zapletenosti problema. Zdad imamo že leta v vladi ter ob njej zbrane strokovnjake in izvedence, torej ljudi, ki poznajo posel. Toda očitno je treba upoštevati silno različne elemente. Vzemimo kmetijstvo. Sila težko je sprejeti ukrepe, ki bi bili enako sprejemljivi za Vojvodino, Bosno, Makedonijo in Slovenijo. Tisto, kar pomeni korak naprej za planinsko kmetijstvo ali za razmere, kjer je kmetijstvo še v pretežnem delu naravno, za vojvodinsko tržno kmetijstvo ne more predstavljati niti pol koraka naprej.

DELO: Pravite: ne znamo. Včasih pa nemara tudi nečemo, ker se bojimo socialnih zaostritvev?

CANADANOVIC: Prav gotovo. V začetku reforme smo zase predvideli, da bi moralo zapreti vrata najmanj 30 podjetij. Menili smo, da bo pomenila likvidacijo vsega, kar je neproduktivno, nestabilno, kar živi na tujem delu, kar nima možnosti na trgu. Toda je izjemno se je kaj takega primerilo. Normalno je, da vsi načrtujejo svoj razvoj, nenormalno pa je, da čez pet šest let vsi ostanejo. To pomeni, da do prestrukturiranja ni prišlo.

Druzič, računali smo, da bo usmeritev na tržno gospodarstvo nujno postavila nizko produktivno delo ob strani. V naši pokrajini pa se je zgodilo, da smo lani na novo zaposlili 25.000 ljudi, kar je tudi s socialno političnega vidika pomembna številka, vendar je 70 odstotkov teh nekvalificiranih. Torej nizko produktivno delo, ki nima sanse na trgu. Živi lahko je leto, dve v konjunkturi, toda graditi stabilizacijo na nizko kvalificiranem delu, seveda ni mogoče. To pa se dogaja v vsej Jugoslaviji.

Nismo še zbrali dovolj poguma

DELO: Giblremo se torej po starih kolesnicah...

CANADANOVIC: Mislim, da je precej oportunitizma. Ob prvih znakih prekinitve dela smo pripravili izplačati osebne dohodke, zlasti če je to pred prazniki. Nismo zbrali še dovolj poguma, da bi se soočili z nekaterimi socialno političnimi težavami, ki so ob gospodarski stabilizaciji nujne. Res je pa tudi, da se precej manjka, da bi delovne organizacije razpolagale s svojim dohodkom, pa potem seveda tudi ne moremo vseh težav prevladati nanje. Vrh tega lahko se zadnje leto znašli v položaju, da ni posebnih problemov, kar zadeva republiške ukrepe, hkrati pa s sistemom smo v zamudi, devizni sistem ni rešen, cene niso urejene, obremenitve so prevelike itd., kar vse vzbuja nerazpoloženo.

V republikah ni problemov?

DELO: Kakšnih bistvenih premikov pa le še ni opaziti?

CANADANOVIC: Dejaj sem, da marsičesa ne znamo, drugič, da obstaja socialnopolitični oportunitizem, tretjič pa lahko rečemo, da obstaja tudi vzajemni republiški in pokrajinski oportunitizem. Vsak je poskušal doseči politično stabilnost doma, če pa že mora biti kaj politično neopopolnoma, potem naj bo to iz arzenala tistih ukrepov, ki z njimi razpolaga federacija. Tako smo se zadnje leto znašli v položaju, da ni posebnih problemov, kar zadeva republiške ukrepe, hkrati pa s sistemom smo v zamudi, devizni sistem ni rešen, cene niso urejene, obremenitve so prevelike itd., kar vse vzbuja nerazpoloženo.

Nelikvidnost, prevelike investicije — to je tema Jugoslavije. Toda niti v eni republiki ni stopil nihče pred svojo javnost, da bi povedal, kolikšna je ta nelikvidnost, kolikšne

Z razglasom ne gre

DELO: Vsi pa pravijo, da so proti nestabilnosti, in vendar jo še imamo. Ustvarja se nenormalen položaj...

CANADANOVIC: To posloprevanje pomanjkljivosti in uspehov bo najbrž še dolgo trajalo, zlasti pa da neuspehe pripisemo nekemu drugemu. To mentaliteto smo gradili, ustvarjali z visoko koncentracijo sredstev v federaciji, ki je pripeljala do tega, da so začeli ljudje investirati za vsako ceno, krivdo za zgrešeno investicijo pa napravili sistemom neznanemu zgoraj. To bo treba zdraviti z daljšo samoupravno demokratično terapijo. Z razglasom to ne gre: zdaj smo sprejeli amandmaje, ni več zvezne blaginje, potemtakem tudi ne več premetavanja odgovornosti na druga pleča.

DELO: Pravimo stabilizacija, kaj da obstaja stabilizacija brez žrtve. Nekdo mora to plačati. Kdo? Ali pa nismo pripravljani na žrtve, ker jih politično ne bi mogli vzdržati. Ali je morda to točno?

CANADANOVIC: Še vedno se ukvarjamo s političnimi tolažbami, ko to preprosto ni več mogoče. Kaj radi rečemo, naj stabilizacija ne pade na pleča delavskega razreda. Hkrati pa se kaj drugega: prosveto smo leta zanemarjali in ji je treba dati mesto, kakršno ji pripada v socialistični družbi. Hkrati — tudi na kongresu kulturne akcije v Srbiji — pravimo, da moramo kulturi več nameniti. Na IX. kongresu smo sklenili, da mora dobiti snanost več... Postavi se vprašanje, na čigav račun torej stabilizacija, če smo se dogovorili, da ne bomo »iskali denarja? Ostaja silno majhen prostor za stabilizacijo — proračunska poraba. Povsem očitno pa je, da s tem stabilizacije v razmerah, v kakršnih smo, ni mogoče doseči.

DELO: Torej...?

CANADANOVIC: Saj smo se že dogovorili: stabilizacija za tiste investicije, ki najhitreje obrabijo ginar, stabilizacija za proizvodno industrijo, ki gre na svetovno in še posebej na konveribilno tržišče...

Pa da ne pade na pleča delavcev? Katerih? Morda bi bili nekvalificirani in neproduktivni investiji? Nikakor, če hočemo produktivno gospodarstvo, kajti ne moremo se stabilizirati z dodatnimi naložbami in najemanjem še večjih dolgov v tujini, ampak z večjo produktivnostjo dela v najširšem pomenu besede.

Zelo jasno je treba povedati, da mora gospodarstvo sprejeti bremena stabilizacije, toča pridivsem s tem, da pošlje produktivnejše, bolj poslovno povezane, tržno racionalno, da ne more računati na to, da bo izgube nekdo drug pokrival, odplačoval dolgove ali podaljševal obveznosti...

Po starem o novem

Sicer pa v našem vsesplošnem kritičnem zanosu pogosto govorimo po starem o novem, kar vidnih novih stvarih, pomembnih rezultatih. Naprimer: Pred tremi leti smo na leto izgubili po pet, šest tisoč zaposlenih, lani pa smo na novo zaposlili 25.000 ljudi. Po osebnih dohodkih je bila Vojvodina nemara je pred Bosno in Kosovom, zdaj smo za Slovenijo in Hrvaško, kar je normalno, da ne govorim o drugih podatkih. Torej stvari se le gobjeje. Mi pa radi razglajamo vedno le nove etape, korakite preobrate in izgubljam smisel za postopno gibanje, ki je naša edina realnost. Radikalno, da bomo spremenili gospodarsko strukturo, radikalno vrnil delavce iz tujine, radikalno modernizirali kmetijstvo, radikalno zmanjšali razlike med razvitimi in nerazvitimi, radikalno. Če je za nekatere spremembe ojektivno treba deset, petnajst, dvajset let, ne ustvarjamo iluzij, da so možne že jutri, sicer se to vrne kot politična demoralizacija, nezaupanje, spodruga sila, ki pravijo, da pot ni prava, ali pa se nam javlja kot medsebojna nacionalna zavist.

DELO: Toda ali ne počnemo tega tako mi pri časopisih kot vi v politikah?

CANADANOVIC: Nekateri ekonomisti, ki poznajo nekaj dejele, so mi povedali, da se to kaže kot pravilo v nerazvitem svetu. Vse načrtujejo v pospešenem zgodovinskem tempu, pa hitro prihaja do neskladij v

Koreniti v besedah

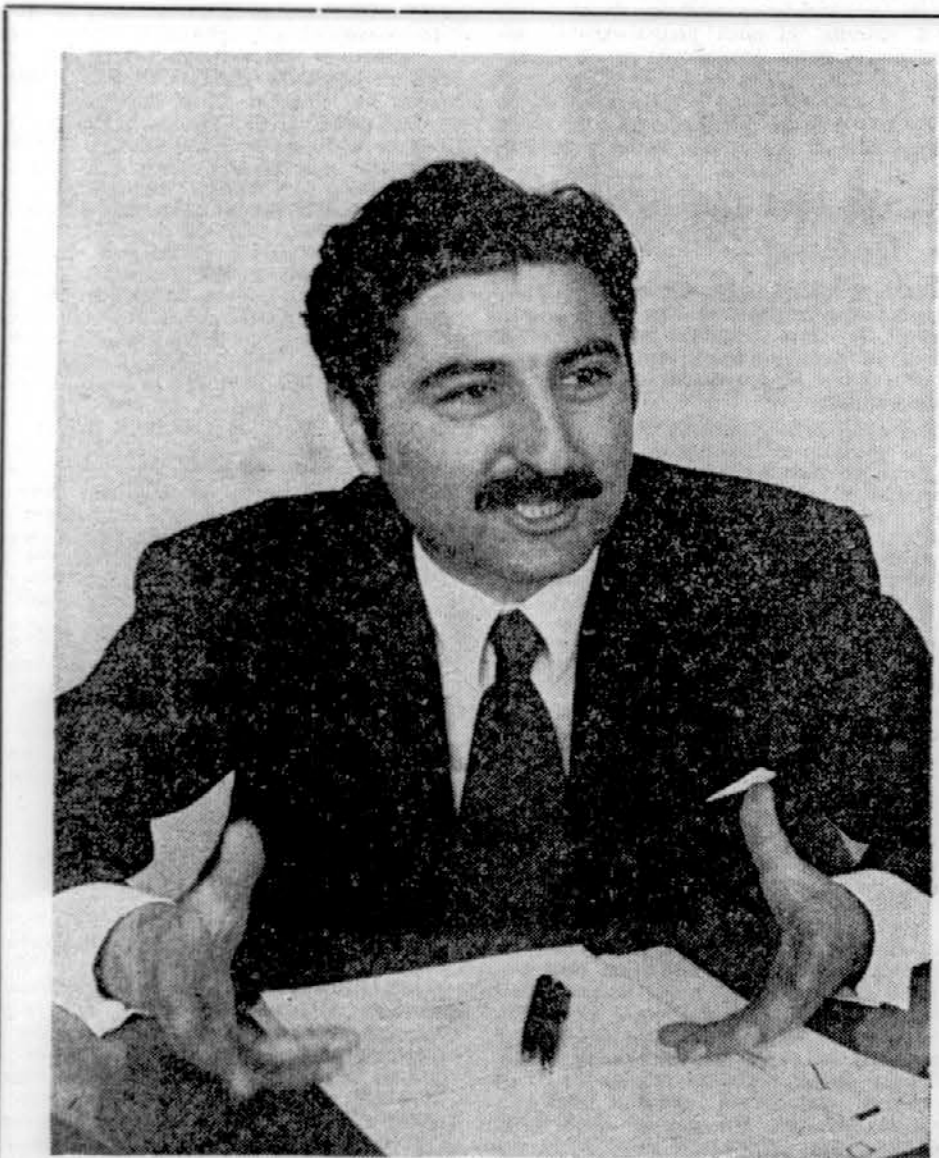
DELO: Znani ste po dokaj radikalnih političnih stališčih. Kaj pa radikalizacija prakse?

CANADANOVIC: Načelna politična raven je pri nas tako radikalna kot redkokje na svetu. Vsako leto imamo najmanj enkrat ali

Koreniti v besedah

DELO: Znani ste po dokaj radikalnih političnih stališčih. Kaj pa radikalizacija prakse?

CANADANOVIC: Načelna politična raven je pri nas tako radikalna kot redkokje na svetu. Vsako leto imamo najmanj enkrat ali

MIRKO ČANADANOVIC

Sedanji predsednik pokrajinskega komiteja ZK Vojvodine je bil rojen 1936. leta v Novi Crni. Diplomiral je na filozofski fakulteti v Novem Sadu in je magister filozofskih ved. Član ZKJ je od leta 1957. V študentskih letih je bil predsednik univerzitetnega odbora zveze študentov in sekretar univerzitetnega komiteja ZK na novosadski univerzi. Pri študentskem časopisu Indeks in pri tribuni mladih v Novem Sadu je bil urednik. Letos januarja je bil Mirko Čanadanović izvoljen za člana predsedstva ZKJ.

Obešeni pred zoro

V soboto, 6. maja, navsezgodaj zjutraj, pred zoro, so v ankarskem osrednjem zaporu obešili tri ljudi.

Njihova imena so dobro leto dni pretresala turško javnost: Deniz Gezmis, Yusuf Aslan, Huseyin Inan. Bili so voditelji THKO, »Turške narodnoosvobodilne vojske« oziroma turške mestne gverile. Nobeden se ni bil star petindvajset let. Nobeden ni zakrivil smrti drugega človeka.

Februarja lani so ugrabili štiri ameriške pilote z vojaškega oporišča blizu Ankare. Čez nekaj dni so pilote sami izpustili na prostost. Potem se je začel za njimi veliki lov. Gezmis in Aslan so ujeli 17. marca na zaostalem kmečkem podeželju v vzhodni Anatoliji, Huseyin Inana pa 23. marca nedaleč od turško-sirske meje.

Ankarski javni tožilec je 26. marca vložil zoper ujetu trojico obtožnico in zahteval smrtno kazen, ker so hoteli zrušiti obstoječi red. Ob ugrabitvi štirih pilotov so namreč gverilci zahtevali, naj ankarski radio objavi poziv »za vstajo vseh patriotov v Turčiji«.

Obsojeni so bili 9. oktobra lani: na smrt z obešenjem, ker so »poskušali nasilno zrušiti ustavni red v Turčiji in uvesti marksistično leninistično oblast«.

Na smrt so v celicah ankarskega zapora čakali 198 dni. Pred pol drugim mesecem so jim oblasti ponudile golo življenje, če se javno pokesejo. Ponudbo so zavrnili.

Gezmis je pred smrtjo rekel: »Živela neodvisna Turčija! Naj bo prelet imperializem! Živela marksizem-leninizem!«

Yusuf Aslan je rekel: »Umiram častno, vi pa boste netočetkrat umirali brez časti: jaz sem služil svojem ljudstvu, vas plačujejo ZDA!«

Huseyin Inan je rekel: »Naj živijo delavci in kmetje!«

Dolgo leto dni je trajal boj za njihovo osvoboditev. Ta boj je zahteval svoje žrtve in ogrozil življenja drugih ljudi.

Mesec dni pred njihovo smrtjo so turški gverilci ugrabili dva britanska in enega kanadskega tehnika iz nekega turškega vojaškega oporišča. Tri tehnike naj bi zamenjali za tri na smrt obsojene gverilce.

Prišlo je do tragedije v Kizildereju, ki je turška vojska vsula ogenj na osamljeno hišo, kamor so se zatekli gverilci s tremi tehniki. Ubiti so bili vsi trije tehniki in deset mladih Turkov.

Dva dni pred usmrtnitvijo so gverilci ugrabili turško letalo in ga prisilili, da je pristalo v Sofiji. V zameno za življenja Gezmisa, Aslana in Inana so ugrabitelji ponujali življenja letalskih potnikov. Ko pogajanja niso uspela, so zaprosili za politični azil v Bolgariji.

Nekaj ur pred usmrtnitvijo se je za življenje treh gverilcev zavzel pri turškem predsedniku Sunayu osebno avstrijski kancler Kreisky. Pred njim je to poskušal 87-letni turški politik Ismet İnönü. Še pred njim številni predstavniki evropskih vlad, pa pravniki, pisatelji, umetniki. Med njimi André Malraux in Jean Paul Sartre.

Ves boj za tri mlada človeška življenja je bil zaman. Moralo je biti zadoščeno »redu in pravici«.

Obešili so jih pred zoro. Preden je vstalo sonce. Zadnje ure iztekajoče se noči.

Bil sem v Turčiji lani ravno tedaj, ko se je začel za njimi veliki lov. Govoril sem z enim izmed tistih, ki so jih vojske svinčenke prerešale v Kizildereju, ko so hoteli z ugrabitvijo treh tehnikov rešiti življenja treh obsojenih na smrt: to je bil Ertugrul Kırkırcı, predsednik revolucionarne mladinske organizacije Dev-Genç, katere člani so bili tudi trije obešeni. Ertugrul Kırkırcı mi je rekel, da je cilj njihovega boja osvoboditi Turčijo ameriških imperialistov. Da se borijo zoper notranje izkoriščanje, ki je povezano z odvisnostjo Turčije od tujega, predvsem ameriškega kapitala. Da je vladajoča oblast pahnula Turčijo v globoko krizo in onemogočila vsakršen političen, gospodarski ali družbeni razvoj, da je sprožila sistematično nasilje s strani turške najbolj reakcionarne desnice in polijeje zoper turško levico, ki ji ni preostalo drugega kot brezupen boj.

Vse to so besede Misli Ideali. Morda sanje.

Politika pa je, pravijo, čisti, hladen račun, ki seštevja in odšteva. Pogosto odšteva tudi človeška življenja.

Vrv okrog vratu treh mladih in dvorišču ankarskega osrednjega zapora je odšla tri človeška življenja: tri mladosti, polne neizrečenih besed, nerazmislenih misli, neizsanjanih sanj.

Kljub vsemu se zdi kot da v računu sveta ničesar ne manjka. Odštevanje človeških življenj se nadaljuje, samo da bi vladala »red in pravica«.

Toda: če ni človeka, za koga potem vladata red in pravica?

TIT DOBERSEK

gospodarstvu, izobrazbi, razočaranj in na koncu vendarle do spoznanj: oprostiti, svrati vendarle niso odvisne samo od naše volje. Mene so s tem tolažili, in ne bi zljaj jaz rad tolažil drugih. Vendar nekaj resnice je v tem.

Štart za 100 m, Tek na 5 km

DELO: Nekateri menijo, da smo kdaj nestrpni tudi na področju političnega sistema?

CANADANOVIC: Včasih tudi. Toda vrnil bi se k sistemu, ko sem rekel, da včasih tudi ne znamo. Bilo je leta 1965, ko smo se lotili gospodarske reforme. Če se spominjam, smo takrat govorili o paketu ukrepov. Krenili smo s paketom ukrepov, to čez pol leta razglasili za gospodarsko reformo, ob koncu leta za družbeno reformo. Potem se sproži vprašanje, kako teči naprej, če smo štartali za tek na sto metrov in ga potem podaljšali na pet kilometrov? Kondicija, in to delovna, organizacijska, politična, mora biti v tem primeru čisto drugačna. Če reforme v precejšnjem delu nismo uresničili, potem je vzrok tudi v tem, da smo koncept širili, mi dodajali, na kar v začetku nismo bili pripravljani, kasneje je dopolnjevanje pa ni bilo povsem skladno.

Seveda s tem nečem reči, da vsega tega ni bilo treba. Prav gotovo pa bi bil položaj precej drugačen, če bi imeli v začetku celotno zasnovo, ne pa da smo jo gradili mimogrede. Tako je bilo tudi s političnimi spremembami. Spomnili se boste kako so bile napovedane ustavne spremembe, in kaj smo na koncu sprejeli in kaj bomo še v drugi fazi. Vsi pa danes pravimo, da je prav, da smo do tod prišli. Tako pravimo tudi v Vojvodini. Ni mogoče torej iskati nikakršnega opravičila, da bi se kolikčaj vrnil, kajti obstajajo določene težnje po tem, češ da smo amandmaje sprejemali v nemirnem času, da so vplivale nanje določene sile in da je treba zato vse znova proučiti. Nikakršnega proučevanja, nazaj ni pot!

Najbrž pa bi bil koncept racionalne in učinkoviteje uresničen, če bi že na začetku natančneje vedeli, kaj hočemo.

Predolg skok

Pred letom, na primer, smo v zanosu, da je treba zmanjšati proračun, zmanjšati vpliv družbenopolitičnih skupnosti, likvidirati vpliv birokracije, kakor smo govorili, oblikovali tako imenovane interesne skupnosti v zdravstvu, prosveti, šolstvu itd. Kaj ugotavljamo danes? Zdad pravimo, da to ni dobro, ker so sredstva proizvajalcev odtujena, da zdaj z milijardnimi sredstvi, ki so včasih celo večja kot proračuni družbenopolitičnih skupnosti, razpolaga malo ljudi, da gre za novo uzurpacijo oblasti. Očitno smo tučl v tem primeru skočili predalet in zdaj vidimo, da so rezultati diametralno nasprotni od pričakovanih. Napravili smo novo vrsto odtujenosti, celo nevarnejšo, kot je bila prej. Za 10 ali 15 milijard so morali v Novem Sadu prenašati sejo občanske skupščine, na vse zbreje volivcev, pa naj je bilo še tako formalno,

več kot polovica jih je morala dati svojo pritrudeno Dames gre to skozi 80 prosvetnih delavcev, ki upravljajo sklad, ali pa se pogosteje skozi upravni odbor desetih, dvajsetih ljudi.

DELO: Značilna je za jugoslovansko stvarnost še druga ocena, da namreč preveč capljamo na mestu.

CANADANOVIC: V praksi.

DELO: Če se vrnemo k že postavljenemu vprašanju: ali je zveza komunistov v sedanjem trenutku pripravljena pojaviti se s kakšnimi nepopolnimi ukrepi, ki pa bi dolgoročno pomenili ozdravitev razmer?

CANADANOVIC: Če vzamemo akcijski program ZKJ, potrjuje, da je ZK pripravljena tudi na to. Bojim pa se, da bodo naši načrti še precej časa pogorevali pri realizaciji.

DELO: Ali mislite, da je to zaradi tega, ker bi bilo pri nas preveč demokracije, kot se tudi sliši?

CANADANOVIC: Nikakor, nasprotno. Če pomeni demokracija, kot trdim, dominanten vpliv delavskega razreda, potem je problem v tem, da nimamo dovolj demokracije, ker pri praktičnem odločanju — ekonomskem in političnem — vendarle še vedno odloča le dooločena struktura, čeprav v obliki demokratične volje vidimo. Vendar pa je tudi socialna struktura ZK taka, da kaj radikalnejšega ne bi pričakovali. Velik del članov bi sicer lahko glasoval za kakšen radikalnejši program, toda z navdušenjem pri njegovu uresničenju ne bi sodelovali. V statutu imamo določbo, po kateri se mora član v akciji držati dogovorjenih stališč. Od takega ki misli drugače kot dela, ne morem nič pričakovati.

Slavljeni in odstavljeni politiki

DELO: To seveda zadeva kadrovske politiko. Pri nas se večkrat dogaja, da vodijo eni in isti ljudje tako stabilizacijsko kot inflacijsko politiko — obkraj enako zagreti. Iz skoraj vsakega odstopa, ali pa zamenjave pa redno delamo politični problem.

CANADANOVIC: Točno. V glavnem obstajajo slavljeni in odstavljeni politiki. Kritiziranih, neuspešnih, omahljivih, politikov brez poguma, politikov, ki so z eno potezo enkrat pogrešili, takih politikov nimamo. Normalno pa bi bilo, če bi prav takih ljudi, ki so nekdo poskusili pa ne uspeli videli, da niso kos nalogi, ki so v seriji dobrih potez napravili eno slabo, bilo več. Imamo samo imenitne, samoupravno usmerjene, v praksi potrjene kadre, potem pa imamo birokratizirane ljudi, ki so se pokazali kot nacionalisti, sovinita. Giblremo se v ekstremih. To ni atmosfera ustvarjalne nasti in dela. Smo pa vendar še zelo napredovali in danes ne silimo večrajšjega ministra za prosveto, naj bo trgovinski minister. Celo močno smo napredovali, saj so družbene odločitve pod kontrolo ne le demokracije, ampak tudi strokovne javnosti.

(Nadaljevanje na 16. strani)

POGOVOR V NOVI SADU: z leve na desno: Mitja Gorjup, Mirko Čanadanović, Jak Koprivc in Vlado Jarc

Foto: Bora Vojnovič

Ekonomske aktualnosti

Pogled v naše žepe

Je preplah zaradi visokih osebnih dohodkov utemeljen?

Glede višine osebnih dohodkov pri nas so bila mnenja vselej zelo različna. Resnici na ljubo pa so bili vendarle v večini tisti, ki so hoteli na najrazličnejše načine opravičiti življenjski standard in osebne dohodke in so pri tem kaj radi zamizali, kadar je bilo treba pogledati v obraz naši razmeroma nizki produktivnosti in največkrat šibkim ekonomskim rezultatom. Seveda pa je povsem razumljivo in človeško, da se nam zide osebni dohodki vselej prenički in tako smo, kot že tolikokrat, tudi zdaj v zadregi. Ni namreč enotnega mnenja, ali bi bilo ob sedanjih stabilizacijskih prizadevanjih treba pritisniti na alarmni zvonec zaradi osebnih dohodkov. Pa čeprav je marsikoga osupnilo, ko je predsednik zvezne vlade Džemal Bijedić opozoril, da so v prvih treh mesecih t.l. jugoslovanski osebni dohodki poskočili kar za 30 odstotkov.

V Sloveniji pa seveda še toliko bolj nerotno pričakujemo pretežno oceno, kako je zdaj z osebnimi dohodki, ko smo jih vendarle vsaj formalno dali v minulem letu na uzdo družbenega dogovarjanja in samoupravnega sporazumevanja.

Je bila Slovenija neumna izjema?

V Sloveniji zdaj tisti, ki se morda boje, da bi jim kdo odločno posegel v njihove lastne žepe, poudarjajo, da se zaradi statističnih podatkov ne more nihče spoprijeti ob osebne dohodke; saj so lani, upoštevaje vse jugoslovanske republike, najmanj porasli osebni dohodki v Sloveniji. Povečali so se za vsega 19,4 odstotka, pa čeprav je bilo v Jugoslaviji doseženo 22,1 odstotno nominalno povečanje osebnih dohodkov in so se v Vojvodini osebni dohodki povečali celo za 27 odstotkov, na Hrvaškem pa za 25 odstotkov.

Marsikdo meni, da je bila Slovenija pravzaprav neumna izjema med republikami. Medtem ko v drugih republikah (ko je za osebne dohodke lani veljala zvezna omejitev) kar celotnim panogam sodržavljaci osebne dohodke, se je pri nas za to odločila republika le pri posameznih podjetjih in povrh vsega je SRS podaljšala zvezne omejitve glede osebnih dohodkov vse do sklenitve samoupravnih sporazumov o delitvi.

Toda če upoštevamo samo delitev v lanskem zadnjem četrtletju, ko so v Sloveniji že začeli samoupravni sporazumi, pa je po nekaterih mnenjih kar zadosten razlog za preplah. V vsej državi so se namreč osebni dohodki v zadnjih treh mesecih minulega leta povečali le za 11, v Sloveniji pa kar za 14,4 odstotka. Med vsemi republikami torej največ v Sloveniji! Pa menda ne zaradi vpliva samoupravnih sporazumov?

Mar osebni dohodki zajedajo akumulacijo?

Praden bi dali pod drobnogled omenjene sporazume, naj še pomenimo, da je povprečen mesečni dohodek naš zaposlenega dosegel lani v Jugoslaviji 1432 din, največji je bil v Sloveniji s 1643 din. Na drugem mestu je bila s 1563 din Hrvaška, na zadnjem pa s 1170 dinarji pokrajina Kosovo. Seveda pa je lanski decembrski povprečni zaslužek Slovenca znašal še skoraj dva tisočaka, saj je dosegel 1998 dinarjev.

Vneti zatrjujevali tega, da je pri nas standard še zmeraj nizek, da je morda s prvostopnimi kazalniki celo čez mejo. Dejali bi, da se je tudi v Avstriji lani osebni dohodek povečal za dobrih 10 odstotkov (ob 5-odstotnem povečanju cen) in da so v Italiji (ob 5-odstotnem povečanju cen) poskočili nominalni osebni dohodki celo za 11 odstotkov.

Ob razgibanjih kako je z delitvijo na Slovenskem, smo pred dnevi slišali tudi opozorilo, da znaša vendar delež osebnih dohodkov vseh zaposlenih v Sloveniji le 52,2 odstotka skupne osebne porabe. Vse preostalo pa so pokojnine, invalidnine, dnevnice, kilometrine, zaslužki od kmetijstva in obrti in kar 19,4 odstotka je tako imenovanih ostalih prejemkov v gotovini, nakazil na žiro račune in nakazil iz tujine. Zakaj bi potem delali preplah, je bil sklep ob teh podatkih.

Večkrat smo tudi že slišali opravičilo, da lanske povečanje osebnih dohodkov v Sloveniji sploh ni posebno veliko, ko pa so se vendar lani povečali skladi v slovenskem gospodarstvu kar za 56 odstotkov. Strokovnjaki pa trdijo, da skladi nikakor ne dajejo realne podobe. Po njihovem je vsaj 30 odstotkov akumulacije prikazane kaj problematično. Zaradi tega recimo, ker je treba iz skladov gospodarskih organizacij plačevati v skupne rezerve gospodarstva in dajati obvezna posojila za pospeševanje razvoja manj razvitih območij Jugoslavije. Gre v bistvu za stroška, ki sta bila še pred dvema letoma tudi tako obravnavana, ne pa kot se stavnih del skladov. In ker je tako, bi bilo tudi za več let nazaj težko primerjati rast osebnih dohodkov z rastjo akumulacije v gospodarstvu, da bi poiskali odgovor, v kolikšni meri osebni dohodki »zajedajo« akumulacijo. Znano pa je, da so se v zadnjih petih letih povečali osebni dohodki v Jugoslaviji za 82 odstotkov, v Sloveniji pa za 80,5 odstotka.

Na Hrvaškem so pohiteli

Seveda je nekako razumljivo, da morajo osebni dohodki v drugih republikah vzporedno s povečanjem produktivnosti počasi dohiteti višje dohodke v Sloveniji. Toda informacija o gospodarskih gibanjih, ki so jo obravnavali na zadnji seji hrvaške vlade, je spregovorila o nekoliko problematičnem gibanju. Produktivnost na Hrvaškem raste počasneje kot v sosednji Sloveniji, pa vendarle za 32 odstotkov, v Sloveniji pa za 80,5 odstotka.

— v letosnjih prvih treh mesecih povečali osebni dohodki v Sloveniji za 26, na Hrva-

škem pa za 33 odstotkov. In tako je moral predsednik hrvaške vlade dr. Ivo Perišin priznati, da je takšna rast osebnih dohodkov udarec za akumulacijo, da lahko ogrozijo realne investicijske programe in da bi lani ostalo na Hrvaškem med družbenimi sredstvi kar 60 starih milijard več, če ne bi bilo neupravičene rasti osebnih dohodkov in če bi bila rast samo tolikšna kot povprečno v državi.

Dejali bi, da kaže, prav k tej ugotovitvi dodati mnenje, ki mu menda v Sloveniji nihče ne oporeka, da bi namreč kazalo nekako usklajevati osebne dohodke med posameznimi republikami.

Bolje bi bilo brez kazni

Sicer pa je v Sloveniji zdaj aktualno vprašanje: bodo kolektivni v gospodarstvu za svoje pojedeli preveliki del akumulacije oziroma ali jo bodo snedle zamrznjene cene.

Iz slovenske gospodarske zbornice so že prišli svarilni glasovi, da za zaradi povečanih stroškov v gospodarstvu, ki pa jih zaradi zamrznjenih cen ni mogoče kratko malo prevalliti na kupce, obeta kaj sušno poslovno leto. Pravijo, da zaradi tega ni realno govoriti o kakršnihkoli linearnem povečanju osebnih dohodkov, do katerega bi prišli zaradi revalorizacije meril v samoupravnih sporazumih. Opozarjajo tudi, da bi bilo v skladu s slovenskim zakonom o družbenem usmerjanju delitve mogoče pravičoma povečati osebne dohodke le, če bi akumulacija dosegla vsaj enako stopnjo rasti kot letni poprej. Na tisti, v zakonu zapisani »praviloma« bodo verjetno letos marsikje pozabili. Življenjski stroški pa so v državi že v prvih štirih mesecih t.l. porasli za 4,1 odstotka.

Pozornost zasluži tudi zbornično stališče, da bi pri družbenem usmerjanju delitve koristilo več radikalizma. Menijo, da bi bilo bolje, če bi bila dogovorjena delitvena merila kratko malo obvezna in da bi bilo boljše razveljaviti sedanjo sankcijo, ki velja za tiste, ki si dajo v žepe večje dohodke, ko bi si jih v skladu s samoupravnimi sporazumi smeli. Dokazujejo, da če ne bi bilo »kazenskega« davka na prevelike osebne dohodke, potem bi podpisniki samoupravnih sporazumov nikakor ne tiščali meril za osebne dohodke tako visoko nazgor.

Ko smo omenili plačevanje »kazenskega« davka, smo pravzaprav opozorili na zelo pomembno nubo vseh samoupravnih sporazumov o delitvi dohodka in osebnih dohodkov. Tudi v republiki tripartitni komisiji za družbeni dogovor so namreč ugotovili, da so si — brez, ko je postalo jasno, da so merila za delitev dohodka samo instrumentarij za ugotavljanje neobdavljenih sredstev za osebno in skupno porabo — začeli v celovnih organizacijah prizadevati, da so si izborili kar se da široke delitvene okvire in kar najbolj ohlapna merila in se tako izognili obveznosti za plačevanje kazenskega davka. V ospredju prizadevanj torej ni bila skrb za največjo podjetniško akumulacijo, marveč bojazen pred posebnim davkom na previsoke osebne dohodke.

Kako visoko še?

Prve kritične ugotovitve tudi potrjujejo, kako so v samoupravnih sporazumih, ki jih je skupno 74, poskušali kar najbolj napihniti delitvena merila. Tako je uspelo eni dejavnosti bolj, drugi manj pretiravati glede težavnosti dela oziroma z dodatkom za posebne pogoje dela. Enako je bilo z internimi prekvalfikacijami. Te naj bi bile samo izjemen odstop od splošno veljavnega priznavanja formalne strokovne usposobljenosti. Toda izjemna možnost se je sprejavla skorajda v pravilo, nastajajo pri tistih skupinah organizacij v razmeroma visokim osebnim dohodki, ki so izkoristile vse možnosti, da bi dokazale, da ne gre pri njih za nikakršne ekscese pri osebnih dohodkih. Potem ni čudno, na nazivke hitri rasti osebnih dohodkov — od zadnje jeseni sem — obstajajo še velike možnosti za povečanje osebnih dohodkov, pa s povečevanjem kolektivni sploh ne bodo presegli okvirov, ki jim jih določajo samoupravni sporazumi. Po prvih podatkih SDK je do konca minulega leta vsega le 37 odstotkov podpisnikov samoupravnih sporazumov izplačevalo toliko, ali pa več, kot so dovoljevali sporazumi. Vsi drugi pa so imeli še znatne neizkoriščene možnosti za povečevanje osebnega dohodka.

Dokončno oceno o samoupravnih sporazumih bi menda mogoče izreči šele junija, ko bodo v službi družbenega knjigovodstva končane podrobne analize o lanskem delitvi. Dotlej pa se nikakor ne bi smeli zadovoljiti le z geslom, da morajo tudi osebni dohodki dati svoj obolus jugoslovanski stabilizaciji. Sicer pa kakršnikoli že bodo rezultati analize samoupravnih sporazumov, vneprej je jasno, da je vsakršno sporazumevanje boljše od anarhije in da še tako nude napake ne bodo smele razvednotiti sporazumov, ampak bodo morale spodbuditi k njihovi hoveni dograjevanju.

Poglavitno je razmišljati o enakomernejšem razvoju vseh

Nadaljevanje pogovora z Mirkom Čanadanovićem

(Nadaljevanje s 15. strani)

Sicer pa naj rečem, da mi ni čisto jasno, kaj so to kadri. Obstajajo delavci, zdravniki, inženirji, profesorji, novinarji, umetniki in vrh vsega še neki kadri.

Pri vseh nas je še prisotna nekakšna zavest o kadrovskih listah in kadrovskih komisijah. Pravimo: nekdo je prišel na kadrovske liste. Pri tem seveda ne mislimo na tistega, ki se je s svojim delom uvrstil med vodilne ekonomiste, vodilne profesorje, sposobne novinarje, nimamo takšne kadrovske liste v naših glavah. Vedno mislimo le o tem, ali je nekdo prišel ali ne na družbeno politično kadrovske liste. Nekateri se ne morejo spriznati s tem, da takšnih list več nimamo. Stalno zahtevajo in pričakujejo, da pridejo na listo. Pri teh kadrovskih listah pa je bilo vedno pomembno to, kdo jih je pisal, še vedno kandidiramo za družbene zadeve prevedel je v okvirih političnih starih.

DELO: Ko govorimo o kadrih in kadrovski politiki, mislimo v podtekstu na tako politiko, s katero bi ustvarjali razmere, da pridejo na površje sposobni, kvalificirani, odgovorni ljudje.

CANADANOVIC: Dobro mislim o tem, kar se pri nas dogaja. Vzemimo zadnje partijske volitve v Vojvodini. Niti enega občinskega sekretarja ni, ki bi bil na tej funkciji dlje kot dve leti. Od 22 na novo izvoljenih, jih je polovica mlajših kot 35 let. Od 52 jih je 17 prišlo iz delovnih organizacij, le 5 jih je bilo prej na drugih političnih funkcijah. Ljudje se torej ne vrte v istem krogu.

Tehnokrati — nova desnica

DELO: Zadnje čase ste zelo resno govorili o nevarnosti tehnokratizma ter uporabi izraz, da je to nova desnica.

CANADANOVIC: To sem uporabil bolj za ravnotežje izrazu »nova levica«, da ne bi mislili le na to.

DELO: Kako v Vojvodini doživljate tehnokratizem?

CANADANOVIC: Mislim, da nismo izpo stavljeni kakšnim posebej velikim tehnokratskim težnjam ali grupacijam. Skoraj bi lahko rekli: žal. Če bi namreč lahko izbirali, se mi zdi manjša nevarnost od tehnokratov kot pa od nestrokovnih in primitivnih birokratov. Če se seveda držimo izvirnega pomena besede. Namreč primitivnih birokratov, ki so se polastili politične oblasti, vladanja z ljudmi — ne s tehnologijo. Je pa to bolezen, ki smo z njo že inficirani, kakšne velike epidemije pa še ni v Jugoslaviji. Naš problem je: nizka produktivnost, nestrokovnost, slaba poslovnost, nekonomicnost, politiziranje v ekonomiki.

Grdi besedi

DELO: Ali mislite, da z managerstvom ne bomo imeli problemov?

CANADANOVIC: Delamo zmešnjavo, ker se ujamejo za grdi besede, ker sta pri nas tehnokracija in managerstvo grdi besedi. Ne gledamo, kaj je vsebina. Če je nekdo do posloven, sprejema tveganje in nato za hteva, da bo v skladu s tem tveganjem in rezultatom tudi najrajši ter čaščen, pravi jo, da je sebičnejši, tehnokrat, manager, da mu ni mar usoda denarškega razreda in podobno. Tako bomo vse stvari spravili na površje. Če pa nam je dandanes kaj treba, so nam potrebni zelo poslovni ljudje. Če bi v čem že mogli zavladati Sloveniji (če bi namreč dobro poznali razmere), potem bi ji zavladali prav to, da ima mnogo bolj poslovne ljudi v gospodarstvu kot pa so pri nas. Kvalifikacijske strukture nima boljše od naše, če ne celo slabšo. Toda ima organizatorstvo proizvodnje, čelne ljudi. To je slovenski čudež v Subotici. Prišli so ljudje iz »Gorenja«, toda nikogar niso odpustili, dinarja ne investirali, le okrog 600 ljudi je zametalo delovna mesta. In uspeh je na dan.

Ali novosaška mlekarina, ki ni mogla odkupiti mleka, v dobri kooperaciji se je izkazalo, da gre. Tretji primer je naša lesna industrija, kjer je Slovenija-les povezal drobno proizvodnjo in odprl tržišče. Pa nisem hotel delati kakšnih primerjav, četudi se primerjamo s Slovenijo, kadar hočemo pokazati svojo relativno zmožnost.

CELO: Kaj pa liderstvo?

CANADANOVIC: Če se povrnemo k izvirnemu pomenu besede, bi morali liderja in liderstvo drugače pojmovati. Gre za ljudskega prvaka, spoštovanega tolmača razpoloženja demokratične javnosti, demokratično izvoljenega itd. Torej to s socializmom ni ne spojljivo. Termin pa je zdaj dobil drug pomen, nekaj zadnjih mesecev celo visoko frekvenčen: človek, ki govori v imenu republike, naroda, pa čeprav dobro veš, da se ni pogovarjal niti s svojima sosedoma. Preprosto nastopi in pravi: naš delavski razred pravi, naša javnost tako misli, ljudstva pa po tem preostane, da potrdi, kar je funkcionar rekel, da je mislilo.

To so te stvari, ki se dogajajo in ki se jih je treba varovati.

Ekspresni vlaki

DELO: Tudi pri medrepubliškem dogovarjanju?

CANADANOVIC: Tudi. Včasih so ti dogovori kot ekspresni vlak, ko skladičejo sejo za jutri, in to za pomembne stvari. Na sejo gre resorski človek — sporazumevajo pa se republike, narodi. Ne bi rad razlastil skupščin in drugih predstavniških organov. Toda skupščina predstavlja ljudstvo, izvršni svet zastopa skupščino, resorni minister ali predsednik zastopa izvršni svet in na koncu vendarle nastane subjektivizem. Vprašamo pa se lahko, ali so se potem res sporazumele republike, narodi in narodnosti. S kakšno pravico lahko tako rečemo?

DELO: Je potem tak sistem dogovarjanja vprašljiv?

CANADANOVIC: Nikakor! Navsezadnje smo le prišli do dobrega institucionalnega sistema. Paziti pa je treba, v kaj se utegne spremeniti. Legalizirali smo pravico veta. In prav je tako, čeprav smo imeli tudi prej nekaj takega, le da se ni tako imenovalo. Zdjaj vsaj vemo, o čem se pogovarjamo. Izrednega pomena pa je, da se zdaj na vadimo preved v posredni demokraciji, v tem predstavljaju republik in narodov na tak način, da te republike in narodi naslednji dan iz časopisov zvedo, kaj je njihov resnični interes v dogovoru, ki je bil sklenjen prejšnji dan. To je skušnjava, pa ni treba sumiti v ljudi. Paziti se je treba, da ne bi kaj napravili, kar bi nas pripeljalo v resnično nedemokratičen, če hočete, liderski položaj.

Kaj je to mednacionalni odnos?

DELO: Večkrat ste doslej govorili o medrepubliškem in mednacionalnem odnosu. Kako jih sedaj ocenjujete, kaj po vašem mnenju zapostavljamo, pa bi lahko prispievalo večjemu uveljavljanju medrepubliškega in mednacionalnega sodelovanja?

CANADANOVIC: Oprostite, toda najprej bi rekel, da mi ni všeč izraz mednacionalni odnos, kot da živimo v nekakšnih mednacionalnih odnosih. Toda občani in narodi živimo v realnem življenju, v samoupravnem socialističnem sistemu, kjer je nacionalna enakopravnost eden izmed bistvenih elementov političnega sistema, ureditve države, ideologije in praktične politike zveze komunistov. Lahko, da je o virih le terminološka igra. Naj vam pokažem na primeru iz našega življenja. Pred nekaj meseci sta začeli pri nas izhajati še dve reviji za družbena vprašanja, ena v srbohrvaškem in druga v madžarskem jeziku. Nekomu pada v glavo in to zapise kot nov dosežek naše politike mednacionalnih odnosov. Toda to je predvsem kulturni dogodek, del našega kulturnega življenja, enega, ki se uresničuje v srbohrvaškem, in drugega v madžarskem jeziku.

Ali: Sestavili smo madžarsko-srbski sivar. To je podatek o razvoju kulture in ne o mednacionalnih odnosih. Če pa bi pri nas kdo napravil npr. slovensko-francoski sivar, ne bi nikomur padlo v glavo, da bi to zapisal v rubriko smednacionalni odnos, kajti to je le kulturni podatek. Bistveno pa je, da govorimo o pomembnem napredku nacionalnih svobodnih, ena-

kopravnosti nacionalnega razvoja. To pa je povezano z izenačevanjem pogojev gospodarjenja, s socialistično solidarnostjo, s hitrejšim razvojem nerazvitih krajev. To je centralno vprašanje.

Eni v četrti, drugi v tretji prestavi

DELO: Da nekdo čaka z razvojem na drugem?

CANADANOVIC: Sam poznam nekatere Slovence, ki pravijo, mislim, da upravičeno, da ni solidarnosti in enakopravnosti, če se moramo izenačiti v 20 letih. Če se moramo izenačiti v tako kratkem času, potem morajo razviti čakati in se ne razvijati.

Druga pa je stvar, če bi se pogovarjali o tem, da bi nekdo napredoval s četrtjo, drugi pa s tretjo ali celo drugo hitrostjo, glede tega bi se že lažje dogovarjali.

Sicer pa sodim, da se je skupaj s sprejetjem amandmaja in z 21. sejo predsedstva ZKJ politično nebo v Jugoslaviji razvedrilo.

Malce pa se bojim, ker so znaki težnji po unitarističnem jugoslovstvu, ki so se pojavili po 21. seji. Kadarkoli namreč radikalneje, ostreje kritiziramo bode ekonomske, bode politične razmere v Jugoslaviji, se iz pepela pojavlja tista želja, ali ne bi bilo bolje, če bi bili enotna država; da nimamo teh republiških komplikacij, da bi bili en narod, z enim jezikom. Toda nisem srečal človeka, ki nudi jugoslovstvo, da bi rekel, v redu: en narod, pa slovenski ali pa albanski jezik. Ponavadi reče, da se samo po sebi razume, kaj se ve tudi nekaj drugega, da to sploh ne pride v postelj

Kolikšna demokracija v kulturi

DELO: Z nekaterimi izjavami, zlasti s področja kulture, ste se izpostavili nevarnosti, da vam nekateri pripisejo, kako niste za demokracijo in ustvarjanje svobode. Kako bi odgovorili takemu svojnemu kritiku?

CANADANOVIC: Moram priznati, da sem si pridobil z nekaterimi izjavami popularnost pa tudi sumničnja. No, delu popularnosti bi se kar odrekel, ker sem jo dobil v okoljih, s katerimi ne bi imel rad opraviti. Zanimivšeji je pogled na samo Vojvodino.

Zadnje čase nas gledajo malo postrani zaradi teh prepovedi, obsodb, zlasti na področju kulture. Toda glejte: v dveh letih odide iz partije šest tisoč ljudi, dva tisoč jih izključimo, med njimi nekaj več kot deset prosvetnih in kulturnih delavcev, med katerimi jih je morda pet imelo ime v lokalnih razmerah. Zaradi teh starih ali petih ljudi se potem postavlja vprašanje, ali zveza komunistov ni v sporu s kulturo, kulturnimi delavci in z ustvarjalci?

Vajz predvsem mislim, da si mora ZK Vojvodine najprej zastaviti vprašanje, ali je privlačna za delavce, ali ni in zakaj. Drugič, v tem kritizerskem zanosu je pred očmi bolj tisto, kar je izključeno, kot tisto, kar je zrasto, kar je storojeno.

Za znanstvene delavce je bilo v Vojvodini pred petimi leti 5 milijonov dinarjev, zdaj 4,5 milijarde. Znanstveniki so dobili od izvršnega sveta deset milijonov novih dinarjev kredita, samo v zadnjih štirih letih smo odprli tri nove inštitute in en zavod. Štiri nove revije poleg že obstoječih 80 in še nekaj, začnemo graditi televizijo, zrasla je univerza. Na njej je tisoč ljudi, v Novem Sadu je čez 400 novinarjev, desetina inštitutov, čez sto književnikov. Ni primera, da bi študent s povprečno oceno 8 ne dobil 50 do 60.000 dinarjev stipendije, da ne bi bil v domu, če izpolnjuje pogoje itd. itd. Pa odprli smo filmsko hišo...

Toda prepovedali smo...

Toda prepovedali smo dve številki mladinskega časopisa, vsakega zaradi po enega članka. Prvi je bil čisto političen, na temo

nacionalnih odnosov, drugi na temo tujih študentov v naši državi. Eden manifestacija domačega sovražnika, drugi razuma. In zdaj načno vprašanje o svobodi tiska, spopadu med politiko in kulturo, o trdi roki.

Pri nas se še mnogo govori o demokraciji kot o čisto meščansko politični kategoriji, kot o svobodi, da nekdo pove vse, kar misli po lastni presoji brez kakršnihkoli socialnih, političnih razrednih in nacionalnih ozorov; da svoboda mišljenja, govora in ustvarjanja torej izvezememo iz nacionalnega, socialnega, razrednega in političnega konteksta. Mislim, da takšnim pogledom ne smemo popuščati, kajti to ne bi pomenilo biti le neodgovoren pred bodočnostjo, temveč povsem politično neodgovoren tudi glede na preteklost te države. Mislim, da se ne moremo vrtni v debatne klube, kjer smo bili pomešani z nacionalisti in se obnašali tako kot da se med tem časom ni nič zgodilo. Naša politika mora imeti še vedno razredni značaj. Na sedanji stopnji naše družbene preobrazbe mora še vedno obstajati politična oblast, ki se realizira kot razredna: še posebej v posameznih situacijah, v posameznih trenutkih in proti nekaterim delom družbe. Če imate organizirano kontrarevolucijo, če imate pred seboj odkritega rasista, če imate obnovljenega šovinista in buržuja, ki po 30 letih ponovno v novi družbeni situaciji začneta ustvarjati svoje gibanje, potem se moramo jasno dogovoriti: ali naj se pogovarjamo o izidu razrednega boja, ali o svobodi javnega nastopanja. Mislim, da smo tu stvari posešali. Ni torej problem v tem, da govorimo o svobodi ustvarjanja, o svobodi dela, o nacionalni svobodi in enakopravnosti. Tudi tu moramo preizkusiti svojo demokratičnost. Toda ne more biti svobode za ne delo, svobode za tatvino, svobode za šovinizem, svobode za protidržavno organiziranje pod kakršnokoli firmo (ali pod firmo svobode kulturnega ustvarjanja, pod firmo vsejugskega gibanja, pod firmo nacionalne emancipacije, ali s pozivanjem na nacionalno tradicijo in preteklost). Jasno je, lažje je reči, da je nekaj kontrarevolucije kot pa reči, da gre za deverzijo pod plaščem kulture. Ljudje so vedno pripravljani, da se pri kulturi malo popuše. Osebno mislim, da ni treba soditi v »primerih kulture tako kot bi sodili o jasnih političnih dejanjih. Toda, to za mene omeni, da ni treba hiteti pri sojenju poeziji. Če pa gre za politični članek, katerega avtor piše tudi pesmi, ne more biti nikakršnega pomislanja, ker gre za politično dejanje. Isto velja za film. Če nekdo sam pravi, da je njegov film političen film, potem se ne more izogniti tudi politični oceni. Ne pa zahtevati zgolj oceno filmske kritike na nekem filmskem festivalu. Pomislite kako bi izgledala naša lahko rekel: oprostite, ne bi vsak birokrat lahko rekel: oprostite, moja dela ne morejo ocenjevati novinarji, delavci, književniki, moje delo se odvija v sferi politiki...

Bili smo verjetno med najostrejšimi v borbi zoper nacionalizem. Takšni bomo tudi ostali, ker je to netržbena dimenzija vojudinske družbene situacije.

Nacionalist ne more predavati

DELO: Zakaj se zavzemate za spremembo zakona o univerzah?

CANADANOVIC: Ne more biti zakona o univerzah v socialistični državi, ker je volina sila Zveze komunistov, in ne le po programu ampak tudi po ustavi, pa v zakonu ni besede o zvezi komunistov, marksizmu niti socializmu — pa čeprav kje na začetku ali na koncu. Gre za popoln nevturalizem in formalizem take institucije, kot da je zunaj ideologije, družbe in vsega drugega. To je torej razlog.

Če ZK ugotovi, da je nekdo nacionalist in zato izključen iz ZK, ne more ostati profesor na univerzi, kajti njegov vpliv v partijski organizaciji je bil majhen v primerjavi s tem, kakršnega ima kot predavatelja. Ne more biti kdo nacionalist, nasprotnik, pa prvotrazredni konzistent sredstev našega sklada za znanstveno delo. Napraviti je treba konec tej nesinhroniziranosti. Tudi taka nesinhroniziranost je eden izmed vzrokov, da ne napredujemo hitreje, da se naši sklepi ne uresničujejo, kakor je treba.

Rim po volitvah

Nov parlament, stare težave

Razrešena ni nobena izmed temeljnih družbenih in političnih zadev

OD NASEGA RIMSKEGA DOPISNIKA

RIM, 12. maja (Po telefonu) — Glavni štabi italijanskih političnih strank pirujejo: volitve so mimo in vsakdo ima kak razlog za zmago...

v skorajda enaki meri odločno potrdili politiki dveh osrednjih partnerjev v nekdanji koaliciji levega centra...

kracija se vedno spominja poskusa premiera Tambronia izpred desetih let, ko je skušalo njeno vodstvo vladati skupaj z neofašisti...

Gledano s povsem številčne plati, so možne vladne večine ta hip prav tako številne, kot so bile v prejšnjem parlamentu...

Gre za reforme, pravijo socialisti, ki jih italijanske množice čakajo že sto let: čakale so jih konec minuloga stoletja...

Kot rečeno, volitve politične krize, ki je izbruhnila zaradi teh nesoglasij v vladni koaliciji, ni razpleta. Z drugimi besedami: parlament je steer izvoljen, toda križa v odnosih med strankami levega centra ostaja pereča...

Imajo pa jo, kot že rečeno, za malo verjetno, ker jo zavrača tudi leviča v krščanski demokraciji in bi jo zaradi tega njeni prosti strelci prav zlahka sestrelili. Številčno, ne pa tudi politično, mogoča zaradi že navedenih razlogov je tudi sredinsko desna koalicija krščanskih demokratov, liberalcev in neofašistov s 344 glasovi (51,4 odstotka).

Spriču teh političnih in številčnih podatkov vsa pota spet peljejo k levemu centru in vprašanje je ta hip verjetno le, to kako hitro ga bodo obnovili in na kakšnih programskih osnovah. Poznavalci političnih razmer trdijo, da so si krščanski demokrati in socialisti po izredno burni predvolilni kampanji programsko tako vsaksebi, da vodstva strank v tem hipu še niso sposobni prevzeti odgovornosti za morebitne bistvene kompromise in da bo treba zadevo, to je program, na katerem naj bi se vnovič zbrala vlada levega centra, obravnavati šele po kongresih obeh strank. Iz tega pa bi tudi izhajalo, da bo Italiji v prihodnjih mesecih še nadalje vladala vlada, sestavljena iz samih krščanskih demokratov, dokler v jeseni ne bosta obe stranki končali ustreznim kongresom. Kaj dlje kot do jeseni pa se enobarvna vlada krščanskih demokratov po mnenju opazovalcev skorajda ne bi mogla obdržati, če že ne zaradi drugega, pa zaradi dejstva, da bo jeseni cela vrsta sindikatov obnovila kolektivne pogodbe in tak ekonomsko-socialni problem je moč uspešno urediti le, če bo v vladi navzoča ena od velikih delavskih strank, to je socialistična.

Portret tedna

Ivan Danguzov

Ziveti od dela na zemlji, se pravi v Vojvodini dobro živeti. Na prostranstvih črnic v Bački so polja, ki jih s pogledom ne more zaobiti, zakaj zelena pšenica valovaje traja tu čez ozorja. Potem ko so za tabor desetine kilometrov skozi to plodno ravnino, ko je tvoje oko zaman iskalo puščo, o kateri si kdaj slišal v Sloveniji, potem ko si namesto rjavčih kombajnov in traktorjev ob blatnih poteh videl le trdno, od težja svetilkajoče se asfalt, speljan skozi ta prostrani vrst jugoslavje, se je tista prvotna slutnja o še eni nedogledni možnosti za našo skupno dobro sprevrgla v svoje nasprotje.

tegorij — namreč kmeta in zadruge — ni mogoče obravnavati ločeno, vsakega zase. Skupaj z zadruge kmetje obdelujejo polja, redijo živino, skupaj tožijo, kadar v blagajni ni denarja za izplačilo poljedelskih preseh, in skupaj upajo v boljše perspektive našega kmetijstva, ki prav tu, v Vojvodini, opravlja izpit ne samo za našo socialistično skupnost.

Zato ga razumem, kmeta Ivana Danguzova, da se mu skali pogled, ko nanese pogovor o spreminjanju razmer na trgu, ko administrativni ukrepi spreminjajo njegove možnosti in uspešnost dela. In tudi mlada inženirja, ki sta nas popeljala v njegov dom, mislita tako kot on, zakaj tudi onadva sta v bistvu kmeta, tu doma. Tako postajajo zadruga in kmetje eno, ena družina, razmerje očetov in sinov, skupna strelha prizadevanj po življenju, ki bi bilo v resnici odvisno od dela. Potem bi bili ti ljudje na gotovno.

Ko prevzema vlogo gospodinjice in znosi na mizo v sobi z radiom in s televizijo, v svetlem, lepem poslopju, ki se mu pozna gospodarjeva naprednost, svoje hišne drobte, ga moji novinarski kolegi sprašujejo o življenju.

Sedaj, sredi dela, komajda more odgovorjati: in brzokone sam od velikih dela ne razmišlja o njem. Ali pač razmišlja? Ali more od zagnanosti vsakdanja misel seči čez letošnjo letino v drugo leto, tretje po tem? Danes morda že, Danes, ko je deževje prekrilo vojvodinsko ravnino, ko je strah pred sušo minil in ko živina v hlevih ni več vznemirjena, gredo njegove misli k spopadu s sabo in z okoljem, iz katerega je izšel on in njegovo delo kot eden morebitnih zmagovalcev.

Ali pa bo res zmagovalček?

S štirimi razredi osnovne šole in vajensko dobo v ključavnarstvu, z izobrazbo, ki pravi, komajda še korak od nepismenosti, pa pri tem misli na nepismenost v simboličnem pomenu besede, z veliko volje po obstanku na zemlji, ki tod pomeni najboljšo možno plodnost v Evropi, se prebija v življenju Ivan Danguzov. S svojo hčerjo, ki jo je dal v šolo in bo učiteljica, z ženo, ki mu pomaga na polju, z dvema staričkama v sobi, onemehina od dolgoletnih vojvodinskih dni, ki sta jih že prešli. Prebija se z mislimi o praščih in juncih v hlevih, z mislimi o cenah, ki pokopavajo njegov kruh, pa ga spet dvigajo, in tako venomer; z mislimi na zadrugo, ki svetuje, ki uči, ki odkupuje, ki daje.

To je vrst evrope in vrtnarji so ljudje iz družine Danguzov. Z vseh strani so prišli na vojvodinsko ravnino in zemlja jim je dala toliko, za kolikor so bili sposobni. Toliko, kot tudi sicer daje življenje.

Med plotovi v vasi, ki se je stopila v drugo posebnega tipa, tako, ki nima negativnih prizvokov, teče življenje zadržane vasi Staparja s svojimi kmeti. Ivan Danguzov je eden izmed njih, človek močne postave, čistega, odkritega pogleda, preprost kmet, ki sam ga fotografiral pred njegovim traktorjem skupaj z ženo. Sedaj gledam to sliko na pisalni mizi kot podoba iz družinskega albuma naše države. Z nasmejano ženo na desni in izmučenim, oguljenim, toda skrbno očiščenim traktorjem pri strani, »zeturkoma z lučmi, s traktorjem, ki ga lahko napelja na njivo tudi ponoči, kajti koleca bodo šla lahko samo naprej, naprej, in polje do konca. Zdi se mi kot fotografija, ki jo bomo čez desetletja gledali kot eno izmed epizod dokumentarica o nas.

Nemogoče se mi zdi, ko laično razmišljam, da bi mogla obstajati tako imenovana kmetijska vprašanja ob tem, kar sem videl, da se da ustvariti v vasi Stapar.

Ce pa je vseeno mogoče, da so, potem zanje zanesljivo ni kriv Ivan Danguzov.

PETER BRESČAK

Bonska resolucija

Desetkrat isto

Zdaj gre zares: v sredo bo Bundestag ratificiral moskovski in varšavski sporazum

OD NASEGA BONSKKEGA DOPISNIKA

BONN, 12. maja — Zdaj so vsi za mirno poravnavo. Prav neverjetno je, kako se je bonsko politično ozračje v pičlih štirinajstih dneh spremenilo. »Prosim vas, gospod zvezni kancler, prosim vas in vaše sodelavce,« je z zlomljenim glasom moleodval Rainer Barzel s parlamentarnega govorniškega odra. »Rad bi se gospodu doktorju Barzlu in njegovim prijateljem v vsej formi zahvalil,« je svoje prispeval kancler Brandt in milijoni zahodnih Nemcev, ki so minulo sredo pred televizijskimi sprejemniki napeto spremljali »sklepno« debato o vzhodnih sporazumih, so bili gotovo na robu solza spriču tolikšnega še nikoli doživljenega spoštovanja med frakcijami borsklega Bundestaga. Ni dvoma: »nacionalna enotnost« je dosežena. Ko bodo vzhodno sporazume prihodnjo sredo ratificirali, to pravzaprav sploh ne bo več prvi dogodek. Kar se je imelo zgoditi, se je zgodilo. Odložitve za sedem dni, za katero je Barzel tako ganljivo prosil koalicijske voditelje, mu je bila potrebna samo, da si malo bolje popravi svoj obraz in da tiste v njegovi stranki, ki se niso mogli tako hitro prekopirati in ki še ne razumejo, da drugače ravnati ni bilo mogoče, prepriča.

Okrog druge točke je bilo največ razprav. Infrastruktura tega odstavka resolucije je polna skritih kanalov in nedorečenih misli. Glasi se: »Ob sprejetju sporazumov ravnanje organov ZRN v okviru pristojnosti, ki ga določa ustava (ustava pa določa, da si morajo zahodni Nemci prizadevati po državni enotnosti v okvirih iz leta 1937).« Obveznost, ki jih je ZRN sprejela s tema sporazumoma, je sprejela v lastnem imenu (in ne v imenu »Nemčije«). »Sporazuma upoštevata meje kakršne so danes, in izključujeta njihovo enostransko spremembo (dvostranska, sporazuma sprejemba meja torej ni izključena).« Sporazuma nista nadomestek za ureditev s mirovno pogodbo in ne ustvarjata nobene pravne podlage za sedanje meje (dokončno bodo meje pri znane šele, ko se sklenjena mirovna pogodba z »svos« Nemčijo...). Ta druga točka je bila najtrajniš oreh Sovjetski veleposlanik Valentin Falin je vprašal Moskvo, ali je pripravljena »svzeti na znanje takšno formalizacijo, ki pravzaprav pušča v nemar dejstvo, da obstajata dve nemški državi.

NDR. Njeno izhodišče je, da se bodo načela popuščanja napetosti in dobrega sosedstva v polni meri uveljavila v odnosih med ljudmi in institucijami obeh delov Nemčije. NDR in oba dela Nemčije: v tej dvonostni — Nemčija in dve nemški državi — se bo še dolgo zapletala in opotekala zahodnonemška politična frazeologija.

To je torej tista skupna platforma, na kateri sta se napolnile končno znanosti opozicija in koalicija v Bonnu, Bundestag bo te točke sprejel kot enostransko odločitev hkrati z moskovskim in varšavskim sporazumom. Zunanji minister Scheel bo s posebnimi pismi v Moskvo in drugam ponovil, kar je bilo evidentno že od vsega začetka: da resolucija namreč ni v nasprotju z določili sporazumov.

Nekateri socialdemokrati so nezaupni: Ali ni ta skupna platforma izbila Brandt iz rok njegove najmočnejše »orožje«, ali vzhodni sporazum niso zdaj tudi vsaj delne opozicije in ne več samo koalicije? Ali niso sploh speljali na led? Ali nam pri prihodnjih volitvah to ne bo škodovalo? Vprašanja, na katera bodo odgovorili prihodnji dogodki.

Hujši je Barzelov položaj. V svojo traktacijo se je vrnil kot človek, ki je navezadnje vendarle popustil glede bistvenega vprašanja: Sporazumi — takšni ali drugačni? Leto in dan je dovedel svojim ljudem in javnosti — »ovo niče« tjako ne, zdaj pa je za »stake« Nobenega dvoma ni, da je Barzel v sredo prošil za odločitev ratifikacije v prvi vrsti zaradi tega, ker mora zdaj urediti svoje vrste. Kar je bilo zanj politična taktika, je bilo za druge sveta resnica. Razen tega ima v lastni stranki opraviti z ljudmi, ki segajo po njegovem stočku »sodobnega kanclerja Močnega so tudi sile, ki računajo na nov — zaostren — mednarodni položaj, v katerem normalizirano razmerje Zahodne Nemčije z Vzhodom ne bi bilo »funkcionalno«. Prijateljsko prepričevanje bo trajalo do srede. Rezultat mora biti vsaj tak, da bosta sporazuma dobila absolutno večino 249 glasov — če resolucija že ne omogoča popolne soglasnosti v Bundestagu.

Nekaj nevednosti ima Barzel tudi zaradi tega, ker je povabil sovjetskega veleposlanika Valentina Falina na sklepno redakcijo resolucijskih točk Čeprav Sovjetske zveze resolucija ne obvezuje, le ni vseeno, kaj bodo v Bonnu takole enostranski sklenili glede nečesa, kar zadeva tudi Moskvo. Zato si je Barzel že vnaprej hotel zagotoviti sovjetsko soglasje. Nekateri pomembni ljudje v desni frakciji mu zdaj resno očitajo, da je legaliziral vmešavanje drugih držav v odločanje o notranjih zadevah, da se bo Barzel posrečilo svoje ljudi prepričati, zakaj je bilo to potrebno. Zakaj vsakomur mora biti jasno, kakor je ralo posneljivo pripomni neki socialdemokratski poslanec, da je »Boije falin kot fall-out«

SLAVKO FRAS

Krščanska demokratska opozicija je kontraverza okrog moskovskega in varšavskega sporazuma hotela izrabiti za padec Brandtove vlade in za lastno ravnino na oblast. Politično nepomembna, navitno verujoči ali na zasebne koristi računajoči obrambe v koalicijskem tabornu naj bi ji pri tem pomagali. Vsebinska vzhodnih sporazumov ni bila vprašljiva; ta vsebina je diklat mednarodnega položaja, imperativ nespremenljivega statusa quo v Evropi. Prvo, kar bi Barzel storil, če ni bil rezultat njegove konstruktivne nezaupnice proti Brandtu drugačen, kot je bil, bi bila izjava, da s porazumom kot takim ne nasprotuje. Mar sikdo se je muzal in marsikomu je bilo ne prijetno, ko je hamburski »Sterna« po Barzlovem neuspehu razkril, da je njegov zunanji minister Gerhard Schröder za dan »sefove zmage« rezerviral letalsko karto za Moskvo. Toda logika stvari je taka, da bi bilo čudno, če tega ne bi storil. Opozicijski verbalizem je nekaj drugega kot vladna odgovornost.

Ko se torej »parlamentarni udari ni po srečeli in ko je bilo dan za tem jasno, da tudi Brandtova vlada prav zaradi prespretno računajočih posameznikov v lastnem tabornu nima več absolutne večine v avditoriju Bundestaga, se je obema, Brandtu in Barzlu, postavilo v osrednje vprašanje, kaj storiti, da zaradi naključne neumnosti, strankarskega ugleda ali nerelevantnih motivov ne bi zašli v siepo ulico in za bližajo ali morda celo za daljšo bodočnost pokrpali vse možnosti sporazumevanja z Vzhodom. Na kocki je bil Berlin, na kocki je bila pogodba z NDR o prometu med nemškimi državama, na kocki je bil »nevni red« mednarodne politike. Kaj bi naj Nixon v

pogled; njena nesreča je v tem, da v nobenem od volilnih okolišev ni nabrala predpisane kvoruma (v okrožju Milano Pavia je bil kvorum na primer 56.000 glasov, stranka pa jih je nabrala več kot 51.000; kar nima kvoruma v nobenem okolišju, se po zakonu s svojimi 650 glasovi ne more potegovati za razdelitev nerazdeljenih poslanskih mest). Kvorumu pa stranka proletarske enotnosti po lastnih trditvah ni nabrala, ker je morala tekmovalci s celo vrsto »mortalnih list« različnih bolj ali manj pravovernih strank marksistov leninistov ter z listami skupne komunistov okoli dnevnika »Manifesto« Tako je levici šlo v nič skoraj 1.200.000 glasov ali z drugimi besedami: skoraj 40 mest v poslanski zbornici.

Kar zadeva krščansko demokracijo, naj bi volitve zanjo predstavljale velik uspeh, saj je izgubila mnogo manj, kot so ji napovedovali, hkrati pa je na njih potrdila tisto politiko, ki se je ponovno utrdila v zadnjem letu dni v polemiki s socialisti in pa z levim krilom stranke, ki hoče iz krščanske demokracije narediti levičarsko stranko. Gre za porditve tako imenovane centralnega položaja stranke na italijanski politični sceni, zaradi česar bo v prihodnjih mesecih prišlo še do iskrih političnih polemik, posebej še, ker komunisti tudi zdaj, v prvih volilnih komentarjih menijo, da je tak pomik krščanske demokracije proti sredini zgodovinski in da je treba prihodnjo italijansko politiko ustvarjati v sodelovanju med katoliki, komunisti in socialisti.

Volitve so končane, sto milijard lir je šlo v dim, sedeži v parlamentu so razdeljeni, toda osnovni problemi ostajajo odprti. Ena od najbolj v oči bijočih značilnosti volilnih rezultatov je, da so volivci

in ne ustvarjata nobene pravne podlage za sedanje meje (dokončno bodo meje pri znane šele, ko se sklenjena mirovna pogodba z »svos« Nemčijo...). Ta druga točka je bila najtrajniš oreh Sovjetski veleposlanik Valentin Falin je vprašal Moskvo, ali je pripravljena »svzeti na znanje takšno formalizacijo, ki pravzaprav pušča v nemar dejstvo, da obstajata dve nemški državi.

Cetrta točka ponavlja stavek iz sporazumov, po katerem se sporazuma ne dotika prej sklenjenih meddržavnih pogodb. Peta pa vsebuje pomembno potrditev četverne pristojnosti za Nemčijo kot celoto in za Berlin — Bonn se neče »svobodnosti« iz četrte odgovornosti, da bi zahodnim državam ne zapri možnosti za intervencijo, če bi bila potrebna. Šesta točka opozarja na Scheelovo pismo o nemški enotnosti, ki je bilo poslano zunanjemu ministru Gromlicu takoj po podpisu moskovskega sporazuma. Sedma točka izraža pripadnost ZRN zahodni skupnosti in posebej NATO. Osmi govori o zahodnoevropski integraciji in izražja »prepričanje, da bodo SZ in druge socialistične države začele sodelovati z EGS.« Deveta točka poudarja povezanost ZRN z zahodnim Berlinom. Šele v zadnji, deseti točki je govor o drugi nemški državi: »ZRN se zavzema za normalizacijo svojega razmerja z

Združene države Amerike

„Miselni bazeni“ zunanje politike

Bela hiša in State Department sta samo vrhova mnogo širše proizvodnje zamisli

Navidez že zamra vietnamska vojna se je dramatično zaostri. Nekako hkrati sta se v Kremli skozi štiri dni skupno štirinajst ur pogovarjala Leonid Brežnev in Henry Kissinger. V Washingtonu je bilo ob tem dvojem znova slišati napade na »vzvišeno zunanje-politično samovoljo« predsednika Nixona in njegovega drugega jaza Kissingerja. To troje je dobrodu oživilo zanimanje za vprašanje, ki že leta obseda tako strokovnjake kot ljubiteljsko javnost. Kako nastaja ameriška zunanja politika? Kje potekajo študije, kje se porajajo zamisli, kje predlogi in kje dokončne oblike odločitev ter akcij?

Gotovo je eno. Sila velikanca ZDA ne deluje več kot svojevredna Amerika, kjer sta predsednik in zunanji minister skoraj sama snovala, oblikovala ter hkrati izvajala zunanjo politiko in je bil njen rojstni kraj praktično samo State Department. Tej tradiciji je nekako pred dvajsetimi leti odločno stisnil vrat predsednik John Kennedy, ki je prenašati začel več zunanje-politične odločitve v Belo hišo.

Odlični so se ameriški zunanji ministri kar zapovrstjo spreminjali v najvišje diplomate. To so sicer po formalnem vidiku vidni gospodje in po službeni dolžnosti zelo obremenjeni šefi številne in problematne diplomatske službe, a zunanja politika je vendar prepomenjena, da bi jo bilo mogoče prepuščati njim. Ob Kissingerjevih neverjetnih stikih s Cu En Lamem, Brežnevom in Vietnamci (v Parizu) so se po ameriškem časopisju nič kaj temkocutno norčevali, češ da je osebnost zunanje ministra zadnje čase pač najstrožje varovana državna skrivnost.

Kakorkoli, na ameriškem državnem vrhu, ki ga zdaj vodi Richard Nixon, je šefa State Departmenta nedvomno potisnilo v drugo vrsto med najvidnejšimi. Nixon je namreč tudi uradno sestavil tako imenovani sistem NSC.

Kissingerjeva tovarna idej

Pri sistemu NSC gre za piramidno strukturo teles, ki se ukvarjajo z zunanjo in vojaško politiko ter imajo vrh v svetu za nacionalno varnost (NSC - National Security Council). Svet vodi predsednik ZDA. Njegov pomočnik in praktična gonilna sila NSC je Henry Kissinger, sicer po osnovni (funkciji) Nixonov osebni svetovalec za vprašanja varnosti in mednarodnih odnosov. V NSC sta še obrambni in zunanji minister Laird in Rogers ter direktor urada za pripravljenost na izredno stanje. Običajno sodelujejo na zasedanjih NSC še finančni in pravosodni ministri. Šef osrednje obveščevalne službe CIA in načelnik združenih generalnih štabov, NSC nima pravice, da bi odločal. Njegova naloga je izslediti različne možnosti za ukrepe ob posameznih vprašanjih, odloča pa predsednik Nixon sam.

Kaj praktično pomeni NSC? Znano je, da ima tisti, ki predlaga množico različnih sklopov, navadno skoraj enak vpliv kakor oni, ki potem končno odloča. Zdjaj pa pogledimo. V času od konca januarja 1969, ko je prevzela oblast Nixonova državna uprava, do začetka februarja 1972 se je po Nixonovem letnem poročilu kongresu NSC sestel 73-krat. V NSC se združujejo izsledki in predlogi zunanje obrambnega in včasih še finančnega ministristva, vrha obveščevalnih služb ter general štabne konice

oboroženih sil. Razpravljajo o vojaških zadevah in zunanji politiki - toda zunanji minister Rogers je tu le eden med mnogimi, medtem ko je Henry Kissinger v tem telesu neposredni predsednik pomočnik. Razmerje sil je dokaj jasno.

Poleg tega se NSC opira na svoj aparat, ki deluje v veliki meri neodvisno od običajne organizacije zunanje ministristva v State Departmentu in tamkajšnjih analitičnih skupin. Aparat NSC je sestavljen iz šestih skupin.

Šesterorobna piramida NSC

Najpomembnejša je aglavna skupina za pregled (SRG - Senior Review Group). V prejšnjem obdobju se je sestala 130-krat.

Odbor za pregledovanje obrambnih programov analizira možnost za izbiro posameznih obrambnih programov in za proračunske postavke, ki jih posamezni programi terjajo.

»Verifikacijski panel« je skupina, ki se ukvarja predvsem z zapleteno tehniko in tehnologijo oboroževalne tekme, njenega omejevanja in razorožitve. To je glavno telo, ki svetuje Nixonu, kako ravnati na pogojanjih o omejitvi strateškega oboroževanja SALT.

Odbor za obveščevalno delo je zadnje sesto in rešitev, skozi katero morajo iti obveščevalne ocene, na katere se potem na sejah NSC in pri predsedniškem odločanju opirajo posamezni sklepi.

Poleg teh štirih skupin obstajata pri NSC še dve, ki skrbita predvsem za usklajeno uresničevanje politike, za kakršno se je odločil vrh, po vseh vejah in kanalih obširne državne uprave.

Prva teh dveh skupin je odbor podsekretarjev, ki ima izrazito izvršne in nadzorovalne naloge.

Druga je »Washingtonska skupina za posebne akcije« (Washington Special Actions Group). To je pravzaprav ekipa, katere naloga je zagotoviti, da bo državni aparat na vrhu gladko deloval ob časih mednarodnih kriz.

Vsa našeta telesa so mešano sestavljena iz funkcionarjev vseh agencij, ki so zastopane v nacionalnem svetu za varnost.

Temelji v raziskovalnih ustanovah

Povečini zunaj te aparature dela zunanje ministristvo ali State Department, ki ima običajno notranjo zgradbo: ministra,

pomočnika ministra, oddelke za posamezne svetovne regije, na čelu slehernega teh oddelkov šefa in tako naprej. Povečini znotraj aparature NSC pa dela štab Henryja Kissingerja, ki praktično noč in dan prebiva v kletih in stranskem krilu Bele hiše. Ta Kissingerjev miselni bazen pa je bitje čisto svoje vrste, ki mu niti v Ameriki niti kje drugje ni primere.

Srce in možgani, alfa in omega tega bitja je »Henry K« ali kar »Herr Doktor«, kakor ga radi zbadajo v Washingtonu. Število ljudi, ki delajo pri njem, se spreminja, vendar navsezadnje ni posebno veliko, ali je kak strokovnjak tu uradno v službi ali ne. Kissinger, ki je nedvomno eden najslavnejših analitičnih umov, kar se jih je kdaj sukalo po ameriških analizah mednarodnih odnosov, si je namreč že pred prihodom v Belo hišo in še bolj potem sestavil nadse široko in prožno mrežo zvez z raziskovalnimi ustanovami in univerzami. To je pravzaprav tisto, kar ustvarja rastlinjake za ideje, kako ravnati v mednarodnih razmerah.

Njegove niti segajo iz Bele hiše na gošto navzven. Na gosto: v obdobje, ki smo ga že omenili, je Kissinger pri ustanovitvi zunanje uprave naročil 148 različnih znanstvenih projektov ali študij, posvečenih tekočim ali možnim problemom mednarodnih odnosov. Obdelujejo pa te naloge na dveh vrstah raziskovalnih ustanov. Prve so specializirane - takšna sta slovi »semisla bazena« Rand Corporation in Hudson Institute. Ustanove tega tipa žive povečini od državnih naročil ali nalog, ki jih prejemanjo iz največjih korporacij. Druga vrsta takšnih raziskovalnih skupin pa je vključena v univerze, a se podobno kot prve vzdržujejo deloma z državnimi naročili in deloma z rednimi dohodki univerz.

Geneza „operacije Peking“

Kako ta zapleteni in prožni sistem deluje, bo morda najjasneje razvidno od primeru operacije Pekinge - obnove stikov s Kitajsko - o kateri obstaja tudi največ dostopnih podatkov.

Leta 1968, ko se je Nixon po izvolitvi pripravil prevzeti oblast, sta s Kissingerjem na tihem že načrtovala kitajsko potezo. Henry Kissinger je po vrsti sestankov izročil vodstvo in koordinacijo sistematičnih sinoloških študij dvema znamenitima poznavalcema Kitajske in njene mednarodne vloge: Johnu Fairbanku z univerze Harvard in Doaku Barnettu z univerze Columbia. Ta poteza pa se je vključila v tok, ki se je bil sprožil že prej. Nekako ob začetku 1963 je Washington začutil, da mu manjka specialistov za Kitajsko. Od tlej pa do začetka 1971 je ameriška zveza na vlada vtila v razvoj sinologije 15 milijonov dolarjev. Fordova ustanova 22 milijonov, druge ustanove zasebnega kapitala 2 milijona in vsamega uzebnega 20 milijonov. Tako je zrasla cela nova generacija sinologov, ki sta jo Fairbank in Barnett samo mobilizirala, pa je mreža že začela delati. V času od Nixonovega prevzema oblasti do odhoda na obisk v Peking se je nabralo dovolj strokovnega gradiva, da je bilo mogoče trasirati pot k uspehu »stevaganje« poteze.

Podobne večje mreže imajo zdaj v ZDA organizirane ob posameznih važnejših vpra-

šanjih: orožje in razorožitev, odnosi s Sovjetsko zvezo, odnosi s Kitajsko, Pacifik in Japonska, mednarodna ekonomska politika in odnosi z EGS, Bliznji vzhod, Latinska Amerika.

Strokovnjaki za posamezne problemske sklope razmeroma utečeno krožijo po »svilne mrežah«. Pogosto se diplomat spremeni v univerzitetnega profesorja, leta v poslovnega človeka, ta potem spet v vojaškega ali političnega analitika in ta nato

v diplomata - toda problemski sklop, s katerim se ukvarja, ostane isti. Takšno pretakanje ljudi naj bi podobno kot pretakanje denarja in idej zagotavljalo, da Washingtonu ne zmanjka temeljitega in čedalje natančnejšega razgleda po bistvenih mednarodnih vprašanjih. Navzlic širini, dinamiki in koordinaciji se to vendarle dogaja. Najvidnejši zgled je Vietnam, kjer so analitične aparature mnogokrat zaporedoma odgovdale. A tudi tako bist-

vene zablode ne razveljavljajo temeljne vrednosti takšnega načina za snovanje globalne zunanje politike, saj se v njem skoraj vedno skrivajo ob stran potisnjene rezerve, s prico katerih je ob posameznih primerih mogoče razmeroma naglo in na razmeroma učinkovit način seči tudi po drugih alternativah. Zgovoren primer je ravno kitajska operacija.

DUSAN DOLINAR

Mnenje Hanoia

„Vietnamizacija“ na kocki

Pogrebna koračnica ameriškega neokolonializma

Sredi ofenzive osvobodilnih sil v Južnem Vietnamu je informativni tednik »Le Courrier du Vietnam«, ki ga izdajajo v francoščini in ki izhaja v Hanoju, priobčil komentar z naslovom »Usodna preizkušnja za „vietnamizacijo“«. Članek je izšel v številki z dne 17. aprila letos, povzemamo pa ga skoraj v celoti.

Quang Tri-Thua Thien, se je vzhodno od Nam Boja odprla nova fronta: na liniji Binh Long-Tay Ninh. Požar je zajel vsa dežela: delto Mekonga, obalne planjave pri Trung Boju itd.

Presenečenje je bilo tako časovno kot prorsorsko. Washington je bil presenečen zaradi tega, ker se je precejval, ker ni poznal vrednosti marionetnih sil in ker je podcenjeval revolucionarne sile.

Za dobro poučenega opazovalca indoktriniranih razmer pa v takšnem razvoju dogodkov ni prav nič presenečljivega. Gre samo za logičen konec procesa, ki vse bolj potiska marionetne sile v pasivno defenzivno stališče - zlasti še po prvi boleči preizkušnji, ki jo je vietnamizacija doživela med boji v spodnjem Laosu.

Pred časom, ko so bili ameriški vojaki še v velikem številu na prizorišču vojaških operacij, je Nixon razpolagal z dokaj veliko in globljo strateško silo, tako da se je ameriško poveljstvo lahko lotovalo velikih akcij na obronkih območjih. Po porazu v spodnjem Laosu pa to ni več mogoče, tako da se je pasivnost ameriških marionet hudo povečala. (...)

Washington in Saigon sta zdaj poparjena. Vsak dan jima prinese nove napade FNO na vseh območjih. (...) Washingtonski voditelji si belijo glavo, kako najti rešitev za sedanjí položaj. Edino sredstvo, ki z njim razpolagajo, je letalstvo. V nagli se zbrali vsa letala, namenjena za potrobo Južnega Vietnam, tako da jih je bilo skupaj 715. Toda navzile tem prizadevanjem, je priznala AP, je vseh letal, ki so v Tajski, v Vietnamu in na letališčih 7. ladjeva, manj kot v najhušjem obdobju eskalacije. Predstavniki Bele hiše je resda izjavili, da ne izključujejo uporabe kopenskih sil v Južnem Vietnamu, toda če dobro premislimo, ne bi to bilo za Nixona nič drugega kot koraki v političnem samorazu, razen tega pa takšna odločitev ne bi pripeljala agresorjev iz slepe ulice.

Potemtakem je letalstvo edino razpoložljivo orožje. Pentagon bo prav gotovo usmeril vanjo vsa prizadevanja. Toda vsakdo ve, da se usoda vojne ne odloči v zraku, medtem ko letalski napadi na DR Vietnam ne izboljšujejo položaja ameriških marionet, temveč prinašajo velike izgube v letalih in pilotih ter povzročajo odpor ameriškega in svetovnega javnega mnenja zoper Nixonovo politiko. Po bojih v spodnjem Laosu v lanskem letu je sedanja ofenziva FNO še bolj prepričljiv dokaz za jalovost Nixonovih prizadevanj, usmerjenih v »vietnamizacijo« terozja, si lahko predstavljamo, kaj se bo zgodilo. Izvoljeni občinski organi bodo dobili karakter političnih organov. Z okupacijskimi oblastmi in Huseinom se bodo sporazumeli, kako naj opravljajo tekoče zadeve, počasi, postopoma, brez hrupa, da te ga nihče še opazil ne bo. Alonov načrt bo postal dejstvo. Če bodo palestinski pripadniki odprniskoga gibanja skupaj z ljudskimi množicami Palestine in Cisjordaniji dopustili, da bodo stvari šle svojo pot, se bo iz tega rodil sklop, da si je palestinsko ljudstvo svobodno izbralo svojo usodo in se sprizjaniilo z obstoječim sñanjem. Ko bo tako urejeno palestinsko vprašanje, ki je eno od bistvenih žarišč krize na Bliznjem vzhodu, se bo spor omejil na problem meja med Izraelom in njegovimi arabskimi sosedi. Torej je od Egipta odvisno, ali bo Alonov načrt ostal navaden račun na papirju, kajti Jordanija ni ključna država v arabskem svetu. Ključna država je Egipt, volja Egiptu, moč Egipta.

VPRASANJE: V nedavnem uvodniku je francoski list Monde zapisal, da je predsednik Naser sprejel Huseinovo načrt že leta 1969 in da je bil predsednik Sadat s tem seznanjen.

HEJKAL: To ni res, sploh ni res. S predsednikom Naserjem se o tem načrtu niso pogovarjali in bolje kot kdorkoli vem, da Naser ne bi mogel privoliti v nobenega izmed njegovih predlogov. Ravno tako sem prepričan, da se je predsednik Sadat s tem načrtom seznanil šele tik pred objavo razgleda kralja Huseina, to je takrat kot predsednika Hafez el Asad in Gadafi.

VPRASANJE: Nasprotniki vsa pogostoma slikajo kot zahodno, ameriško usmerjenega človeka.

HEJKAL: Nisem ne zahodnjak ne vzhodnjak, temveč Egiptčan, državljan Egipta. Na tem območju se nihče ni tako bojeval proti politiki ZDA kot jaz. Zadošča, da ponovno preberete mojo knjigo Amerika in mi. Ne verjamem, da je še kaka obsodba, ki bi bila bolj utemeljena od tiste, ki sem jo v tej knjigi izrekel o politiki ZDA na našem območju. Pred nekaj dnevi mi je predsednik Gadafi tukaj, v tej pisarni, rekel: »Ali si si mogoče komunist...?« Toda vse to sploh ni pomembno. Če bi se moral poskati kako oznako zase, bi rekel, da sem nacionalist.

VPRASANJE: Arabski nacionalist?

HEJKAL: Egiptovski in arabski nacionalist.

VPRASANJE: Ravno ste rekli, da Izrael klub svoji zmigi ni imel sredstev, da bi uresničil vse tisto, kar je hotel. Toda ali

Iz tujega tiska

Hejkal: Zakaj govorimo o omejeni vojni?

„Oborožen boj, ki ne bi ogrozil svetovnega ravnotežja sil, bi lahko prišel v poštev“

Glavni urednik kairskega »Al Ahrama« Hasanein Hejkal, človek, glede katerega si mnenja poznavalcev v marsičem nasprotujejo, je znan tudi po tem, da zelo redkokdaj privoli v intervju. Zato je intervju, ki ga je pred kratkim dal časopisu Jeune Afrique, zbudil splošno pozornost. Zaradi Hejkalove dobro znane poučenosti o razmerah in zaradi izrazito aktualne teme prinašamo ta intervju v celoti.

VPRASANJE: Egipt je že pred Naserjevo smrtjo in tudi po njej velikokrat dokazal svojo dobro voljo - sprejel je resolucijo varnostnega sveta, Rogersov načrt, privolil v luringovo misljo - v upanju, da bi s pomočjo ameriške politike. Kakšni so danes rezultati te politike?

HEJKAL: Egipt mora po mojem mnenju pred mednarodno javnostjo jasno orisati svoje politične cilje. Predvsem gre za dva poglavitna cilja: za vrnitev zasadenih ozemelj in za ponovno priznanje minimalnih pravic palestinskemu ljudstvu.

VPRASANJE: Kaj vam pomeni izraz »minimalne pravice palestinskega ljudstva«?

HEJKAL: To so tiste pravice, ki so zapisane v vseh resolucijah OZN iz leta 1947. Naserjevo stališče je bilo zmeraj jasno: če ne moremo ponovno uveljaviti pravic palestinskega ljudstva, to še ne pomeni, da smemo popustiti in zahtevati, da jih je treba uveljaviti. Prav na tej podlagi je Egipt sprejel resolucijo varnostnega sveta in Rogersov načrt, izdelan v zvezi s to resolucijo in njeno uresničitvijo. Sicer pa je bil ta razvpiti načrt samo rezultat nekaj zelo pomembnih dogodkov: na primer vojne izbravanja ali pripravljenski Sovjetov, da bodo branili egiptovska mesta, kar je Američane ravno pripravilo do tega, da so nastopili z Rogersovim načrtom.

Mi se nismo umaknili

Potemtakem ne gre za kak načrt, ki so nam ga Američani predložili, da bi ga mi sprejeli ali zavrgli. Načrt je bil posledica naših pritiskov in naše jasno izražene volje, da bomo prevzeli tveganje. Ko je Egipt ta načrt sprejel, ni od Nicasar odstopil. V nasprotju s tem pa je Rogersov načrt raz-

Franciji presekati pot, po kateri sta dobivali nafto, iz teh sredstev sploh niste uporabljali.

HEJKAL: Odgovor na vprašanje, zakaj se z njimi nisemo okoristili po junjski vojni, je po mojem mnenju v tem, da smo se v Kartumu vdajali Euzijam. Računali smo, da bo rešitev mogoče najti v okviru OZN. Zaradi finančnih nadomestil, ki smo jih dobili od naših arabskih bratov, da bi laže, vzdržali, nam nekaterih ukrepov, ki bi jih

sicer lahko sprejeli, pač ni bilo treba sprejeti. Dejstvo, da po omenjenih sredstvih nisimo posegli, ne pomeni, da ta sredstva niso na voljo in da nam ne bo treba poseči po njih. A preden bomo prišli tako daleč, je nujno, da vsi Arabci doumejo, da smo v stikih z ZDA že izprali vsa druga sredstva. Večkrat sem tudi jaz v tem duhu kaj predložil. Tako sem se na primer zavel za to, da bi ameriške trdvice, ki ustvarjajo pri nas obremenil, hkrati pa pomagajo sovražniku, dobesedni z nekakšnimi zasebnimi taksami.

VPRASANJE: Katera sredstva pritiska se vam v sedanjí stopnji spopada zdijo najustrežnejša?

HEJKAL: Vojaška sredstva. Dejstvo, da smo se srečevali s prepovedmi jedrskih sil, ki jih nič ne miha, da bi si zaradi nas skočile v lase, še ne pomeni, da smemo ostati prekrizanih rok. Oborožen boj, ki bi ostal pod nadzorstvom in ki ne bi ogrozil svetovnega ravnotežja sil, bi torej lahko prišel v poštev.

Vojna omejenih ciljev

Ko govorimo o omejeni vojni, mislim seveda na omejen cilj, ne pa na omejevanje uporabljene orožja. Vse to sem razložil v nekem svojem nedavnem uvodniku v Al Ahramu. Egipt ima zakonito pravico, da osvobodi svoje ozemlje. Dovolj je močan, po zaslugi Sovjetske zveze, da tistih sto ali koliko kvadratnih kilometrov osvobodi z orožjem. Tudi če bi Izrael uporabil vsa svoja sredstva, da bi zadržal naše čete, mislim, da njegove enote lahko odbijemo. Po takih podmenah bi zmaga imela nepredvidljive posledice.

Omejen uspeh bi pripeljal do neomejenih posledic. V arabskem svetu bi se ponovno rodilo upanje, Egipt bi pri vseh naših prijateljih in nasprotnikih dobil novo težo. Izrael bi sprevredil, da smo za uresničitev omejenega, a uresničljivega cilja pripravljene plačati ceno in da je zdaj on na vrsti, da drago plača obrambo tistega, kar je pocieni dobil.

VPRASANJE: Ravno ste rekli, da Izrael klub svoji zmigi ni imel sredstev, da bi uresničil vse tisto, kar je hotel. Toda ali

HASANEIN HEJKAL: egiptovski in arabski nacionalist

UNESCO

Še pred zgodovino mora imeti ljudstvo legendo

Srečanje z urednikom zgodovinskih publikacij Guyem Métrauxom

«Se preden ima ljudstvo svojo zgodovino, mora imeti svojo legendo.» Tako mi je dejal sredi pogovora urednik zgodovinskih izdaj mednarodne organizacije OZN za kulturo, prosveto in znanost (UNESCO) v Parizu Guy S. Métraux, droben, poduhovljen francoski kulturnik, z redkimi lasmi, prodirnimi naočniki in vselej na pol odprtimi, nagnjenimi ustnicami, med katerimi je imel zdaj svojo priljubljeno pipo, zdaj dobro pretehtano a hkrati pogumno in, izjemno besedo.

GUY METRAUX
»Ne delaj sramote organizaciji, v kateri si«

našel simbol kontinuitete v svojih pesnikih, »Zdi se mi, da je to povsem razumljivo glede na moj občutek, da se Slovenci kot narod v svoji individualnosti in identiteti v 20. stoletju šele iščejo; da šele zdaj ustvarjate svojo zgodovino, da pa ste nora pred tem imeti že svojo legendo.«

Oblikovanje založniškega programa

Preskocila sva na strokovno področje mednarodnega založništva. Kako oblikuje, jo založniški program v UNESCO kot mednarodnem kulturnem križišču?

»V UNESCO oblikujemo založniški program predvsem v skladu s programom, ki ga zbirata generalna skupščina UNESCO. Seveda pa je pri tem treba ločiti literarni, prosvetni in splošno kulturni ali tehnični program založništva. Generalna skupščina sprejema osnovne orientacije, sekretariat pa naloge konkretno izpolnjuje. Gre pa pri tem za dve vrsti publikacij: za tiste, ki so neposredno v okviru UNESCO, in druge, ki so zgolj pod okriljem UNESCO, ki pa jih zaupamo zasebnim založnikom.« V tej zvezi je omenil kot uspešen primer vse dejavnosti v zvezi z reševanjem Beneč, slo je namreč za vrsto študij ter pripravljanih in konservatorskih del, pa tudi publicističnih del v francoski in italijanski. Drug vidik so dalje po njegovem svetovni klasiki, ki izhajajo pri UNESCO.

Spravil sem ga pa v zadregu, ko sem mu zastavil vprašanje, če — upoštevaje to vejo založniške dejavnosti UNESCO — je lahko govorimo o nekem enakovrednem repertoarju svetovnih klasikov ne glede na narodnost.

»To je zelo težavno vprašanje. Gotovo je še sam seznan zelo važnih in resničnih literarnih del, ki smo jih vključili v ta krog, pomemben dosežek v smeri te svetovne književne enotnosti. Veliko pisateljev malih narodov oziroma tistih, ki so pisali v malo razširjenih jezikih, je zdaj prišlo do besede v mednarodnem svetu. Ni omenim samo nedavno objavljeno antologijo švicarske retoromanske literature, ki je že izšla v angleščini in ki bo prevedena tudi še v druge svetovne jezike. Spomnim naj še tudi na nekatere arabske zgodovinarje, ki so bili vse doslej neznamiti, ki pa so zdaj izšli v okviru UNESCO. Zanimiva publikacija je objava dokumentov o odnosih beneških veleposlanikov, katerih vsebina je zanimiva za Evropo nasploh.«

Guy Métraux je napovedal tudi nekatere nove, zanimive knjižne serije, ki so v pripravi. »Predvsem pripravljamo serijo pod naslovom Latinska Amerika v svoji kulturi. Ta zbirka bo vsebovala štiri obsežne zvezke, posvečene literarnoameriški literaturi, arhitekturi, likovni umetnosti in glasbi. To bo zbirka, ki bo izšla v različnih jezikih in ki bo tako odprla Latinsko Ameriko svetu. Za to zbirko, ki bo prvi prižig neke celine v celoti, bodo verjetno izšle tudi knjige, posvečene drugim celinam.«

Pravica do kulture

Ali v UNESCO sestavljajo svoj založniški program bolj glede na pomanjkanja tematike ali glede na uravnotežanje v narodnostnem pogledu?

Guy Métraux je naglasil, da gre še posebej za uravnotežanje v narodnostnem in jezikovnem pogledu. »To že zaradi tega, ker je ena prvih usmeritev generalne skupščine prav naceplo, da je treba upoštevati raznolikost kultur držav članic ter dati vsem možnost, da se manifestirajo v svetu. S tihotapljenjem kulturne politike skušamo pomagati narodom do neke racionalizacije, do neke njihove utemeljitve. Stalnice UNESCO je, da ima vsak človek in vsak narod pravico do svoje kulture. Včasih smo govorili,

da ima vsak človek svojo kulturo, zdaj pa posebej naglašamo, da ima vsak človek pravico do kulture.«

Vprašal sem ga, če založniška dejavnost UNESCO skuša poveljati k neki pomenotni koordinaciji nacionalnih založb v svetu ali pa nasprotno sodijo, da je prosto, često stihajsko iskanje založništva po raznih delah celo večja vrednota.

Guy Métraux se je izrazil bolj za drugi vidik. »Zdi se nam, da je svobodno odločanje založb važnejše kot ker koli drugega. Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da žal — ali pa na srečo — gmotni interesi založb v svetu že sami po sebi težijo po neki koordinaciji. Saj imate zlasti na področju izdajanja leksikonov že vrsto mednarodno povezanih publikacij, od Alife do Milliona ali kake druge velike založbe. Angleški in ameriški založniki zaradi praktičnih koristi že na široko sodelujejo. V Parizu je npr. literarna agencija, ki se izključno zanima za knjige, primerne za publikacijo v več jezikih. Ze rokopis jemljejo v roko kot rokopis za mednarodno izdajo in prav nobena ploskanka ni prevodnega, če ta ali ona stvar izide v raznih deželah. To je že dejanska koordinacija pri založniških postilih.«

Vprašal sem ga, kateri so primanjkljivi glede tematike glede na različne dežele oziroma glede na različne idejne tabore. Pa se je direktno odgovoril izmaknil, češ da ni mogoče primerjati založništva v ZDA, Sovjetski zvezi ali kje drugje, kajti potrebe so tako različne in ideje tudi. »Verjetno pa je, da so problemi založnikov v kulturah z manj razprostranim jezikovnimi področji materialno bolj enostavni, bolj prosti kot v pogojih velikih, po svetu razširjenih jezikov. Neki grški založnik bo najbrž presojal zgolj po tem, kakšen neposreden odmev bo imel s knjigo med grškim občinstvom. Medtem pa si bo večji francoski založnik pri vsaki knjigi že pošteno zamislil, za kakšen posel gre, se pravi, da bo njegova svoboda manevriranja v nečem manjša.«

Na pragu obdobja kulture

Ker sem mu predložil tudi nasprotno mnenje, češ da mora založnik v malem narodu toliko bolj pomisliti, kaj izdaja, ker mora s slehernim izdajo ustvariti tako moralno kvaliteto kot materialni uspeh, ker bi sicer propadel, medtem ko v večjih kulturah lahko z nekaterimi publikacijami sledijo predvsem samo kulturnim ciljem, z drugimi pa zgolj komercialnim. »Vsekakor je danes problem založništva presneto zapleten in težaven,« je sklenil Guy Métraux in menil, da pozna samo enega zares svojega bodnega založnika. Po njegovem mnenju naj bi bil to mali švicarski zasebni založnik Hauser, lastnik založbe »La Baronniers« v Neuchâtelu, ki živi na neki kmetiji in ki ima svojo založbo čez cest v drugi kmetiji hiši. Še do nedavna je bil ta možak, ki je baje izjemen človek, predsednik vseh švicarskih založnikov, medtem ko je trenutno še predsednik združenja francosko govorečih založnikov Švice.

»Toda če nisem optimist glede usode založnikov, ne malih ne velikih, sem pa zelo optimističen glede usode knjige,« se je izpovedal Métraux. »Knjiga se bo po mojem v prihodnje razširjala v toliko meri, v kolikrni je kultura postala skrb vseh ljudi.«

Skoraj neverjetna se mi je zdelo ta vera. »Da, res verjamem v to, da je kultura danes postala največja skrb za ljudi. O čem

pa mislite, da ljudje razmišljajo, ko gredo po cesti. O veri? Ne! O gospodarstvu se manj. Politični problemi jih v resnici ne zanimajo. Vprašanja usode in naključij so prepustili zavarovalnicam. Verjamem, da bo konec 20. stoletja, stoletja kulture. Ljudje bodo pripravljivi za kulturo tudi vse več zrtvovali. Ze zdaj imam vtis, da pogosto kupujemo danes kulturo tako, kot so v 19. stoletju kupovali ikone ali odpadke, zato, da bi se varovali pred uroki.«

»Če bi iznašli sistem, kako prodajati kulturno zavarovanje, bi najbrž postali milijonarji. Kar zadeva zahodno Evropo, lahko rečemo, da je za nas obdobje vere minilo v srednjem veku; obdobje eksplozije v renesansi; minili sta tudi obdobja razuma in industrializacije, zdaj smo na pragu obdobja kulture.«

Verlainov verz

Seveda pa je francoski sobesednik takoj nastavljal rešeto tej kulturi 20. stoletja: »Ta kultura 20. stoletja seveda ne more več temeljiti na naši tradicionalni kmečki kulturi... Mlade generacije nimajo več svojih direktnih prispodob iz našega odmirajočega sveta. Naši klasiki zanje nimajo več polnokrvnosti. Delno smo teza krivi tudi sami, ker jih teh klasikov nismo učili. Vrednote in oblike se menjavajo. Berite samo tekste Dylana Thomasa ali Beatlesov, pa boste videli, da je tudi tu veliko poezije, celo prave poezije, čeprav drugačne poezije, kot smo jo bili vajeni pri klasikih. Če bi ono beatlesko popevko Yellow Submarine napisal kak Rimbaud, bi rekli, da je to umetnina. Ker pa so jo sestavili Beatlesi, pravijo, da sploh poezija ni.«

»In kateri pisatelj ali pesnik je za vas najboljši predstavnik 20. stoletja?«

Z vprašanjem sem ga vidno zadel, ker mi ni mogel odgovoriti. Priznal je celo, da sem mu zadal hudo delo v nadaljnjih razmišljanjih. »V tem trenutku se sploh ne bi mogel odločiti. Zelo sicer cenim T. S. Eliota, tudi Dürrenmatta. Seveda imam morda pri tem zlasti rad barok z Dürrenmattom, a tudi brez Dürrenmatta. Vse pisatelje, ki jih cenim, jih pravzaprav cenim zaradi svojega merila do sveta. Tudi ruska Paustovskega ali katkega drugega imam rad.«

Ko sva odhajala iz hotela, sem mu mimogrede omenil njegovo predstavništvo v UNESCO. Pa se je nekam uporno skrivencil, češ: »Bodi samosvoj in ne delaj sramote organizaciji, v kateri si; to je vse. Vse drugo je zgolj pravljica.« Na stopnicah mi je še govoril o svoji novi mednarodni reviji »La Culture«, katere prvi zvezek bo izšel prihodnje leto in ki bo obsegala zbiranje o družbi, kulturi in glasbi. Nekaj moj švedski znanec, urednik stockholmske tepeozrevije, s katerim sem bil na skupni leviziji, okrogli mizi kulturnih urednikov Evrope pod okriljem UNESCO, mu bo napisal za nimiv sestavek o švedski stari tradicionalni glasbi na tako imenovanem fidlu in sodobnem izrazu te glasbene vrste ter njenim vplivom med današnjo švedsko mladino.

Na ljubljanskih ulicah je pršel dež. V podzavesti mi je sam od sebe zazvenel Verlainov verz.

»Vi morda slišite Verlaina, mladi ga ne. Mladi živijo bolj konkretno, bolj samo v sebi, a v nekem smislu tudi bolj žalostno. Naša generacija je še doživljala tradicionalne katastrofe; sedanja mlada generacija doživlja kozmične prevrate. Hitler je bil zlo, a proti njemu se je bilo mogoče boriti, ker je bil zgodovinski. Atom pa danes ni zgodovinski pojav. Kam in kako torej?«

BOGDAN POGACNIK

Kulturna razsežnost

Slikarji v „Doliku“

Z obiska na Jesenicah

V mozaiku kulturne dejavnosti na Jesenicah ima bržčas svoje mesto tudi tvornost likovne skupine »Dolik«. Mimo gledališča, literarnega in filmskega kluba, pevskih zborov in še kakšnih kulturnih društev tamkajšnji amaterski slikarji, ki že 26 let delujejo v okviru omenjene sekcije, ustvarjajo posebno razsežnost jeseniške kulture. Seveda ta dimenzija ni zaznavna v prvem hipu, nima niti posebnega videza v podobi galerije, in je tako omejena le na tistih 30 članov — amaterjev »Dolika« in morda še na njihove znance, s katerimi prihajajo v stik po poklicni ali prav slikarski poti.

Likovna skupina ima namreč na leto le po tri kolektivne razstave in to je v malem vse, s čimer opozarja naše, s tem pa na poseben, likovni ali likovno-amaterski način dojemanja okolja. To pa v naselju, ki mu železarski kompleks daje monoton ritem in barvo prebivanja, po vsem sodeč ni tako brez vsaj občasne pozitivitve.

Zanimivo je, da večina slikarjev po mnenju predsednika »Dolika« J. Ambrožiča ne ponazarja in ne slika ravno osrednje jeseniške značilnosti, kot je železarna. Tudi njegove slike, povsemi oljke, ki sem jih imel priložnost videti, so s svojimi krajinarsko motivno relativno daleč od oblik in barv utipičnih Jesenic. Njegove barve so pravo nasprotje tako pregorelimi grmdam odpadnih snovi za železarskimi objekti kot opečnato umazanim stenam topilnic in dimnikov — beli vrhovi črnega snega, ozračja, dreves, vode zemlje... In tako v bistvu postane manj važno, da so stvari prikazane docela realistično, zakaj že v samo delo ni bil vložen trud za, recimo, ekshibicijo slikarske

tehnike, pač pa za staro človeško težnjo po izpovedovanju bodisi želja ali resničnosti. Amaterska dela v krajinarskih podobah so v tem smislu lahko slikarski dopolnjevanje konkretnega življenja, preko tega pa nemara tudi kultiviranje razmerja do njega.

Zato ni nenavadno, da tudi slikarje v »Doliku« ne druzi samo specifična, kar strokovna problematika, temveč tudi družbena komponenta sestajanja, razpravljanja, kritiziranja in nazadnje slikanja. Razumljivo je po drugi strani, da zlasti v skrbi za estetski učinek skušajo svoja merila prečistiti, izpopolniti, in tako zmerom predebatirajo kriterije, zaradi katerih je žirija odločila ali sprejela sliko za kolektivno razstavo: posebna strokovna žirija namreč vsakokrat pred razstavo izbira ustrežajoče eksponate, druge pa seveda odkloni. Neformalni sestanki članov so sicer vsak teden, kajti organizirano delo zahteva sprotno pregledanje in reševanje nalog; sekcija je med drugim tudi organizator razstav tujih dru-

OSPREDJE

Zagrebski zapis

Šola bogatenja

Satirični kabaret „Jazavac“ pod taktirko Zorana Zeca spektakularno zmanjšuje socialne razlike

V Zagrebu so pripravili »množični satirični spektakel« z zelo spletkarskim in ta čas zelo konjunkturalnim naslovom: Šola bogatenja. Kraj dogajanja je znani zagrebski satirični kabaret »Jazavac«, ki ga že leta vodi najbolj briljantna osebnost zagrebskega humorja in satire, vsestranski Fadil Hadžić alias Zoran Zec. Obisk je bil zares množičen, najbrž tudi zaradi pasti, ki jo je nastavlil Zoran Zec obiskovalcem, ko jih je povabil, naj se seznanijo s »Sto načini, ki pomagajo k uspehu v življenju«.

Ze pred spektaklom »Jazavac« z avtoriteto že tradicionalne humoristične ustanove, v kateri se sme vse povedati tudi na resen način, ne da bi se to razumelo prevedč resno, takole nagovoril gledalce:

»Daljnoviden kot vedno, se je satirični kabaret »Jazavac« domislil, da bo dvignil ravno socialnega razlikovanja. Vsi (dosedanji) poskusi za zmanjšanje socialnih razlik se

niso posrečili zato, ker so udarjali po napačni plati. Mislimo, da uničenje bogatašev ni najboljši način, saj jih tako ali tako ne bomo uničili, ker se izmikajo kot ribe iz rok. Veliko bolj pametno je socialno ogrozene ljudi na hitro spreminiti v bogataše. Ko bomo tako vsi bogati, bodo padle barikade socialnih razlik. Na našem odru vam, dragi gledalci, predstavljamo sto zelo nazornih načinov bogatenja. Tisti, ki znajo gledati in brati med vrsticami, pa bodo našli še dvesto načinov za bogatenje, ki je hitrejšje kot delo dvarkarje. Videli boste celo sedem bizarnih, pravzaprav kretenskih načinov bogatenja tistih, ki ne vedo nič, denar pa lovijo od vsepovsod. Skratka, dragi gledalci, dajemo vam hitropotezni vizum za vašo boljšo, znatno bogatejšo prihodnost, vi pa jo uporabite ali pa se vrnite v lastno preteklost — na vašo lastno odgovornost!«

Potem uvodu se začne velika predstava za radovedne obiskovalce, med katerimi je precej tudi takšnih, ki v gala toaletah demonstrirajo svojo spretnost bogatenja: tudi brez »Jazavčeve« šole in so prišli mogoče le preveriti dva načina šolanja: svoj zasebni, dokaj uspešen, in tistega, ki ga ponuja oder. Smejali pa so se vsi, tisti, ki so že bogati, in tisti, ki s šolanjem to šele želijo postati. Najbolj verjetno je, da so se smejali lepo prirejeni iluziji o sreči, o kateri učijo povsod, najmanj pa v šoli Zorana Zeca. V prospektu predstave so našli vsi nastopajoči igralci, zapisana pa je tudi opomba, da za kulisami nastopa še nekaj milijonov tistih, ki prejemajo ali dajejo podkupnino, pa tistih, ki upravičeno ali neupravičeno bogatijo, in več takšnih, ki se delajo, kot da ne vidijo nič.

V vrtlogu brio je predstavo zredil gost z Reke Vlado Vukmirovič. Čez oder pa korakajo razni predstavniki našega visokega standarda. Največ je takšnih, ki imajo toliko bolj debele listnice, kolikor so jim glave bolj prazne. Parodiral jih je že način njihovega govorjenja, s katerim so obično onisovali svoje biografije; v njih pogosto ni bil zapisan niti en sam razred osnovne šole.

Tisti pametni, s fakultetami in z visokim družbenim ugledom, pa so pripovedovali o svojem švicarsko-licitensteinskem naporu, ki jim ga povzroča prenasajanje denarja v inozemske banke. Popularni šjor Marinko iz Splita pa je vpletel v svoj humor celo Nikona kot pristnega Splitčana.

V programu so resda tudi cenene šale, kakršne je na primer tale, že poznana: »Kje delaš?« — »Jaz? Nikjer!« — »Pa ti?« — »Jaz mu pa pomagam!«. Toda v prijetnem razpoloženju ob aperitivih in turški kavi so tudi takšne šale dobile odmev v smehu gledalcev. Predstava se je iztekla v spoznanje, da je gledališka šola bogatenja preveč navna v primerjavi s sto in tisoč različnimi zasebnimi načini bogatenja jugoslovanskih prvakov dinarjev in deviz. To je bila samo šala na njihov in naš račun. Toda duhovita in dobra!

JOZE HORVAT

JOZO PULJIZEVIĆ

Borometer

CERAVNO MERJENJE PRESEDA MI, BESEDO, DA SE NE IGRAM SAMO Z BESEDAMI. PA NADALJUJMO TOREJ — RINGARAJA — NA PRIMER KAR PRI VLADI. NOVA VAJA.

I.

VLADJE V SENCI PRI NAS NI, ZATO PA IMAMO RADI, KAKOR SE ZDI, VSAJ KAKšno SENCO V VLADI.

II.

PRI »DELU« SMO SE DOKAJ LET SNOJILI DA SMO SE »DELA« ZE NASITILI. SE BOMO ZDAJ, KO IMAMO MALO TITA TAM, POTITILI?

III.

NEVARNOST, DA BI VNDARLE LJUBLJANSKI »LEV« MLADE DOBIL, JE ZDAJ ŽE VEČ KOT STVARNA. V BOHINJU NA PRIMER BO RJOVEL. IN RJAVAL KOT STARA ZELEZARNA. NJEN VZOREC SI V OBOGATITVE ZNANJA LAHKO OGLEDA VSAK NA SREDI KRANJA.

IV.

ČE SEM ZA VSE BUTALCE TOLOVAJ MATAJ. SEM KAJPAK TUDI ZATE, SAMEC MILI. S TEM SVA OPRAVILA. TI PA KAR DALJE PILI. KAR PILIS — SIKAJ, SOTI IN ŽUZNJAJ.

Matej Bor

Onkraj meje

Nezorana ledina

Slovenski muzeji in spomeniki v zamejstvu

Mislim, da ni potrebno poudarjati pomena muzejske in spomeniške dejavnosti za narod, ki v okviru svoje države uživa vse kulturne in gospodarske pravice. Toliko bolj pomembni so muzeji in kulturni spomeniki, ki prikazujejo kulturne vrednote narodnih manjšin tam, kjer te žive. Ob njih se bogati in oplaja narodna zavest manjšine.

Te kulturne vrednote so pomembne za matični narod, pa tudi za večinski narod, s katerim manjšina živi v skupni državi. So lahko ali pa bi morale biti tesna vez med matičnim narodom, predvsem pa naj bi ob njih večinski narod spoznal kulturno dediščino manjšine in njen prispevek k gospodarskemu in kulturnemu življenju skupne države. Vsaka negacija, prikrievanje ali nepravilno prikazovanje kulturne izročila manjšine je grobo kršenje njenih nacionalnih pravic. Bore malo vedo nemški Korošci o kulturni preteklosti in vlogi svojih slovenskih rojakov in o vlogi Koroške v okviru slovenske kulturne skupnosti. Dolžnost večinskega naroda bi bila, da v

ZANIMIVO ANTROPOMORFNO NASLONJALO Kmečki stol, na katerem sta upodobljeni ženski glavi z izrezano pentljo na vrhu

okviru ustanov upošteva kulturne vrednote manjšinskega naroda in jih tudi prikazuje. Niti tržaški, niti celovški in po vsej verjetnosti tudi muzej v Monostiru ne prikazujejo kulturnega in gospodarskega življenja tamkaj živeče slovenske manjšine. Predstavniki manjšin bi morali dati v svoj kulturni program zahtevo po enakopravnem zastopstvu na področju muzejske in spomeniškega varstva, pa naj si bo to v okviru že obstoječih ustanov, muzejev in zavodov za spomeniško varstvo ali samostojnih tovrstnih slovenskih institucij. Čeprav je pr. Avstrija s 7. členom državne pogodbe dolžna, da s smislu te pogodbe upošteva slovensko manjšino tudi na področju muzejske in spomeniškega varstva, tega do sedaj še ni storila, saj Slovencem krati še bistvenjše pravice.

Marsikaj je že izgubljeno

Spričo takega stanja je manjšini težko zahtevati širše razumevanje na področju muzejske in spomeniškega varstva. Vendar to ne sme biti ovira za neaktivnost manjšine na tem področju. Zato naj bi v okviru zamejskih prosvetnih organizacij ustanovili študijske komisije kot zametek znanstvenih (manjšinskih) institutov, katerih posebna skrb bi bila med drugim zbiranje muzejskega in arhivskega gradiva, dokumentiranja ter ukrepi za ohranitev kulturnih spomenikov, ki imajo poseben pomen za slovensko manjšino. Čas hiti in mnoge kulturne vrednote ne bodo več dosegljive, ker jih bo umiril čas. Zato je nujno, da se manjšine resno poprimo za zbiranje raznega gradiva po muzejskih oz. spomeniških vidikih. Tako smo izgubili c. 100 ljudske koroškega pesnika Lesčjaka, pa tudi bajte ljudske dramatika Drabonjaka na Kostanjah in več.

Matični narod ob muzejski in spomeniški dejavnosti manjšine ne bi smel stati ob strani, temveč bi jo moral podpirati gnotno in idejno in po možnosti tudi z raznimi eksponati (kopije, faksimili). Pri nas bi na tem področju lahko veliko storil Inštitut za narodnostna vprašanja ter komisija za manjšinska in zamejska vprašanja ter mednarodne zveze pri vodstvu SZDL Slovenije. Seveda bi obe instituciji tako dejavnost morali imeti v svojem programu, kakor tudi, da si zato zagotovijo potrebna denarna sredstva. Odgovorni, ki bodo odmerjali sredstva za omenjene dejavnosti, se

morajo zavedati, da so tudi manjšine mnogo prispevale k kulturni in gospodarski rasti matičnega naroda. Ob tem dejstvu se nam samo po sebi postavlja vprašanje: »Se je matični narod že dovolj oddolžil zamejcem s tem, da je poimenoval ceste po zamejskih rojakih Majsterju, Jarmiku, Janežiču in da smo imenovali nuklearni inštitut v Ljubljani po koroškem rojaku Jožetu Stefanu?« Mislim, da ne!

Zametek zbirke je tu

Prav to, da v zamejstvu ne moremo govoriti o organizirani muzejski in spomeniški dejavnosti in da manjšine nimajo glade teh dejavnosti nikakih konceptov, zahteva čim hitrejšo akcijo na tem področju, saj smo doslej storili bore malo. Osamljeno je organizirano zbiranje muzejskega gradiva v letih 1951 do 1955, ki so ga vodili zamejski študentje in študentje etnološki ljubljanske univerze. Studentje so imeli tedaj vso podporo takratnega izvršnega odbora OF Slovenije, ki ga je potem zvoledela in zaman so se mladi ljudje obračali na razne forume za podporo. Predstavniki slovenske muzejske ustanove je ob zbiranju muzejskega gradiva, ko ni mogel podati drugega strokovnega kriterija, izjavil, češ da so predmeti tipično »narodovani«. Komisija, ki si je pred kratkim ogledala obstoječo zbirko pa je menila, da ima zbirka polno muzejsko vrednost.

Tudi vodstvo Slovenske prosvetne organizacije do tega dela ni imelo pravega odnosa in ga pravzaprav nima še danes, saj bi bila možnost, da se predmeti iz razstavijo, pa jih institucija, ki je lastnik predmeta, v bojazi, da bi se predmeti izgubili, neče izročiti oz. se obnavlja izročiti predmetov v začasno varstvo tamkajšnji slovenski strokovni šoli. Vodstvo prosvetne organizacije se ne zaveda, da so rojaki danovall predmete za razstavo, ne pa da že skoraj 20 let leže neizkoriščeni in nezavarovani na podstrešju. Tudi naši rojaki v zamejstvu se vse premočno zavedajo pomembnosti kulturnega izročila preteklosti, pa najsi gre to za preminile spomenike, kot so muzejski eksponati, ali nepremične kulturne spomenike, kot so razne stavbe in spomeniška memorijalna obeležja.

Muzejska in spomeniško-varstvena dejavnost v zamejstvu je vprašanje, s katerim smo se malo, ali bolje, skoraj nič ukvarjali tako doma kot v zamejstvu. Vloga teh vrednot v okviru muzejev in spomeniškega varstva je težko oceniti, če upoštevamo, da bi že širše zbiranje muzejskega oz. spomeniškega gradiva vzbujalo nacionalno samozavest manjšinskih izbratelnih, da ne govorimo o vzgojni vrednosti postavljene muzejske zbirke ali kakega spomeniškega obeležja, ki bi bilo pomembno tudi za turistične obiske kakega kraja, kjer bi prišlo do mnogih srečanj naših rojakov s te in one strani meje. Nezorana ledina nas čaka.

Besedilo in sliki: JERNEJ SUSTERŠIČ

KOROŠKA ZIDANICA Izvolastniška, dvojna, štirikapna zidanica »kleta« iz nekdanjega vinogradniškega področja okoli Zitare vasi, kjer je vinogradništvo zamrlo okoli leta 1925

Napredek in zaostanek

Že med najslabšimi

Izobrazbena raven zaposlenih v Sloveniji čedalje bolj zaostaja

Izobrazbena raven zaposlenega prebivalstva v Sloveniji ni več med najslabšimi v Jugoslaviji, kot je bila pred desetimi leti, ampak je že — najslabša: največ nekvificiranih in polkvificiranih delavcev ter najmanj delavcev s srednjo, višjo in visoko izobrazbo. Ob tem se Slovenija lahko tolaži, da ima pa izobrazbo vsega prebivalstva, starega več kot deset let, v Jugoslaviji najboljšo. Toda, kaj koristi taka tolažba, če pa strokovno znanje ni uporabljeno tam, kjer je najbolj potrebno, to je pri delu. Vse kaže, da so gibanja za višje strokovno znanje zaposlenih premeroma večja v vseh drugih republikah kot v Sloveniji.

Zvezni zavod za statistiko je objavil prve podatke o lanskem popisu prebivalstva. Njegovi predhodni rezultati slone na ocenah vzorca, v katerega je zajetih približno 3 odst. popisanih prebivalcev. Ocene so seveda zaradi tega nedokonečne, vendar pa odstopanja niso tolikšna, da iz podatkov ne bi mogli povzeti splošnih orientacijskih ugotovitev.

Pred kratkim smo iz podatkov zveznega zavoda za statistiko že povzeli nekaj ugotovitev o nepismenosti med jugoslovanskim prebivalstvom in omenili, da je takih, ki ne znajo ne pisati ne brati, v Jugoslaviji še zmeraj precej: nekaj nad 15 odst. Največ je nepismenih še na Kosovu (32 odst.) ter v Bosni in Hercegovini (okrog 23 odst.) in drugih delih države pa manj (v Crni gori, Makedoniji in ožji Srbiji okrog 17 do 18 odst., na Hrvaškem in v Vojvodini okrog 9 odst., na najboljšem je Slovenija, kjer je nepismenih le 2,5 odst.) Omenbe vredne je pri tem podatke, da je ponekod še zmeraj nekaj nepismenih med mladino, staro od 10 do 19 let. Nadalje smo omenili tudi, da je med zaposlenim prebivalstvom v Jugoslaviji nepismenih 2 odst. (na Kosovu dobrih 7 odst., v Makedoniji ter v Bosni in Hercegovini, na primer, nekaj nad 3 odst., v Sloveniji pa manj kot 0,5 odst.)

V današnjem sestavku velja pozornost tistim podatkom o popisu prebivalstva, ki povedo, kakšna je bila marca lan (takrat je bil popis) izobrazbena raven naših državljanov. Podatki zajemajo prebivalce, ki so stari 10 let ali več. Na podlagi vzorčnih podatkov zvezni zavod za statistiko ugotavlja, da je bilo lani v Jugoslaviji 24,3 odst. prebivalcev, ki so imeli samo 3 razrede osnovne šole ali manj, in 42,5 odst. takih, ki so imeli od 4 do 7 razredov osnovne šole. Brez poplone osnovne šole oziroma nje ustrezne izobrazbe je bilo lani dve tretjini jugoslovanskih prebivalcev, starih 10 let ali

več. Pred 10 leti (ob popisu 1961) je bilo takih v državi nekaj nad 80 odst.

Najbolj izobraženo prebivalstvo v Sloveniji

Najmanj prebivalstva brez dokončne poplone osnovne šole (oziroma nje ustrezne izobrazbe) je v Sloveniji (s 3 razredi osnovne šole ali manj) okrog 7,4 odst., in v izobrazbo od 4 do 7 razredov okrog 34,6 odst.). Takih, ki imajo le 3 razrede ali manj, je bilo lani povsod, razen v Sloveniji, še zmeraj okrog 20 odst. ali več — Kosovo celo okrog 40 odst., ter BiH skoraj 36 odst.). Ljudi s 4 do 7 razredi osnovne šole je drugod v državi 40 do 46 odst., manj pa razen v Sloveniji le še na Kosovu (okrog 33 odst.). Popolno osnovno šolo je imelo ob popisu okrog 14,6 odst. prebivalcev (1961. leta le 7,3 odst.). V Sloveniji ima popolno osemletno osnovno šolo oziroma nje ustrezno izobrazbo okrog 30,7 odst. prebivalcev (pred 10 leti 17,6 odst.). V drugih republikah je takih s popolno osemletko od 10 do 17 odst., pri čemer pa je v primerjavi s popisom iz 1961. leta opazno, da se je odstotek teh zdel izredno dvignil: na Kosovu, na primer, od 4,4 na 15,2, v Makedoniji od 7 na 16,8, v Crni gori od 6,9 na 15,3, v BiH od 4 na 10,5 itd.

Sole za kvalificirane in visokokvalificirane delavce ima v Sloveniji 16,2 odst. ljudi, jugoslovansko povprečje pa je približno 9 odst. Na Hrvaškem ima tako izobrazbo 11,7 in v Vojvodini 11,2 odst., drugod pa med 8 odst. (ožja Srbija) in 3 odst. (Kosovo). Pred desetimi leti je imelo tako izobrazbo v državi 8 odst. prebivalcev.

Izobrazbo dokončne gimnazije ima v državi 2 odst. prebivalcev in približno toliko tudi v vseh republikah ter obeh pokrajinih (v Sloveniji okrog 2,2 odst., za nekaj desetink odstotka več na Hrvaškem, v Crni gori in Makedoniji, v BiH pa 1,3 odst., in na Kosovu 1,2 odst.). Leta 1961 je imelo izobrazbo gimnazije 1,2 odst. jugoslovansko prebivalstvo. Izobrazbo srednje strokovne šole (misljene so ekonomske, tehniške, medicinske in podobne šole) je imelo 1961. leta 2,1 odst. jugoslovansko, lani pa okrog 4,3 odst. Lanski popis je pokazal, da Slovenija prednjači tudi tu, saj ima 5 odst. prebivalstva tako izobrazbo, približno toliko le še v ožji Srbiji, povsod drugod pa med 4 in 4,5 odst., v BiH in na Kosovu pa okrog 3,2 odst.

Višješolsko ali visokošolsko izobrazbo je imelo 1961. leta okrog 1,3 odst. ljudi v državi, ob lanskem popisu pa okrog 2,9 odst. Najvišji odstotek ljudi z visokošolsko izobrazbo je bil na Hrvaškem (3,4 odst.), v ožji Srbiji (3,4 odst.) in v Sloveniji 3,1 odst. V Vojvodini je imelo lani približno 2,7 odst. ljudi višjo ali visoko izobrazbo, v Makedoniji 2,6 odst., v Crni gori 2,4 odst., v BiH 1,8 odst., na Kosovu 1,7 odst., ob popisu 1961. leta je imelo v Sloveniji tako izobrazbo okrog 1,6 odst. ljudi in približno toliko tudi v ožji Srbiji (1,7 odst.) ter v Crni gori in na Hrvaškem, drugod okrog 1 odst., na Kosovu pa 0,5 odst.

Najmanj izobraženi delavci v Sloveniji

Po podatkih o nepismenosti prebivalstva in o izobrazbeni ravni prebivalstva bi naravno lahko sklepali, da je v Sloveniji najugodnejša izobrazbena raven tudi tedaj, ko gre za izobrazbo zaposlenega prebivalstva. Žal pa podatki opozarjajo, da je res ravno narobe. Ogledimo si nekoliko te številke. Dr. Zivko Sifer je že pred časom zbral podatke, ki so kazali, da je izobrazbena stopnja zaposlenega prebivalstva v Sloveniji pod jugoslovansko povprečjem. V zvezi s tem je slovenska skupščina kmalu po tem

začela ukrepati, da bi popravili razmerja, ki razvijanju slovenskega gospodarstva in drugih služb nikakor niso v prid. Podatki iz lanskega popisa jugoslovanskega prebivalstva kažejo, da se proces, ki se je bil pokazal ob popisu 1961, v poznejših letih ni ustavil in, da Slovenija v primerjavi z drugimi republikami drsi navzdol.

Visoko strokovno izobrazbo med vsemi zaposlenimi je imelo 1961. leta v Jugoslaviji 3,6 odst. delavcev, ob lanskem popisu pa okrog 5,9 odst. Slovenija je bila 32,9 odst. pred desetletjem pred BiH (2,6 odst.), Vojvodino (2,6) in Kosovom (2,1 odst.), ob lanskem popisu pa s 4,3 odst. na zadnjem mestu, samo BiH (4,5) in Vojvodina (4,6) sta še približno na enaki stopnji, povsod drugod pa je odstotek delavcev z izobrazbo visoke šole nad 5 odst. (Crna gora, Kosovo) oziroma nad 6 odst. (Hrvaška, Makedonija), v ožji Srbiji več kot 7 odst.

Podobno je z izobrazbo višje šole. To stopnjo strokovne izobrazbe je imelo v državi 1961. leta 2 odst. zaposlenih, zdaj okrog 4,4 odst. Slovenija jih je imela pred desetletjem 1,6 odst., zdaj jih ima okrog 3 odst.; pri predzadnjem popisu je bila za njo še Vojvodina (1,5), zdaj je krepko zadnja, saj je med zaposlenimi v vseh republikah in pokrajinah več kot 4 odst. delavcev tako izobrazbo, v Crni gori in na Kosovu celo 5,7 odst.

Srednjo strokovno izobrazbo je imelo 1961. leta okrog 10,6 odst. delavcev v Jugoslaviji, ob lanskem popisu pa 15,3 odst. V Sloveniji jih je bilo pred desetletjem 9,5 odst., in lani 13,3 odst. Pred desetletjem sta bili za Slovenijo BiH in Vojvodina (okrog 9 odst.), ob zdajšnjem popisu pa je razvidno, da so pred Slovenijo povsod (Kosovo 17,7 odst., ožja Srbija 17 odst., Crna gora 16,7 odst.).

Nižjo strokovno izobrazbo je imelo v državi 1961. leta 14 odst. delavcev, ob lanskem popisu pa 17,3 odst. Slovenija je bila 1961. leta s 11,4 odst. na zadnjem mestu, zdaj pa ima tako izobrazbenih delavcev okrog 8 odst.; tudi zdaj jih je povsod drugje precej manj, razen v Makedoniji (8,2 odst.). Stopnjo visokokvalificiranega delavca je ob popisu 1961. leta imelo 4,6 odst. delavcev v Jugoslaviji; in lani 6,8 odst.; v Sloveniji 1961. leta 5,2 odst., in lani 4,3 odst. Pred desetletjem je bila pri tej stopnji kvalifikacij delavcev Slovenija na prvem mestu, zdaj je na zadnjem (v vseh drugih republikah in pokrajinah ima stopnjo visoke kvalifikacije 7 ali celo 8 odst., na Kosovu 8,8 odstotkov).

Stopnjo kvalificiranega delavca je imelo v Jugoslaviji pred desetletjem 23,9 odst. zaposlenih, lani pa 25,6 odst. Pred desetletjem je bila Slovenija na najvišjem mestu v državi s 26,7 odst., in je na tem mestu ostala tudi ob lanskem popisu, ko je imela med vsemi svojimi zaposlenimi 25,2 odst. delavcev s stopnjo kvalificiranega delavca.

Odstotek nekvificiranih delavcev je bil 1961. leta v državi 26,8 odst., lani pa 24 odstotkov; v Sloveniji pred desetletjem 26,7 odstotkov in lani še zmeraj skoraj toliko (26,2 odst.). Leta 1961 jih je imela za območje ožje Srbije (24,8 odst.) najmanj, zdaj pa jih ima v skupnem številu vsega zaposlenega prebivalstva v vsaki republici skoraj največ (Vojvodina 26,6 odst.). Kosovo je imelo med svojimi delavci pred desetletjem največji odstotek nekvificiranih (33,3 odstotkov), zdaj pa jih ima skoraj najmanj (22 odst.).

Podatki so za razvoj Slovenije lahko zelo zaskrbljivi. Ne omlji jih niti, da popisa v letih 1961 in 1971 stopnje strokovne izobrazbe zaposlenih ne zajemata iz istih osnov. Podatki iz lanskega popisa kažejo namreč stopnjo izobrazbe zaposlenih ne glede na poklice popisanih delavcev, pri popisu iz 1961. leta pa se je odgovor o kvalifikaciji vezal na poklice popisanih oseb.

Spoznanje, da v drugih republikah svoje zaposlene ljudi strokovno hitreje izobrazujejo kot v Sloveniji, kaže, da se bo tako raven kvalitete dela nasploš v državi dvigala in izenačevala. Za namo Slovenijo pa taka ugotovitev ne more biti obetavna, saj je na dani, da grejo pri strokovnem izobraževanju delavcev drugod v Jugoslaviji naprej z večjimi koraki in da to posledno pomeni, da bo Slovenija v razvoju zaostala. In posledica najbrž ni treba govoriti. Pri tem sta v ospredju najbrž dve vprašanji: kako bomo v Sloveniji izobrazbo vsega prebivalstva usklajili z izobrazbo zaposlenih (prva je v državi najvišja, druga najnižja) ter kaj bomo napravili za hitrejši razvoj izobraževanja mladih in odraslih generacij vsaj na tistih področjih, ki se jim bo v prihodnosti Slovenija najbolj posvečala.

JANKO SVETINA

Animirani film

Tretje središče

Pred festivaliskim srečanjem v Zagrebu

Čeprav so animirani filmi dobrodošli gostje na vseh festivalih, imajo tudi svoja posebna festivalska srečanja. Dvema mednarodnima prireditvama, v romunski Mamaji in francoskem Annecyju, se bo kot tretje središče animiranega filma letos v juniju pridružil še Zagreb.

Prvi odmevi na razpis te prireditve so nepričakovano živahni in številni. Vse kaže, da bo Zagreb postal festivalsko mesto vseh petih celin in da se bodo v dneh od 19. do 24. junija v njem zbrali vsi, ki v animiranem filmu kaj pomenijo. Pobude za novi festival animiranega filma so povsod lepo pozdravili. Ne le zato, ker sta festivala v Mamaji in Annecyju vsak po svoje znašla v krizo, pač pa predvsem zaradi velikega ugleda, ki ga je deležna zagrebška šola risanege filma. Festival so v mednarodnem kolektivu filmskih srečanj takoj uvrstili v tako imenovano kategorijo A, v katero sodijo največje prireditve, kakršne so n. pr. v Cannesu, Moskvi, Berlinu, Benetkah, Oberhausnu. Festival je zamišljen kot trinalna prireditev. V vmesnih dveh letih bo festival v Mamaji in Annecyju.

Več kot tristo filmov

Izkazana vneprejšnjega zaupanja prireditelji festivala ne bodo izrabili. Oblikovali so zanimivo, v nekaterih pogledih povsem novo programsko shemo, ki bo letos — prvič v zgodovini festivalskih srečanj sploh — omogočila strnjeno pregled vseh najboljših stvaritev v dosegljivem razvoju animiranega filma. Poleg tekmovalnega programa, za katerega je še sedaj prijavljenih čez tristo filmov in ga iz te ponudbe oblikuje mednarodna selekcijska komisija, bo festival razveselil gledalce s prvo retrospektivo priljubljenih risanih likov. Ti sijnakis še kar kampanjsko pobirajo vsakoletne oskarje v Santa Monici. Svoje sodelovanje v retrospektivi so objubilii Steve Bosustov s svojim »Mistrom Magocjens, Dave Fleisher s priljubljenim »Popajem«, Fritz Frelong in David de Patie s »Frank Herberjem«, William Hanna in Joe Barbera s »Tomom« in »Jerryjem«, Chuck Jones z »Bugsom Bunnyjem« in Walter Lantz z »Woodyjem Woodpeckerjem«. Posebna sponda se bosta oddolžila pionirne animiranih filmov Jiržu Trnki in G. Mackassyju.

Druga posebnost zagrebškega festivala je njegova odprtost. Ni zamišljen le kot pregled ekskluzivne filmske zvrsti za ekskluzivne občudovalce, temveč kot prireditev, ki naj s čim večjim poudarkom popularizira animirani film na najbolj učinkovit način — s posredovanj u televizijske

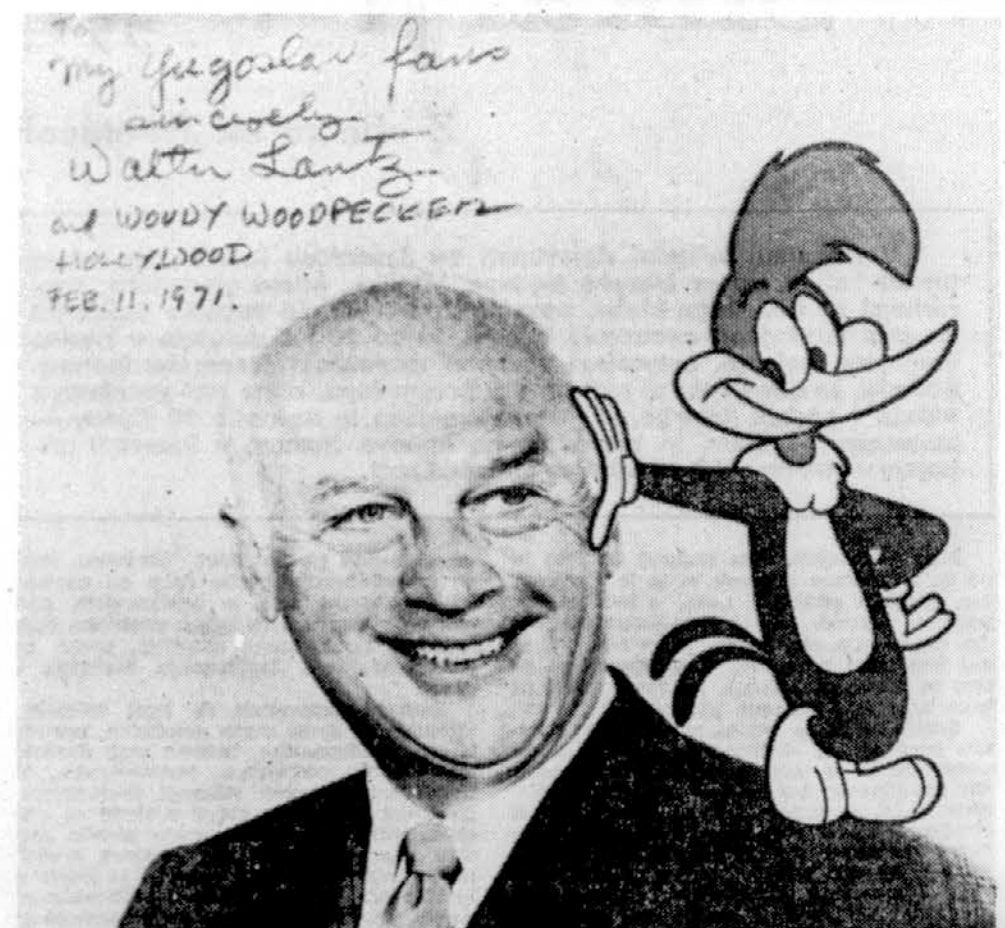
Dobra ponudba

Izboljšani bodo tudi kriteriji ocenjevanja in nagradjevanja, ki sledijo razvoju animiranega filma. Tako bodo npr. v posebni kategoriji tekmovali filmi, krajši od treh minut, ki so zadnja leta (tudi po zaslugi zagrebškega Studia za risani film) postali zelo razširjeni in priljubljeni. Nadalje kategorije so namenjene animiranim filmom, animiranim filmom za otroke, animiranim filmom, ki so sestavni del TV serije in nazadnje tudi reklamnim animiranim filmom. Ob nagradah velja posebej poudariti novi van Dyke bo s svojimi očelji sodelavci za področje filma osebno izbral program, s katerim bo novi festival predstavil v svoji ustanovi letos septembra.

Prireditelji izjavljajo, da so se odločili za umik iz konkurence zato, da bi omogočili čim večjo objektivnost delu žirije. V njej bodo odločali Jirži Brudeča (CSSR), John Hales (Velika Britanija), Fodor Hilaruk (ZSSR), John Hubley (ZDA), Marcel Janković (Madžarska), Manuel Otero (Francija) in Dušan Vukotić (Jugoslavija). Zanimivo je ugotoviti, kakšna vodila si je za selekcijsko delo določila mednarodna komisija, ki jo sestavljajo Britislav Pojar (CSSR), Gianni Rondolino (Italija) in Pavao Stalter (Jugoslavija). Kolikor poznamo animirani film po njegovih nastopih na festivalih kratkega filma, lahko pričakujemo dobro ponudbo risanih filmov iz ZDA (prijavili so kar 106 filmov), Velike Britanije, Kanade, pa tudi Poljske, Bolga-

rije in Romunije, v lutkovnem pa bo najbrž še vedno vodila Češkoslovaška. Se bo žirija odločila za klasično, tradicionalno smer animiranega filma ali za modernejšo abstrakcijo, ki dala večji ali manjši poudarek tako imenovanim kompjuterskim filmom? Utegne se zgoditi, da bo v uradnem programu prevladala težnja po iskaniu novih smeri in izraznih možnostih, saj bo klasiške poln retrospektivni program. Toda tudi figurativni animirani film, ki še vedno živahno išče nov likovni izraz, rad pripoveduje zgodbo otrokom ali anekdoto odraslim, je dovolj vitalen, da mu vstopa med najboljše ni mogoče odreči.

STANKA GODNIC

POZDRAV ZAGREBU Walter Lantz, filmski soček duhovito risanege Woodyja Woodpeckerja, je napovedal svoj prihod na zagrebški mednarodni festival animiranih filmov s prisrčnimi pozdravi jugoslovanskim gledalcem

Iz poročila CK ZK Hrvaške

Nacionalizem in „trojanski konj“

OD NASEGA ZAGREBSKEGA DOPISNIKA

ZAGREB, maja — Odločen obračun hrvaške ZK z nacionalizmom in vsemi elementi frakcijske dejavnosti v njenih vrstah je v osnovi sklenjen. Na ta tedenski 28. seji CK ZKH so soglasno izključili iz zveze frakcijsko četverko, ki je prevzela, tako je rečeno v poročilu, vlogo »trojanskega konja« nacionalizma v hrvaški ZK. Razpravljajci so menili, da zaradi take njene aktivnosti — kar velja zlasti za Tripalo — »ni dovolj samo izključitev iz ZK, temveč še večje odgovornosti — če ne danes pa za naslednje jutri«. Plenum je navsezadnje z nekaj dopolnitvami sprejel poročilo posebne komisije CK, obsegaajoče dve knjigi (in skupaj z dopolnili okrog 400 strani), ki zelo dokumentirano dokazuje hude obtožbe, izrečene v zadnjem pol leta na račun nekdanjih partijskih funkcionarjev, hkrati pa najresnejše opozarja na nevarnost, ki je grozila Hrvaški in vsej državi.

— V poročilu je treba močnejše poudariti medsebojno vprago in zvezo nekdanjih najboljših odgovornih političnih kadrov z glavnimi nacionalističnimi ideologi, — je zahtevalo več razpravljajcev na 28. plenumu. To je bila ena bistvenih pripomb, ki jih bo komisija CK tudi upoštevala pri sklepanju oblikovanju poročila, preden ga bo nato posredovala vsem osnovnim partijskim organizacijam v republikah. Kako se je to dogajalo, ni najbolj težavno odbrati iz poročila, v katerem je za njegovo temeljno intencijo in usmeritev v marsičem značilnih stavkih: »Nacionalizem se je še enkrat brezobzirno porajal z usodo Hrvaške in hrvaškega naroda, z njegovo nacionalno svobodo in neodvisnostjo, ponujajoče hrvaško ozemlje različnim osvajaškim apetitom kot ceno na svoj prihod na oblast.«

Katero so bile poglavitne teze hrvaškega nacionalizma? Najprej: Hrvaški narod je posebej nesrečen že samo zato, ker pripada kateri koli in kakršni koli Jugoslaviji. V brezobzirnem položaju je vse dotlej, dokler je v državi in vsakršni drugi skupnosti naših narodov. Njegove teoretične snovitosti

Kdo koga objema?

Najbolj razviti ideologi in protagonisti nacionalizma so bili: načelniki salonski mamlomščani ali pa mlajši in ne ravno talentirani ter izobraženi ljudje, karieriisti, starejši in mlajši, nekateri od njih so pripadali ZK, drugi so bili prej izključeni, del pa je v okoliščinah, ki so obstajale pred 21. sejo predsedstva ZKH, še naprej mahal s svojimi partijskimi knjižicami.

Značilno je nadalje, da je nacionalizem izjemno eskaliral v razpravi o dopolnitvi ustave SR Hrvaške. Njegove sile so zelo ažno in izdelano predstavljale svoje gotove izoblikovane predloge o nacionalni državnosti. Nacionalisti so se zelo organizirano in agresivno vključili v ustavno razpravo. Vrhunec so ideje nacionalne države, gesla o homogeni naciji, krilatice tim. splošnonarodne sprave, naslavljaljale kletve na ZK in celoten povojni razvoj, lasirali v javnost megalomanske ekonomske, kulturne in druge projekcije razvoja Hrvaške, in sicer pod pogojem, da bo sprejel njihov nacionalistični, separatistični koncept za Hrvaško.

Vzorečno s tem so se v ZKH začeli procesi notranje diferenciacije. Domala enako so začeli pridigati tudi z najvišjih vodilnih mest v ZKH o nujnosti nacionalne države kot o alternativni, zunaj katere ni druge rešitve in ki ponuja vse rešitve za hrvaški narod.

Komplementarnost političnih stališč dela političnega vodstva na Hrvaškem in nacionalističnih državotvorcev je postajala vse bolj vidna in je pejljala v taktičnih, morda pa celo tudi v strateških političnih blokih. Bolj ko je vodilni vrh v ZKH imel od programa ZKH v smeri nacionalnih rešitev, več razlogov in možnosti so imele nacionalistične sile, da ga jemljejo in objemajo, kot da gre za edine, samostojne in prave hrvaške politike.

Izjalovljen poskus revizije

Pod bučnim geslom politizacije množice so nacionalisti ustvarjali prostor za tim. Splošno nacionalno množično gibanje, ki je naravno bilo nadzredno, v resnici pa bi moralo zrniti in razariti ZK. Gibanje naj bi vodilo nekakšno trino središče, ki je dohivalo od tega gibanja zaupanje in mandat. Množično narodno gibanje poudarja nacionalno enotnost ter splošen narodni interes nasproti drugim nacijam.

»Nacionalni zanos, ki ga opažamo, predstavlja zelo pomemben in pozitiven družbenopolitični fenomen, pomeni veliko gibanje silo za hitrejšo reševanje akumuliranih problemov, družbenih in ekonomskih.« je dejala tedanja predsednica CK ZKH dr. Savka Dabčević-Kučar na seji političnega aktivna Medveščaka 1. aprila lani.

To »nadzredno usmerjenost gibanja je izrekel eden izmed mladih nacionalističnih jurinikov Dražen Budiša v »Hrvatskom tjedniku«: »Na dnevnem redu je prav zdaj in predvsem vprašanje nacionalne emancipacije je v političnem smislu. Bistvo te emancipacije je, da se jugoslovska skupnost z zlozom unitarizma in centralizma preuredi v skupnost suverenovih nacionalnih držav.«

»Temelj preokupacije je zadržati širino gibanja. Ne smemo dovoliti restriktivi z no-

benem velikem vprašanju, ki ga nosi to gibanje, ki ga moramo vse bolj spreminjati v določeno akcijo glede razvoja samoupravne družbe, ne pa v gesla, kar prav tako obstaja.« je v uvodnem referatu na 22. seji CK ZKH vztrajala dr. Savka Dabčević-Kučar na širini gibanja, kar pomeni na njegovi nedoločeni socialni strukturi.

S tem referatom, ki je bil z vnaprejšjo organizirano pobudo sprejet kot dokument 22. seje CK ZKH, je privratal v politiko ZKH legalno vpeljal to množično gibanje, in sicer brez temeljite partijske razprave, pa je tako pravzaprav predstavljalo namenjen poskus revizije partijskega programa.

Taktiko in strategijo množičnega gibanja, usmerjeno na osvajanje oblasti, je izrekel in določil eden glavnih ideologov in organizatorjev množičnega gibanja Marko Veselica.

Dva o „globalnem gibanju“

»Na Hrvaškem je treba formirati 2000 front...« je dejal Veselica v svojem splošnem govoru. »2000 front črpa svoje ustvarjalne sokove iz globalnih gibanj, to pa je, vzemimo, ta zmaga na politični ravni prek 10. plenuma CK ZKH, konstituiranje hrvaškega sabora, Matica kot globalna sila Hrvaške, ki nosi hrvaški globalni interes. Hrvatski tjednik, Hrvatski gospodarski glasnik, hrvaško vseučilišče. Na teh 2000 frontah se odločno bojujejo tisti določeni posamezniki, ki so tam v teh strukturah... potem bomo dosegli to, da bomo prešli v globalne strategije ogromno energijo in silo, ki obstaja v hrvaškem narodu, v hrvaškem delavskem razredu in inteligenciji itd., pripeljali v direktno spopad z določnimi nosilci blokade hrvaškega narodnega gibanja. Menim, da bomo — če se nam bo posrečilo, naš hrvaški global na teh 2000 frontah in nekaj več frontah transferirali, to pa je potem vsaka krajevna skupnost, delovna organizacija, občina, komite ZKH, šola, fakulteta, športno društvo, da ne naštevam dalje — bomo dosegli uspeh... Potrebno je pretvarjanje tega naroda, te mase, teh posameznikov iz sive in premalo zavestne množice v operativno proizvodno, politično, kulturno in znanstveno silo, kar pomeni, da odstranjujemo direktorje, komiteje, šefa, menjamo delavske svete, komiteje, strukturno občinskih skupščin, krajevnih skupnosti, kulturnih skladov itd. To menim, da je

Telegrami

Predsedstvo mestne konference ZK Zagreba je potem, ko je bilo na seji izvršnega komiteja 3. decembra lani sklenjeno, da komite prevzema kolektivno vodstvo do partijskega plenuma, poslalo na svojo roko telegram s podporo ne le CK, temveč tudi predsednici dr. Savki Dabčević-Kučar. Za to dopolnitev je poskrbel tednji predsednik zagrebske mestne partijske organizacije Srećko Bijelić. Da bi takšna podpora politično-psihološko delovala na druga partijska vodstva v SR Hrvaški v tem smislu, da bi ravnala enako in da bi menila, da gre za uradno stališče. Značilno je, da je od 104. telegramov, ki so tedaj prispeli v CK ZKH, bilo le 16 takih, ki so omenjali podporo predsednici, kar pa je »Vjesnik« prikazal bistveno drugače...

tisto veliko delo in glede na to sodim, da je treba preiti v drugo obdobje boja... Zdad smo, plenum in ves ta boj, ustvarili ozračje, da zdaj povsem določno izstrelimo municijo na povsem določne posameznike, ki so člani ZK, vseučiliščne konference, da menjamo vseučiliščni komite, celoten vseučiliščni odbor, da se poruši uredništvo »Studentskog lista« itd. Zdad je bilo potrebno vrenje, proces, dokler je ta armada dozorela — študentska in učiteljska...»

Zanimivo je, da je Miko Tripalo pet mesecev kasneje na sestanku političnega aktivna visokosolskih ustanov v Splitu (kakšno naključje — v istem mestu!) dalje razpredal teze o »globalnem gibanju«: »Sodim, da je politika ZKH ustvarila pogoje za množično gibanje na Hrvaškem in glede na to tudi za študentsko gibanje... Zelo pomembna je široka demokracija v koncipiranju nadaljnjih in bližnjih ciljev gibanja in strujanja idej... Prav tako pa je pomembno določene taktike tega gibanja na enem mestu od tistih, v katere ima to gibanje zaupanje. Ne bi govorili, kdo je to, toda to bi se morali domeni... V tem procesu mora priti do sprememb v ZK, kakor bo verjetno tudi ZK vplivala na to gibanje in na njegovo idejno homogeniziranje. Kajti če tu realno govorimo, med nami — ZK ni dovolj zmogla za opravljanje te vloge, in sicer takšna, kakršna je sedaj... Problem ZK ni sest napačno sprejetih posameznikov, temveč je problem ZK 30 odst. njenih članov, ki so nosilci konservativizma in zaviranja procesov, o katerih ni govorimo... Ne pravim, da je teh 30 odst. zlonamernih ljudi — daleč od tega, vendar pa je to 30 odst. ljudi, ki so nam napoti...«

Takšno podlago množičnega gibanja so v takšni ali drugačni obliki razvijali tudi drugi alderiji iz frakcijskega dela vodstva ZKH, na primer Pero Pirker. Na vseučiliščni konferenci ZK (2. aprila lani) je napovedal nujnost padca obstoječega študentskega vodstva: »Vsaka partijska organizacija, ki ni sposobna priti na čelo vseučilišnega po-

litičnega gibanja, se bo nujno spopadla s političnim ozračjem gibanja, prišla bo v situacijo, v kateri se je znašlo sedanje študentsko vodstvo.« (Količina presenetljiva podobnost s citiranim delom splitskega govora Veselice...)

Šibl med somišljeniki

V obdobju pred 21. sejo predsedstva ZKH se je eskaliral tudi srbski nacionalizem na Hrvaškem, in sicer v treh oblikah: v unitarističnem zanikanju vseh problemov v mednacionalnih odnosih razen tistih, ki jih je ustvarjal hrvaški nacionalizem, v velikosrbskih geslih na liniji programa »Srbija na okupus ter v specifičnem nacionalističnem separatizmu glede na položaj in perspektive srbskega naroda na Hrvaškem.

Poglavitne teze srbskega nacionalizma na Hrvaškem so bile: srbskosti, diskriminacija srbskega naroda na Hrvaškem, teza o nezmožnosti, da bi stopili na prste hrvaške separatizmu in subverziji tudi s pozicij opiranj na vse Srbe in Srbijo, ter nazadnje teza, da je srbski narod na Hrvaškem ob svojo zgodovino, kulturo, jezik in da je povzršen nasilni asimilaciji. Iz tega so logično izhajale zahteve po izolaciji, separati-

upreži, so določene grupaske težnje. Kajti, veste, če nekdo izmed funkcionarjev hodi po Hrvaški in poroča na raznih sestankih — partijskih, sindikalnih idr. aktivov... in poroča na primer o pogovoru tovariša Tita z vodstvom Hrvaške, kako CK ni pravilno obvestil javnosti o tem pogovoru — potem je to čisto frakcijsko...»

Ob tem je očitno »pozabila«, da so on sam in še nekateri nekdanji funkcionarji skoraj praviloma po vsaki pomembnejši partijski seji odhajali na javne zbornice, da bi jih, »spojasnilo«. Tako je Tripalo po 20. seji CK ZKH govoril v Zadru, nekaj kasneje je dal intervju za HGG, po posvetovanju ZKH (2. avgusta lani) je govoril v Bogomolju, pa v Slavonski Orohovici in Splitu, po 22. seji CK ZKH pa je govoril v rafineriji Sisaak, Zadru, Slavonski Požezi, Zagrebu, Veli Lučki itd. S kakšno intencijo in političnimi težnjami so bili prežeti njegovi govori na javnih zbornih, je dobro znano...

Referat, dolg več ko sto strani

Križi in težave so bile tudi glede izključitve Djodana in Veselice iz ZK. Bijelić je slabih štirinajst dni po njuni izključitvi v VUS odstopil od uradnih ocen in odprj perspektivo njune vrnitve v ZKH. Podobno misli in govori tudi Tripalo: »Ocenili smo, da je izključitev tovarišev Veselice in Djodana nujna, kar ne pomeni, da je sedaj treba v diskriminacijsko kampanjo zoper njih v smislu njunega dela, da ju je treba odstraniti s fakultete, še manj pa razglašati za sovražnika.«

Zadnji del knjige govori o tem, kako so pripravljali 22. sejo CK ZKH, kako je večina v izvršnem komiteju stopila v akcijo, o ravnanju dveh okorelih frakcijskih vodstev iz medobčinske konference ZK za Dalmacijo (predsednika Mirka Dragovića in njegovega namestnika Pera Kriste) zoper 21. sejo predsedstva ZKH, o tem, kdo je organiziral pošiljanje telegramov dr. Savki Dabčević-Kučar, o političnih ukrepih zoper 1300 članov ZKH, najhujših očitkov zoper nekdanje liderje, kar pa je pravzaprav že vse predstavljeno.

Tako so v pripravah na 22. sejo CK ZKH (bila je 5. in 6. novembra lani) nekateri člani izvršnega komiteja pa tudi dr. Vladimir Bakarić opozorili dr. Savko Dabčević-Kučar, da ne bi kazalo iti na plenum z delom referata, ki govori o »množičnem gibanju« o čemer ni bilo poprejšnje bolj temeljite razprave. Ko ne bi bila Kučarjeva opozorjena na to, bi v referatu zadržala vse formulacije o »gibanju« kot takšnem, tako pa je ostala v njem šamo ideja o tem »gibanju«, in sicer s poljskim, da se govori o tem samo kot o osebnem mnenju v kontekstu splošnega prikazovanja političnega razpoloženja na Hrvaškem... Na plenumu je bilo drugače. Izšlo je celoten referat (118 strani) kot obvezen partijski dokument in podlaga za bodočo aktivnost komunistov, čeprav ga člani CK niso vnaprejšje prebrali...

„Vlada v senci“

V minulem obdobju, za katerega je bila značilna eskalacija nacionalizma in kontrarevolucije, se je posebej izkazala hrvaška matica, je med drugim rečeno v drugi

knjigi poročila komisije CK, obsegaajoči 167 strani.

Člji vodstva HM, da se organizira in deluje kot politična partija, se zrcali tudi v tem, da je bil rekonstruiran politični vrh Maticе. Izkazalo se je, da ne gre le za vzoredni CK, na kar je dr. Vladimir Bakarić opozarjal že ob 10. seji CK ZKH, temveč da se formira tudi v senci... V Matici so bili razdeljeni resorji. Nekdanja funkcija gospodarskega tajnika, ki je bil od nekdanj zadožen za maticno imetje, je bil »de facto« spremenjena v funkcijo ministra za gospodarstvo Hrvaške. V skladu s takšno svojo »funkcijo« je dr. Sime Djodan na sestanku s predstavniki IK CK ZKH (17. novembra 1970) odkrito izjavil, da je v Matici zadožen za »ekonomski sektor«.

Tudi drugi člani osrednjega vodstva HM so imeli svoje resorje: dr. Grga Gamuljin je bil zadožen za politične stike, Vlatko Pavletić za kulturo, Zvonko Komarića za zaposlovanje in za skrb za zdomce itd.

Medtem ko je v nacionalističnih glasilih rasla protikomunistična agresivnost zoper samoupravno smer in enotnost jugoslovske skupnosti, so osrednja in najbolj množična sredstva informiranja — predvsem

Trdnost partije

Razvoj dogodkov v ZKH po 21. seji predsedstva ZKH je prepričljivo dokazal, da nacionalizem ni globlje zajel partije ter da ga je le-ta uspešno zavrnila kot tuj element v svojem organizmu. Od 214.614 članov ZKH jih je bilo iz partije izključenih 892 ali 0,4 odst. Politična diferenciacija v ZKH v tem pogledu se ni sklenila, čeprav je glavno že za njo.

časniki »Vjesnikove« hiše ter zagrebska radio in televizija — na neki način doživljala degeneracijo glede na vlogo in funkcijo, ki jim pripada v samoupravni družbi. Rabila so nenačelnemu frakcijskemu politikanstvu in postala oporišče političnega monopola skupine, prek katerega so alderji množičnega gibanja poskrbeli za različne manipulacije znotraj ZKH in v širšem javnem mnenju.

Poročilo je preveč bogato dokumentirano, da bi bilo iz njega predstaviti vse najbolj bistveno, zato naj predstavim samo še tisti njegov del, ki pravi, da je posebno velika odgovornost Dragutina Haramije, ki je bil v službi frakcijske politike dela vodstva ZKH. Pravzaprav je bil tudi sam pomemben pripadnik frakcije. Čeprav je bil eden najbolj informiranih ljudi v republikah o političnih dogajanjih in čeprav je sodeloval v pogovornih izvršnega komiteja s tovarišem Titom in v razpravah znotraj izvršnega komiteja, o tem ni informiral svoje vlade, ki je med polno eskalacijo nacionalizma delovala rutinsko, uradniško. Še več: Haramija tudi po 21. seji ni informiral vlade o vzrokih kritike dela hrvaškega političnega vodstva in o svoji odgovornosti glede tega. Na 23. seji CK ZKH je reagiral odbransko in podpiral nosilce frakcije — konjuče ta del poročila.

Priredil: MARJAN KUNEJ

Zatočišče v „Agrokombinatu“

Nacionalistični vodje, zlasti Veselica in Sarić, so največ v zadnjem obdobju razvili veliko aktivnost glede delovnih organizacij. V njih so se predvsem opirali na vodilne ekipe v tistih kolektivih, kjer so dobili podporo. Tako so imeli na primer v zagrebskem »Agrokombinatu« zagotovljene vse ugodnosti za svoje delovanje — od razmoževanja materiala do prevoza z avtomobili in dodeljevanja denarja posameznim glasilom.

so bile v variranju teze, da sta razred in nacija (delavski razred Hrvaške in hrvaška nacija) poseben identični kategoriji.

Jugoslavija je ječa Hrvaške, Hrvaška je ropana in oropana, hrvaški jezik je prežrt, Srbija se na Hrvaškem vladajoči narod, hrvaški komunisti so nacionalni izdajalci itd. — to so temeljne teze hrvaškega nacionalizma. Za ilustracijo tega si spomagnimo na primer samo z Djodanom, ki je v skritiki zapisal: »In prav zahvaljujoč dejstvu, da Hrvaška ne prevladuje niti s kapitalom, niti z industrijo, niti s kmetijstvom, temveč samo s terciarnim sektorjem, je prišlo do tega, da je Hrvaška imenitno tržišče drugih republik, s katerega te pobirajo presežek vrednosti, ne pa obratno.« Takih in podobnih sugotovitve je bilo na vsakem koraku čez glavo.

Politična taktika nacionalizma je bila v postopni eskalaciji, tako da je skrbno presojal družbene razmere ter odmerjal primerne trenutke za določene svoje poteze in lansiranje svojih programskih zahtev. V ta namen se je povezovala zunanja nacionalistična emigracija z opozicijo v državi. Vališla je delitev Hrvatov na dobre in slabe (ki so seveda tisti, ki ne sprejemajo te in programa nacionalistov), na tej podlagi pa so začeli deliti komplimente »naprednemu jedru« v ZKH.

NA ENAINDVAJSETI SEJI PREDSEDSTVA ZKH: prva (z leve) dr. Savka Dabčević-Kučar in Miko Tripalo

ZALOŽBA LIPA - KOPER in ZALOŽNIŠTVO TRŽASKEGA TISKA

izvirno in učinkovito predstavljata slovensko pesniško ustvarjanje z izdajanjem

PESNIŠKIH LISTOV

Zaradi poudarjene grafične opreme predstavljajo PESNIŠKI LISTI privlačno novost na šem knjižnem trgu, hkrati pa omogočajo z rednim izhajanjem tudi sprotno preglednost nad ustvarjanjem sodobnih slovenskih pesnikov. Prvakar sta rešili ediciji.

Pesniški list 5:

ERVIN FRITZ

Pesnik Ervin Fritz si je s samosvojimi pesniškimi izrazom zagotovil ugodno mesto med bralec in ljubitelji slovenske poezije. V zbirki Pesniški list so vključeni teksti, v katerih se avtor s satirično pesniške besedo odziva problemom sodobnega sveta.

Pesniški list 6:

BRANKO HOFMAN

Jedro najnovejših Hofmanovih zbirke predstavlja enajst doslej še neizdanih pesniških tekstov, v katerih avtor neposredno in nesentimentalno razkrije svoj odnos do življenja in človekovega položaja v njem. S svojo aktualnostjo in pomensko neposrednostjo se bo ta pozicija prav gotovo približala vsem, ki jih privlača pesništvo odziveno na sodobne naravnostne in družbene probleme časa.

Grafična oprema pesniških listov: akad. slikar Klavdij Pačić.

V PESNIŠKIH LISTIH JE DOSLEJ IZŠLA LIRIKA TONETA KUNTNERJA, FILIPA FISCHERJA, ACETA MERKOLJE IN JANEZA MENARJA. CENA POSAMEZNE ZBIRKE PESNIŠKIH LISTOV: 12 DIN.

PESNIŠKE LISTE dobite v knjigarnah, naročila pa sprejema tudi uprava

ZALOŽBA LIPA 6000 KOPER, Muzijski trg 7

Pogovor v našem uredništvu

K pozivom mladim, naj bodo revolucionarni, ne predpisujemo receptov

Govori Živko Pregl, predsednik republiške konference Zveze mladine Slovenije

Najsi smo vprašanje obrnili tako ali drugače, nakazali v njem pohvalo ali jedek očitek, sogovornikovo obnašanje ni niti za hip izdalo misli, ki se je pletla v njegovi glavi. Včasih se je zdelo, da je že po nekaj izgovorjenih besedah natanko vedel, kam pes taco moli. Človek je postajal vse bolj priprčan, da ga je na njegovem področju res težko spodmakniti. Četudi je mlad in ni govoril le o problemih svojih vrstnikov. Ondaj za veliko mizo. Na eni strani je bil predsednik republiške konference Zveze mladine Slovenije ŽIVKO PREGL, na drugi pa sodelavca uredništva Peter Breščak in Boris Dolničar, ki je pogovor pripravil za objavo.

DELO: Sedanja politična in gospodarska dogajanja nedvomno tudi Zvezi mladine nalagajo zahtevne in odgovorne naloge? Katero so te, bi jih lahko na kratko označili?

PREGL: Po drugi konferenci ZKJ se pred mladinsko organizacijo postavlja dve skupni nalogi. Prva je izboljševanje družbenega ekonomskega položaja mlade generacije, od katerega je bistveno odvisno idejnopolično opredeljevanje mladim, v drugo skupino pa sodi neposredna bitka za krepitev organiziranosti in socialistične usmeritve mladih ljudi. V tem obdobju imamo sicer še več poleta in volje za uresničevanje teh ciljev, vendar so to stvari, ki smo si jih v mladinski organizaciji tudi prej zelo odločno in vestno zastavljali.

DELO: Druga konferenca ZKJ pomeni torej za ZM pomemben delovni vzgib. Na njej je bilo slišati vrsto kritičnih pripomb na račun mladinske organizacije, ki so zlasti močno odmevale tudi v Titovem govoru. Kaj, menite, povzročajo nekakšno nezadovoljstvo mladih, precejšnje neangažiranosti, predvsem v delovnih organizacijah?

PREGL: Lahko ugotovimo, da je prodor sposobnih mladih ljudi v naši družbi nekoliko zavrt, da gre počasneje, kot bi morali. Tega ne gre pripisati obči družbeni neuklopnosti do mlade generacije. Ne morem reči, da ima družba mlade na polni moči, da so posamezni družbeni načela, ki bi bila dobra in koristna za celotno družbo, prepočasno uveljavljena, kar se na mladi generaciji najbolj pozna. Rečem delotokot merilo napredovanja v družbi, delo, oplemeniteno z znanjem. To je načelo, ki ga mora osvojiti sleherna družba, ki se hoče hitro razvijati. Če pa pogledamo, na kakšnih osnovah posameznik pri nas napreduje, marsikdaj ugotovimo, da je čisto izhajalo iz rutine, preizkušnosti, poznanstva in podobnega. To pa za družbo kot celoto ni kdove kako dobro, ker v bistvu ne spodbuja najbolj produktivnih sil, kar se posebej kaže na mladi generaciji. Ni mogoče reči, da je prikrajšana samo mlada generacija, prizadeva je vsa družba, vendar pa dobrišer del tega bremena oziroma davka plačuje prav mlada generacija.

DELO: V katerih sredinah je mladinska organizacija najbolj angažirana, mladi najbolj osveščeni? Mar ne bi lahko to najbolj zanesljivo rekel za mlade delavce?

Mladim delavcem je jezik deklaracij tuj

PREGL: Teško je ugotovljati, kje je mlada generacija najbolj osveščena. Lahko pa ugotovimo, kakšne so osnovne značilnosti mlade generacije. Mislim, da je delavska mladina, predvsem zaradi narave svojega družbenega položaja, v svojih stremiljih in nazorih zelo konkretna, nedvoumna, odločna in tudi relativno dobro osveščena. Mladi delavci ne znajo kaj preveč govoriti v jeziku deklaracij in resolucij, zelo dobro pa znajo zaznati, kaj je v njihovi delovni organizaciji narobe. Pri tem se niso ohranili iz apriornih lokalpartizantizma, ko so ljudje pripravljani za vsako ceno braniti svoj delovno organizacijo in za njen slab položaj kriviti vso družbo, nočejo pa videti lastnih pomanjkljivosti. Za mlade delavce pa je značilno, da zelo kritično govorijo tudi o svoji delovni organizaciji, pri čemer niso kaj dosti omejeni s poslovnimi interesi.

DELO: Se vam ne zdi, da se to, o čemer govorite, v praksi redko primeri. Menimo, da je vzrok za slabo prodornost mladih predvsem v tem, ker so tisti, ki vodijo mladinsko organizacijo in v podjetju, nemara še vedno preveč preračunljivi, včasih tudi boječ?

PREGL: Počasno oblikovanje pozitivnih alternativ, lastnih predlogov za urejanje posameznih vprašanj ter dejstvo, da se v teh svojih verbalnih naporih za napredek zelo težko odnesejo vsakodnevnih navad in metod dela, je sploh problem naših naprednih družbenih sil. Ob tem, ko nenehno pozitivno napreduje sila, napredni del mlade generacije, naj išče nove odgovore, naj bo bolj revolucionaren, bolj borbena, smo hkrati zelo nagajani k temu, da hkrati predpisujemo tudi recept, pot, po kateri naj bi se revolucionarna akcija odvijala. Tega pa seveda revolucija ne prenese. Revolucija ima svoje notranje zakonitosti, ki so v bistvu opredeljene z zgodovinskimi interesi delavskega razreda, zato je nemogoče vnaprej predpisati, v kakšnih pojavih oblikah se bo interes uresničeval. Tako se dogaja, da se marsikdaj postavljajo organizacija ali funkcija v organizaciji za cilj; in tudi kakšen mlad človek misli, da je svoj cilj dosegel že s tem, ko je zasedel položaj, ne pa s tem, ko je na tem položaju tudi kaj storil.

DELO: Kaj najbšeče privede do sporov med vodstvom kakšne tovarne in mladinske organizacije? Za primer vzemimo konflikt v novomeškem IMV?

PREGL: Ta konflikt ni bil tipičen in zdaj mladina tam dobro deluje. Na rela-

ciji mladinska organizacija — vodstvo delovne organizacije najpogosteje zaškrblje zato, ker vodstvo, ki je sicer zelo za mlade, dejansko takole razmišlja: Ker mora tovarna imeti vratarja, mora torej imeti tudi

Če je vratar, naj bo še mladinska organizacija

mladinsko organizacijo. Ko potlej mladi postavijo svoje zahteve, gre ponavadi to vodstvo korak nazaj in pravi: Tega pa nismo mislili; za to imate možnost v samoupravljanju — sindikat, partija itn. Niso redki primeri, ko rečejo direktorji mladincem: Mladinska organizacija naj se ukvarja s HTV, ko pa bo problem z dohodki, pridi-te k meni in se bomo zmenili. To vsekakor ne more biti metoda političnega dela mladinske organizacije, še manj pa je to skindna s samoupravnim pojmovanjem našega družbenega razvoja.

Značilno za te konflikte, kjer se sploh pojavljajo kot konflikti — ponavadi se kažejo v obliki permanentnega in latentnega nerazumevanja —, da obe strani enostavno ne najdeta skupnega jezika. Vodstva ne sprejemajo funkcije mladinske organizacije, kakršno leta ima, sama mladinska organizacija pa tudi ni sposobna dobro

ŽIVKO PREGL

Rojen je bil leta 1947 v Ljubljani. Zdal je absolvent ekonomske fakultete. Član ZK je od leta 1963. Na šentkriški gimnaziji je bil predsednik šolske skupnosti, nato več let član občinskega komiteja ZMS Ljubljana — Siška, eno leto (1967/68) pa tudi njegov predsednik. Na osmem kongresu slovenske mladine leta 1968 v Velenju je bil izvoljen v predsedstvo ZMS, v katerem je vodil komisijo za družbeno-ekonomske odnose in samoupravljanje ter komisijo za idejnopolično delo, kulturo in tisk. V začetku lanskega leta je postal predsednik republiške konference ZMS. Je član predsedstva ZK ZMJ. Na VI. kongresu ZKS je bil izvoljen v centralni komitej, v katerem je tudi član komisije za družbeno-politična in idejna vprašanja prosvete in znanosti ter usposabljanja članov ZK.

formulirati svoje vloge in je marsikdaj dokaj enostranska. Postavlja samo zahteve, ni pa pripravljena in sposobna organizirati mladih ljudi za to, da bi res nekaj delali. Vsa stvar pa je vendarle v tem, da delamo, da proizvajamo materiale in duhovne dobrine.

Varljive politične zmage

DELO: Torej bi lahko rekli, da so prizadevanja mladih še vedno preveč podcenjevana?

PREGL: Omeniti je treba, da pri nas

še ni povsod prevladalo spoznanje, da samoupravljanje ni popuščanje določenim pritiskom, ampak predvsem družbeni interes za to, da v bitki za hitrejši razvoj mobilizira čim več ustvarjalnih sil. Samoupravljanje potrebujemo, da čim več ljudi pove svoje mnenje, da čim več ljudi nekaj prispeva k skupnemu razvoju. Glede na mladinsko organizacijo se problemi marsikdaj postavljajo, ali bomo mladi niti popuščali ali ne, namesto da bi bili zainteresirani, da tudi mladina nekaj pove, in ne bi zlorabljali njene neusposobljenosti ter bi sklepali, da so mladi pripravljani le verbalno sodelovati, nimajo pa česa ponuditi. Takih primerov ne bi smeli ocenjevati za politično zmago nad mlado generacijo. Mladini je treba najprej omogočiti, da se bo lahko pripravila, zamislila nad problemi, dopusti ji bi morali, da mobilizira svoje možgane, svoje srce, prepričanje in tako tudi nekaj prispeva v zakladnico družbenega razvoja.

DELO: Dostikrat imamo opraviti z generacijskimi konflikti, vsaj tako običajno poimenujemo spore med mladimi in stariši. So ti konflikti v slovenski družbi res tako pogostni, ali pa gre morda še za kaj drugega?

Generacijski konflikti - nerazvito samoupravljanje

PREGL: Mislim, da je konflikt med generacijami predvsem dokaz nerazvitih samoupravnih odnosov. Dokler bo samoupravljanje nerazvito, se bomo srečevali z vrsto primerov, ki imajo obeležje generacijskih konfliktov. Tako, denimo, v marsikateri delovni organizaciji poskušajo mladinsko organizacijo spraviti na rob: mladi naj čistijo dvorišče. Prav je, da to delajo, vendar ni samo to njihova naloga. Slabo je, če imamo tako delitev dela, da mladim prepustimo čiščenje dvorišča in se kaj takega, druge reči pa njim nič mar.

V družbi kot celoti je po mojem mnenju generacijam manj prisoten ali, točneje nerazvito samoupravljanje se manj izraža v tej obliki, ker v njej nastopajo nekateri globalnejši problemi. Osnovne dileme so razširjene, pač pa se posamezne globalne vrednote prepočasno uresničajo. Tako na primer je globljevost med sloji pretahnjena. Tu so problemi okostenelosti našega sistema napredovanja, ko niso izkorističeni vsi najbolj ustvarjalni potenciali družbe. To dobro občuti tudi mladi ljudje, saj se izkušnja bolj cenijo kot znanje. Vendar mislim, da bi bilo slabo, če bi rekli, da so to problemi generacij. To ni res. To so problemi vse družbe, mlada generacija pa ima pri tem veliko možnost, da se v lastnem interesu bori za spremembo teh načel in tako prispeva tudi k hitrejšemu razvoju družbe kot celote. V tem smislu so naloge mlade generacije globoko neogostične.

Očitki z maoizmom

DELO: Bolj ali manj neposredno ste s tem dregnili tudi v vprašanje o socialističnih razlikah?

PREGL: Opozoriti bi želel predvsem na naslednje. Ko smo leta 1969 pripravljali sejo republiške konference ZMS o socialnem razlikovanju, smo oblikovali stališče, da je problem socialnega razlikovanja v prvi vrsti problem distribucije politične moči. Tisto, kar naša družba ima, bo razdeljeno tako, kot bo vseč tistemu, ki ima največji vpliv. Takrat smo bili deležni očitkov, da gre za maoizem, problem socialnega razlikovanja pa da je predvsem problem produktivnosti dela in materialne razvisti celotne družbe. Javno je, da bodo razločki med ljudmi manjši, ko bomo na višji razvojni stopnji, ko se bo socialno razlikovanje kazalo v tem, da bo imel nekdo samo 3.000, drugi pa 6.000 dolarjev na leto. Danes pa živimo v čisto konkretnem političnem trenutku in v tem moramo razpoložljivo maso dobrin pošteno deliti. To je torej očitno problem razvisti samoupravnih odnosov. Ob tem, ko se zavzemamo za to, da sprejememo čim več ukrepov, ki bodo zmanjševali socialne razlike, bi se morali zelo vestno zavedati dejstva, da moramo vse te stvari delati po samoupravni poti. Drugeče se lahko zgodi, da bomo reševali nebitvene probleme, ne pa bistvenih.

DELO: Se vam ne zdi, da dandanašnja družba in gospodarska hitrica ter njeni spremljajoči pojavi povzročajo silno poplivenje vrednot mladih, kar nedvomno vpliva na njihovo angažiranost in njihovo opredeljevanje?

Pozabljamo na človeka!

PREGL: Smo v fazi družbenega razvoja, ki objektivno povzroča, da se nekateri tradicionalni vrednotni razkrakajo, iz česar izhaja, da se skušajo duhovne vrednote zavreči v celoti, namesto da bi oblikovali nove. Ravno toliko smo razvili, da vemo, da bi lahko imeli še več, nimamo pa še dovolj, da bi bili s tem zadovoljni. Zato hlastamo za materialnimi dobrinami, kar se kaže tudi v tem, da imamo veliko honorarnega dela. Posledica tega je, da se ljudje ne posvečajo svojim otrokom, družbenim aktivnostim itn. Se nujna posledica tega hlastanja pa je, da neprestano izpostavljamo samo materialne vidike našega delovanja in razvoja. To je opazno na primer v tistih preprostitih investicijskih načrtih, ki ne vsebujejo nobenih sredstev za kadrovsko rast, projekti, ki govorijo o razvoju znan-

stveno tehnološke revolucije, poudarjajo samo tehnične vidike, ne omenjajo pa družbenih, ali pa jih imajo le za začimbo.

Mislím, da se morajo zdaj subjektivne sile zavestno potruditi za naš družbeni razvoj. To pomeni, da moramo oblikovati neke dostopne, preproste, jasne razlage o tem, do kam smo prišli v družbenem razvoju in kako moramo naprej, upoštevajoč človeka, združenega posameznika. Jasno moramo oblikovati srednjeročno vizijo družbenega razvoja, ki bo vsebovala tehnične in, družbene, človeške sestavine. Mislim, da smo prav zato, ker smo zašli v drugo skrajnost, ko se precej zapostavljala idejno-politično usposabljanje in družbeno razmišljanje, zdaj v situaciji, ko imamo zelo malo ljudi, ki bi bili pripravljeni in sposobni razglabljati o družbeni vsebini našega aktualnega trenutka z vidika človeka posameznika. S tem ne mislim, da bi bilo treba zdaj ljudem povedati, kaj pravzaprav so, morali pa bi jih izzvati, da bi tudi o tem razmišljali.

Če se nekje uveljavlja cerkev, to še ni znak za alarm...

DELO: Na mladinsko organizacijo so leteli tudi očitki, da je v preteklosti preveč popuščala cerkvi, kar je ta izrabila za svoje namene?

PREGL: Menim, da mladinska organizacija ni v ničemer popuščala; tudi v razmerju do cerkve ne. Sicer pa tudi nima kaj popuščati. Dejstvo je, da je prav mladinska organizacija skupaj z ZK vrst zagovornice svobode veroizpovedi. V svoje vrste vključuje mlade ljudi, ki verujejo ali ne. Program ZM, izhajajoč iz programa ZK, je na določen stopnji konkretnosti interesanten in sprejemljiv tudi za mlade vernike. Boj za bolj samoupravni položaj mladine v soli, boj za delovno napredovanje mladih ljudi v podjetju in druga prizadevanja ZM so gotovo tudi v interesu mladih vernikov. Mladinska organizacija ni nikoli popuščala v bitki proti zlorabljanju veroizpovedi, zlasti zlorabljanju veroizpovedi občanov za določene politične cilje, kar pomeni v bistvu pojavljanje novih tendenc klerikalizma. Toliko načelno, ideološko.

Praktično pa tole. V mnogih krajih je cerkev okrepila svoje posvetno delovanje, pri čemer pa ne kaže delati panike. Če družba v enem odstotku svojih funkcij, ki jih opravlja, popusti in tja vskož cerkev, to še ni znak za alarm, saj tako v hipu pozabimo na drugih 99 odstotkih funkcij, ki jih družba vendarle uspeva pokrivati. In to ne samo družba neverujočih občanov, temveč tudi verojučih, ki normalno, prek demokratskih družbenih institucij uresničujejo svoje interese.

...marveč predvsem znak za delo, saj je očitno, da je tam družba premalo prisotna

Kjerkoli je cerkev vpeljala oblike dela z mladimi, kot so športna društva, mladinski klubi idr., se to gotovo dogaja tam, kjer je družba premalo prisotna. Bilo pa bi zelo slabo, če bi postalo vodilo naše akcije, da moramo parirati cerkvi. Za to ni nobenih razlogov. Tu ne gre za bitko oblasti proti opoziciji. Razvijati moramo končne različni kategoriji. Razvijati moramo koncept samoupravnega razvoja z vsemi spremljajočimi oblikami organiziranja. S tem bomo tudi objektivno dosegli, da bodo tisti mladi ljudje, ki se se vključujejo v cerkvene oblike družbenega delovanja, sami spoznali, da je njihovo družbeno udeleževanje v okviru cerkve brezsmiselno, neracionalno in v bistvu povzroča, da so oni izolirani od družbe in ne kdo drug od njih.

Šund je za mlade opij

DELO: Med poglavitne krivice mladinske smiljavosti lahko prav gotovo uvrstimo tudi šund, kaj ne?

PREGL: Šund vsekakor negativno vpliva na družbeni angažma mladih ljudi. In ne samo na družbeni angažma, ki se kaže v tem, da mladi delujejo v mladinski organizaciji. Menim, da šund negativno vpliva na aktivno razmerje mladega človeka do okolja nasploh. Pod šundom namreč razumem vse tiste oblike pisanja ali kakršnegakoli vplivanja na avditorij, ki ljudi odmakne od stvarnih problemov in jim ponuja ceneje rešitve, ki niso realne. Ljudi vleče v onstranstvo, ki se sicer lahko zelo prozaično in konkretno izraža v obliki vojske, kavbojve in Indijancev, toda v bistvu so to metafizične, neresnične stvari. To je opij.

„MK“ -kulturni prosvetljevalec slovenske mladine!

Strateško gledano je osrednji problem v tem, da je šund mladim ljudem sila dostopen. Če hočeš vzeti v roke dobro knjigo, se moraš potruditi, da jo najdeš in — dobro plačaš. Slabih knjig pa lahko dobiš v vsakem kiosku, kolikor hočeš. Mladinska organizacija ima tu dokaj velike možnosti.

ZM je ustanovitelj Mladinske knjige in prav zdaj se dogovarjamo, da bi Mladinska knjiga bolj kot doslej odigravala funkcijo kulturnega prosvetljevalca predvsem slovenske mladine. Pri tem se borimo za to, da bi Mladinska knjiga predstavila vso pomembnejšo slovensko literarno ustvarjalnost, ob tem da bo nenehno v stiku z najsoodobnejšimi svetovnimi dosežki. Vsako zaprskarstvo namreč škodi, kot je na drugi strani škodljivo vsako megalomanstvo, ki zanemarlja domače izvirne.

Sicer pa bomo morali tudi v celotni družbi sprejeti nekatere ukrepe. Predvsem v smislu izboljšanja položaja tovrstne dejavnosti v našem ekonomskem sistemu, saj je nemogoče vrednostni založbe knjig enako kot založbe vijakov ali pip.

Konservativizem je redkokdaj zavestna opredelitev

DELO: Krenimo zdajle še malo v jugoslovanska mladinska dogajanja. Vaš srbski kolega Pera Simić je nedavno izrekel zelo ostre besede o vodstvih mladinske organizacije. Ugotavljal je tudi odstotek mladih starcev v njej; mladih ljudi, ki se zlečujejo po starih oblikah katizizma. Bi lahko ocenili to njegovo trditve?

PREGL: Tovariši Simiću sem povedal, kaj mislim o tem. Pero je naredil predvsem to napako, da stvari ni povedal na predsedstvu ZMJ, čeprav so se njegove kritike očitno nanašale na ZMJ v celoti. Ne vem za nobeno anketo, v kateri bi mlade ljudi spraševali ali ko konservativci ali ne, se šteli odgovore in prišli do številk, o katerih je govoril Simić. Mislim, da tak vprašalnik tudi ni možen. Konservativizem je to redkokdaj zavestna opredelitev mladih. To je stvar, ki pride pod kožo, to je delovna navada in stanje, ko prideš do ugotovitve, da ne dajesh nič več novega, ko postaneš rutiner in se zlečuješ po ustaljenih modelih. Prvi cilj ti je, da problem odločita, vas, ne pa da jih urejaš, rešuješ in iščeš nove.

Lahko rečemo, da so take konservativne tendence tudi v mladinski organizaciji. Do neke mere tudi v meni, vendar jih bolj ali manj uspešno premagujem. To mahanje s tem konservativizmom je gotovo zelo slaba usluga bitki proti temu pojavu. Zlasti slaba v trenutku, ko je po drugi konferenci ZKJ del jugoslovanske javnosti začutil, da bi bilo morda dobro, da bi iz mladinske organizacije naredili grešna kolesa za vse probleme, ki so v jugoslaviji aktualni. Ob tem se da teza o konservativizmu v mladinski organizaciji zelo hitro zlorabi. To je politični razlog, zaradi katerega ni dobro in stvarno govoriti o konservativizmu.

Drugi, povsem načelni razlog pa je, da čim govoriš o konservativizmu, bodo vsi konservativci rekli, da oni to niso, tako da dejansko nič ne opraviš.

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA

novi izvorni deli dveh mladih avtorjev

v renomirani zbirki literarnih prevencev »Pota mladina«, ki je že dolgi vrsti obetajočih pesnikov ter pripovednikov pomenila prvo in odlično stopnico k večjim uspehom in priznanjem, sta se s svojo prvo predstavila še dva mlada ustvarjalca. Oba, Lučka Petrič in Tomo Rebolj, sta prizadeto spre-govorila o svojem slovesu od otroštva in vsem, kar ju je v teh odličnih letih najbolj vznemirjalo.

RUMENI KONJ,

roman Lučke Petričeve, je pretresljiva, značilno ženska pripoved o intimnem doživljajskem svetu gimnazijke. In ker gre za neko zelo tenko otrokovo doživetje, ki je iskreno in povedno napisano, smo lahko prepričani, da bo Rumeni konj braicem, predvsem pa še bralkam veliko razodel in povedal.

ČUDAKI

je naslov knjige dveh novel Toma Rebolja, ki obe živo in prepričljivo sprejgovorita o vrsti hkrati majhnih in velikih stisk in dilem, s katerimi se v konfliktu s svetom odraslih slej ko prej mora srečati sleherna mlada, prihajajoča generacija. Generacija, ki hoče in mora graditi svoj svet, svet po svoji meri, četudi to navadno še malo ni lahko.

Obe brošurani knjigi staneta po 45 din, kupite pa ju lahko v vseh knjigarnah ali naročite pri zastopnikih in poverjenikih na solah, pri akviziternih oziroma s priloženo naročilnico neposredno pri založbi Mladinska knjiga, Oddelek za prodajo po pošti, Ljubljana, Titova 3-III.

NAROCILNICA

Podpisani(a) _____

Natančen naslov: _____

Zaposlen(a) pri: _____

Štev. osebnih izkaznic: _____ izdane od: _____

Nepreključno naročam knjigo RUMENI KONJ (45 din) — ČUDAKI (45 din).

Znesek din 45 (90) bom poravnal naenkrat po prejemu računa in položnice na tekoči račun Mladinske knjige 501-130/1.

(Neustrezno, prosimo, prečrtajte!)

Datum: _____ Podpis: _____

Integracijska pobuda

Združeni železarji in predelovalci?

Železarne čutijo, da so s kovinsko in z elektroindustrijo življenjske povezave

Potem ko smo pred sklenitvijo leta 1971 dobili prvi paket resnih stabilizacijskih ukrepov in ko se je nova zvezna vlada odločno lotila zboljševanja likvidnosti, zoževanja inflacije in zmanjševanja zunanje-trgovinskega primanjkljaja, je minilo že okrog pol leta, zato bi bil že čas, da bi dobili prvi obračun. Kaže, da ta ne bo tako rožnat, kot je na podlagi zmanjšane uvoza in povečanega izvoza ter nizke dinamike rasti domačih prodajnih cen videti na prvi pogled.

Sla po prisvajanju še prisotna

Voda se je že davno oddalila, smo že sredi petega meseca letošnjega leta, v toplem in ljubeznivem maju, kar pa gospodarstvenike nič ne tolaži, saj so zaradi inflacije stroškov in zlasti inflacije osebnih dohodkov resno zaskrbljeni. Žal je tudi v tem nezavidnem položaju pritisk še vedno obrnjen predvsem navzgor, na zahtevano spraznitev — povišanje cen in še znatno premla navzdol na visoki stopnji materialnih in drugih stroškov, optimalnosti proizvodnih programov in boljše izkoriščanje proizvodnih potencialov.

Cikleninjska metoda, ne kako tvorno delati, temveč kaj si iz plodov dela prilaisti, še vedno prevladuje. Vztrajnost, iz skupnega kotla v kakršni koli obliki čim več pridobiti — ali v obliki prejemkov, privilegijev, zvišanih cen ter znižanih davkov, ali v obliki dotacij in kreditov — nas je pripeljala do absurda, zato bomo v prid stabilizacije večji del naše energije morali usmeriti navzgor: na znižanje poslovnih stroškov in realno gibanje osebnih prejemkov.

Naveličani bi že morali biti od stopanja iz reforme in reformo in se napovedi vendar zavedati, da se zahrbitne bolezni ne bomo znebili, če se ne bomo pošteno spotili. Nič ni brez črte in brez samoodpovedi in tudi stabilizacije brez tega ne bomo doživeli. Zdravi deli telesa in samopravnega mehanizma bodo morali nastopiti, pomagati obolelim delom in izriniti gnilobo. Diagnoza bi morala zahtevati dieto, ki ne bo pomenila le prehoda iz masti na maščo, temveč na z vitamini bogato železnjavo.

Sprijazniti se je treba, da se časi, v katerih so se na podlagi nizke zaščite pri uvozu reprodukcijskega materiala in visoke zaščite končnih izdelkov razvile konjunkturne dejavnosti, ki so nas privedle do visokih notranjih cen in izredno visokega zunanjetrgovinskega deficita, ne smejo več vrtniti in da dviganje cen tudi po odzračitvi ne bo smelo biti edini način reševanja ekonomske problematike. Le tako bo mogoče doseči rentabilnejšo proizvodnjo in to, kar si kot porabniki vsi želimo, stabilnejše cene in obvladano inflacijo.

Kako z zviševanjem OD krotiti inflacijo

Težka v nekaterih organizacijah nereljiva, je že naloga kompenziranja zvišanih stroškov zaradi devalvacije, poseben problem pa je neadekvatno zviševanje osebnih dohodkov, ki bi, če ne bi omo ukrenili, privedlo do popolne likvidacije akumulacije in do prave družbene reprodukcijske nesposobnosti. Pri nekaterih manjših akumulativnih dejavnostih se to zgodi lo prej, pri drugih pozneje. Kaže, da smo na tem področju popolnoma neodporni, da delovanje dohodkovnega sistema odpo ve, saj se tudi v pogovori zmanjšanih cen, ne osirajo na doseženi dohodek, osemni dohodek ki zvišujejo po stopnji okrog 25 odstotkov. Tudi družbeni dogovor in samopravnih sporazumi niso ovira na poti zviševanja osebnih prejemkov. Perpetuum mobile, da bi z zviševanjem mase prejemkov prebivalstva omejevali inflacijo in vzdržali reproduk tivno sposobnost, se nam ne bo posrečilo.

Kam nas sedanjí tokovi vodijo, kaže primer v slovenskih železarnah. Akumulacija leta 1971 je znašala okrog 140 milijonov dinarjev. Pod enakimi pogoji poslovanja bi letos ob načrtovanju realni zadržji 2.370 milij. din., kar je 14 odstotkov več od dosežila lani, tobiček znašal 165 milij. din., kar je 7 odstotkov akumulacije; stroški pa bodo zaradi devalvacije dinarja in drugih sprememb: — pri uvoznih surovinah — za okrog 80 milij. din. višji, — pri domačih dobavah — za okrog 20 milij. din. višji in — pri kreditiranju proizvodnje — za okrog 6 milij. din. višji, kar bo znašalo dobiček na okrog 80 milijonov din. Pri tem nismo šteli povišane amortizacije, ki je posledica revalorizacije osnovnih sredstev, ker se ta pojavi v bruto akumulaciji.

Železarne in predelovalna industrija

Povprečni mesečni osebni dohodek v ZPSZ so v prvem četrtletju letos znašali 1830 din. na zaposlenega. Če bodo OD železarjev v letnem povprečju dosegli vsaj raven negospodarske sfere, v kateri je v prvih dveh mesecih povprečje znašalo 2.012 din., kar je pod mejo samopravnega sporazuma železarn in zaradi tega dela gotovo upravičljivo, bo letošji globalni odstev za OD 415 milij. din. ali 80 milij. din. več kot lani. Lani dosežena akumulativnost bi tako zopet skopnela. Železarji vedo, da bodo sami morali prispevati svoj delež k stabilizacijskim naporom in en del akumulacije pridobiti s še boljšim delom in z optimalnejšim izkoriščanjem proizvodnih potencialov, en del pa bo moral biti pokrit s upravičenim premikom prodajnih cen.

V aktivnosti združenja jugoslovanskih železarn za zvišanje cen jekla so predstavniki slovenskih železarn vedno v dilemi. Zavedajo se dejstva, da je jeklo surovina, od katere sta odvisni dve najmočnejši proizvodni panogi — kovinska in elektroindus trija, ki zajemata 87.000 zaposlenih in 35 odstotkov vse slovenske industrijske proizvodnje. To že dokazuje, da železarne čutijo, da so s kovinsko in z elektroindustrijo življenjske povezane. To ubranost pa bo v prihodnje treba povečati in doseči skladnost tako na področju proizvodnje in porabe jekla, strukturalne prilagoditve, re produktivne sposobnosti, optimizacije izko riščanja proizvodnih potencialov in usklad nejšee delitve dohodka. Vertikalna integracija, v kateri naj bi bili vključeni proizvajalci in predelovalci jekla ter trgovci kovinsko predelovalne industrije, je edino pravičen in učinkovit način za dosego tega cilja.

Dovolj smo v dobrih dveh desetletjih ločene, nepovezane in medsebojno ne odvisnega poslovanja železarn, strojne in druge kovinske industrije zamudili, zato jih

je v prihodnosti, saj nas v to silijo prizadevnost za konkurenčnost, nujno proizvodnjo in predelavo jekla, skladno razvijati.

Dejstvo je, da sta s sedanjim proizvodnim programom slovenska kovinska in elektroindustrija preveč odvisni od nabave reprodukcijskega materiala iz drugih republik in uvoza, ob tem pa okrog 150.000 ton neobdelanega jekla dobavljajo slovenske železarne v druge kraje države in na tuja tržišča. Specializacija gotovo ne more zagotoviti prodaje celotne proizvodnje jekla ZPSZ na Slovenskem, znatno pa mora poraba tega reprodukcijskega materiala porasti v prihodnosti. Prednost lokacije slovenskih železarn, da so v bližini predelovalne industrije, bo treba bolj koristiti. Najhitreje bomo to dosegli, če bomo v prihodnje dovoljevali, kreditirali in podpirali te tiste programe predelovalne industrije, ki bodo imeli zagotovljeno surovino in po možnosti slonel na visoki kvalitetni in plemeniti jekla slovenskih železarn. Postopoma bi morali tudi sedanje programe strukturalno prilagajevati izdelkom domačih železarn.

K ubrani proizvodnji

Združeno podjetje slovenske železarne je najbolj organizirana proizvodna tvorba, zato lahko na področju povezovanja sedaj razbute kovinske industrije odigra koristno vlogo. Vrsta je podjetji, kot PLAMEN Kropa, VERIGA Lesce, ZICNA Celje, METALNA Maribor in druga, v katerih razmišljajo o neposredni povezavi z ZP slovenske železarne. V to jih silita polčtaj in

večja ekonomska varnost v neposredni povezavi z oskrbovalcem materiala. Zasnova predvideva, da bodo železarne in predelovalci v ZPSZ uresničevali:

- enotno oskrbovanje proizvodnje,
- strukturalno prilagajevanje proizvodnega programa,
- enotnejši nastop na tržišču,
- blagovno izmenjavo izdelkov na drugih tržiščih,
- usklajevanje razvojnih programov,
- enotno skrb za financiranje proizvodnje,
- usklajeno načrtovanje letnih in večletnih načrtov proizvodnje,
- usklajeno delitev dohodka in osebnih dohodkov ter
- enoten nastop zunaj združenega podjetja.

Za učinkovito izpolnjevanje naštetih nalog bo ZPSZ osnovalo ali pridruživlo trgovsko organizacijo, osnovalo svoje trdnice v tujini in osnovalo lasten marketing in razvojno službo ter inženiring organizacijo, ki bo skrbelo, da se bodo poleg serijske proizvodnje izdelovali in prodajali izdelki, v katerih bi bila vložena tudi pamet. Vemo, da imamo široko paleto jeklenih izdelkov, ki bodo imeli dosti porabnikov v Jugoslaviji in tujini, na primer tovarna za orodje strojne, avtomobilске, metalurske in druge industrije, dalje proizvodnja obdelovalnih in drugih strojev, kar bi na bazi lastnega jekla morali razviti v prihodnje.

Izvoz-uvoz

EGS v številkah

Značilnosti razvoja njene zunanje trgovine (1958-71)

vnaprjšnja sodba, da se je integracijski proces razvijal na škodo tretjih dežel, prenačena. Seveda pa s tem še ni rečeno, da evropska integracija ni imela negativnega vpliva na razvoj izvoza tretjih dežel, kajti za oblikovanje dokončne sodbe bi morali analizirati še elastičnost med obsegom bruto narodnega proizvoda v razmerju z zunanjetrgovinsko menjavo. Nekaj zahodnoevropskih teoretikov je sicer skušalo izdelati ekonomicne modele za natančen izračun negativnih vplivov, vendar pa so prišli do različnih sklepov zato se tu zadovoljimo z ugotovitvijo, da je sicer izvoz tretjih držav v EGS v 13 letih obstoja Skupnega trga na račun hitreje kot drugi svetovni izvoz, vendar s tem še ni rečeno, da integracijski proces ni imel nikakršnih negativnih učinkov na njihov izvoz, kajti upoštevati moramo, da je tudi bruto narodni proizvod EGS na račun hitreje od svetovnega bruto narodnega proizvoda.

Prva velesila svetovne trgovine

V tem času je EGS postala daleč najmočnejša sila v svetovni trgovini, saj je v letu 1970 nanjo odpadlo 31 odstotkov svetovne trgovine (23 % v letu 1958), na države EFTA okoli 16 % (18 % v 1958) in na ZDA okoli 15 % (16 % v 1958). V teh 13 letih je delež EGS naraščal 2,5 % na leto, medtem ko se je delež dežel EFTA zmanjševal 0,9 % in delež ZDA 0,5 % na leto.

EGS je tudi pri vrhu po pomenu, ki ga ima v njenem narodnem gospodarstvu za nanaša trgovina, saj jo prekašajo samo dežele članice EFTA. Tako je v EGS leta 1968 znašal zunanjetrgovinski promet na prebivalca 678 dolarjev (271 v letu 1958), medtem ko je v EFTA bil v istem letu 732 dolarjev (437 v letu 1958), v ZDA 333 dolarjev (177 v 1958), v Japonski 256 dolarjev (64 v 1958). Delež zunanje trgovine v bruto narodnem proizvodu se je od 28,9 % v letu 1958 zvišal na 33,2 % v letu 1968, medtem ko je v deželah EFTA znašal istega leta 38 %, v ZDA 7,6 % in v Japonski 18,3 %.

Zaostajanje dežel v razvoju

V obdobju od ustanovitve se je tudi precej spremnila geografska struktura zunanje trgovine Skupnosti. Prevo veliko spremembo pomeni enkrat hitrejšo naraščanje blagovne menjave med članicami od blagovne menjave s tretjimi deželami, kar smo že obravnavali.

Precejšnje spremembe pa je doživela tudi geografska struktura blagovne menjave s tretjimi deželami, kar prikazuje tabela 3, iz katere je razvidno, da se je zunanjetrgovinska menjava Skupnosti razvijala v škodo dežel v razvoju, katerih delež v uvozu Skupnosti je padel z 42 % na 36 % in pri izvozu z 39 % na 25,3 %, medtem ko se je najbolj povečal delež industrijskih dežel, zlasti Japonske. Tak razvoj tudi logično izhaja iz table 2, iz katere je razvidno, da je med vsemi glavnimi skupinami najpogostejše naraščanje izvoz nerazvitih dežel, v katerih delež se je tudi v svetovni trgovini zmanjšal z 21,3 % v letu 1960 na 17,6 % v letu 1970.

Tudi blagovna struktura zunanjetrgovinske menjave Skupnosti s tretjimi deželami

VLASTJA SIMONČIČ: GOLOB MIRU

Vodilo za izpeljavo družbenega načrta

Predlog družbenega načrta SR Slovenije za leto 1971 do 1975 posveča pozornost razvoju proizvodnje jekla in predelovalne industrije. Prva naj bi se širila po stopnji 8,3 odstotka, druga pa po stopnji 9 odstotnega oziroma 13,7 odstotno na leto. V gradivu je za kovinsko in elektroindustrijo med drugim rečeno:

»Tako kovinska kot elektroindustrija se bosta v naslednjem obdobju hitreje razvijali kot celotna industrija. Njun skupni obseg proizvodnje se bo od 35 odstotne udeležbe obsega vse industrijske proizvodnje v letu 1970 povečal na okoli 39 odstotkov v letu 1975. S tem se bo položaj industrije za predelavo kovin v Sloveniji nadalje okreplil, in merjeno na njen kriterij, bo razvilo večje število podjetij. Tak razvoj bo dosežen predvsem z modernizacijo in s skladnim širjenjem obstoječih zmogljivosti, s smotrnimi integracijami, ki bodo usmerjale slabo izkoriščene zmogljivosti, z vse bolj urejenimi kooperacijskimi stiki in z ustreznim vključevanjem strokovnih kadrov v proizvodnjo. Pri tem razvoju bo tudi nujno, da se bo kovinsko predelovalna industrija tesneje oslanjala na domače izvore reprodukcijskega materiala.«

Te ambicije načrta bo najlaže doseči v

močnih proizvodnih tvorbah, ki bodo na tržišču suvereno nastopale in poleg prodaje doma močno usidrale na zunanjih tržiščih.

Za dosego prave ekonomske povezanosti v združeno podjetje ne bo dovolj, da bodo združeni samo ljudje, združeno mora biti tudi toliko kapitala ali poslovnega sklada, da bo zadoščal za spodbujano iskranje proizvodne optimalnosti v vsem podjetju in pušcal toliko sredstev v dohodkovnih enotah, tovarnah oziroma temeljnih organizacijah združenega dela, da bosta spodbujani rentabilna proizvodnja in lastna re produktivna sposobnost.

Slovenske železarne Jesenice, Ravne in Štore združeno podjetje počjejo imeti za bunker, iz katerega bodo zahtevale privilegije in branile svojo neposlovnost, temveč za mesto, v katerem se bodo povezovali s svojimi porabniki. Pomudba za vključitev v skupno združeno podjetje je le eden od načinov nudenja roke, ki bo dopolnjena z možnostjo osnovanja konzorcijskega sklepanja dolgoročnih pogodb o poslovno tehničnem sodelovanju in podobno.

Temeljne organizacije združenega dela, s katerimi ustava daje delavcem široko pravico pri neposrednem odločanju, bodo dosegle svoj namen, če bodo trdno povezane v enotne stavbe gospodarstva, v katerih se bodo poslovnost in stiki medsebojno naravno dopolnjevali.

GREGOR KLANČNIK

Tabela 3: Geografska struktura zunanjetrgovinske menjave EGS

	UVOZ		IZVOZ	
	1958	1971	1958	1971
	Mio \$	%	Mio \$	%
Extra EGS	16.156	100	49.130	100
Zah. ind. drž.	7.575	47	23.103	47
Druge zah. evr. države	834	5	3.248	6,6
Dežele v razvoju	6.824	42	17.669	36
Japonska	117	0,7	1.542	3
Drž. vzh. bloka	789	5	3.496	7
Razno	18		72	
			139	1,8
			980	6
			199	507

je doživela precejšnje spremembe, ki kažejo že znane razvojne tendence v svetovni trgovini. Delež osnovnih proizvodov v uvozu Skupnosti se je 71,9 % v letu 1958 padel na 53,4 % v letu 1970, pri čemer se je najbolj občutno znižal delež surovin, in sicer z 29,7 % v letu 1958 na 19,8 % v letu 1970. Občutno je padel tudi delež živil, piščali in tobaka, in sicer s 25 % na 16,5 %. Enake tendence je opaziti tudi pri izvozu, čeprav osnovni proizvodi predstavljajo le manjši del izvoza Skupnosti. Tako je delež surovin v izvozu Skupnosti padel s 3,5 % na 2,8 %, živil pa delež živil, piščali in tobaka, in sicer z 9,6 % na 6,5 %, skupno pa je delež osnovnih proizvodov padel z 18,9 % v letu 1958 na 13,3 % v letu 1970.

Spremembe v blagovni strukturi

Na drugi strani se je občutno povečal delež industrijskih izdelkov in opreme, katerih delež je v uvozu narasel s 27,7 % v letu 1958 na 45,2 % v letu 1970 in pri izvozu z 79,8 % na 83,3 %, pri čemer je zlasti občutno porasel delež strojev in transportne opreme, in sicer pri uvozu z 8,6 % na 15,8 %, pri izvozu pa kar z 32,4 % na 41,3 %, medtem ko je delež drugih industrijskih proizvodov v izvozu Skupnosti padel z 47,4 % na 44 %, na drugi strani pa je njihov delež v uvozu porasel z 19,1 % na 29,4 %, kar potrjuje že znane tendence v svetovnem gospodarstvu, da proizvodnja klasičnih industrijskih izdelkov prehaja počasi v roke industrijsko manj razvitih dežel, medtem ko industrija visoko razvite države prehaja na zahtevnejšo proizvodnjo opreme.

Čeprav predstavlja EGS za nas že sedaj najpomembnejšega ekonomskega partnerja,

eto	Uvoz iz EGS		Izvoz v EGS	
	mio \$	indeks	mio \$	indeks
1958	185	100	134	100
1963	294	160	280	208
1968	739	400	418	312
1969	921	499	544	408
1970	1269	687	618	461
1971	1414	764	697	520

Menjava Jugoslavija-EGS

Ko pregledujemo podatke v 4. tabeli o gibanju jugoslovanskega izvoza in uvoza iz EGS, lahko hitro opazimo nekaj značilnosti. Zlasti nam hitro pade v oči znatno zaostajanje tempa rasti našega izvoza v EGS za tempom rasti uvoza, ki je bil v letu 1970 že enkrat večji od izvoza. Naš uvoz v letu

bo njen pomen po razširitvi še bolj porastel, saj bo nanjo po ocenah odpadlo okoli 40 % našega izvoza in 57 % uvoza. Vendar lahko upamo, da bo razširitev imela pozitiven vpliv na naš izvoz iz dveh razlogov, in sicer zaradi prehoda novih članic na skupno carinsko tarifo EGS, ki je najnižja med vsemi industrijsko razvitimi deželami in zlasti precej nižja od britanske, ter zaradi razširitve splošnih trgovinskih preferencialov za dežele v razvoju tudi za nove države članice.

BORIS VERBIC

Razvoj zunanjetrgovinske menjave EGS (v milijonih \$)

Svetovni uvoz	Uvoz EGS		Svetovni izvoz		Izvoz EGS	
	Celotni (brez vzh. bloka)	Brez uvoza znotraj Skupnosti	Celotni (brez vzh. bloka)	Brez izvoza znotraj Skupnosti	V tretje dežele	Znotraj Skupnosti
1953	75.900	71.900	10.964	3.954	74.100	70.100
1958	101.400	94.600	16.156	6.790	95.900	89.000
1963	143.500	127.800	24.677	15.737	135.400	119.500
1968	224.400	196.000	33.567	28.422	212.300	183.400
1969	255.500	219.200	39.253	36.341	243.000	206.500
1970	292.300	249.500	45.629	42.802	278.600	235.400
1971			49.130	49.117		50.643

pa od 6,8 milijarde v letu 1958 na 49,1 v letu 1971. Izvoz Skupnosti v tretje dežele je v istem obdobju narasel od 15,9 milijard na 50,6 milijarde, izvoz znotraj Skupnosti pa od 6,9 na 49,2 milijard. Blagovna menjava med državami članicami se je torej povečala v 14 letih obstoja Skupnega trga za nekaj več kot sedemkrat, medtem ko se je blagovna menjava s tretjimi deželami samo potrojila. Učinki integracije na blagovno menjavo znotraj Skupnosti so torej več kot očitni, čeprav lahko mislimo, da bi se menjava med državami članicami tudi brez integracije razvijala hitreje od izvoza v druge države sveta, zato je bila vsaka

Tabela 2: Razvoj izvoza tretjih dežel v EGS in v druge države sveta

Področje ali država	indeksi 1958 = 100				
	1958	1963	1968	1969	1970
Skupni izvoz tretjih dežel v EGS	14.060	21.620	30.610	35.760	41.730
v druge države	70.050	94.430	144.260	161.120	181.030
Zahodne industrijske države v EGS	7.760	12.680	17.630	20.870	25.190
v druge države	39.510	53.010	85.840	96.630	111.010
Druge zah. evr. države (Irska, Finska, Španija, Andora, Gibraltar, Malta, Jugoslavija, Grčija, Turčija) v EGS	690	1.190	1.680	2.130	2.620
v druge države	1.910	2.770	4.640	5.280	6.120
Dežele v razvoju v EGS	5.510	7.590	10.730	12.220	13.480
v druge države	19.250	24.070	33.690	37.420	40.660
Japonska v EGS	120	320	690	970	1.300
v druge države	2.750	3.120	12.280	15.020	18.020
Države vzhodnega bloka v EGS	797	1.340	2.250	2.680	3.100
v druge države	11.283	17.380	24.730	27.070	29.890

Zapisek s poti

Pariške prvomajske šmarnice

Včasih je navidezno bolj resnično od resničnega

Po bulvarjih so za 1. maj ponujali bele šmarnice. Se pravi, da sem bil v Parizu, čeprav nisem več v Parizu. Za 1. maj, ko v Parizu ponujajo bele šmarnice. »Toda zakaj le si je Flora obrla samo polovico glave?« Vprašanje je bilo seveda iz Vitracove drame »Trafalgarski udar« v prenovljenem francoskem gledališču Odéon. Toda v prvomajskem sprevedu, ki so ga — mimo one uradne košarice šmarnic iz pariške tržnice za predsednika Pompidouja v Elizejski palači — tudi letos organizirali delavci od trga Nation do Bastilje, so bili spet vzgledno razpoložljivi: na eni strani komunisti s svojim sindikatom, na drugi pa ostali levičarji s podaljškom anarhistov.

»Tout va bien« ali po naše »Vse gre kot po maslini« je revolucionarni Jean-Luc Godard ironično ugriznil sodobno Francijo v svojem najnovejšem filmu, ki so ga za 1. maj začeli vršiti v najbolj elitnih pariških kinematografih, v katerih se je izobrazila francoska buržoazija naslajala na račun kritike golističnega režima in svoje lastne ne-moči.

Še zmeraj imenitna reklama

Sicer pa je Francija, odkar me ni bilo, storila spet korak naprej, korak nazaj, v Evropo. Na Evropskem mestu v Strasbourgu kljub temu francoski omejni policaji ni opustil svoje že ustaljene turistične tradicije, da bi za nas Jugoslovane posebej telefoniral v Pariz z vprašanjem, če smo morali tudi mi sumljivi tipi. Dobrovoljni celjski profesorji, ki ne tiskajo ne dinarjev ne frankov, so v francosko-srbski banki zadan za pariško Opero ugotovili, da frank znače za 400 starih dinarjev. Ko pa smo se peljali nazaj in smo v zadnji nemški črpalnici nabavili še za štiri marke benzina, je civilizirani Nemec brez zolaviz odsekal: »Za štiri marke pa sipe na avtu že ne obrišemo.«

Razmišljal sem za prvomajsko zabavo v Parizu o nas in o svetu. Čudno: drug z drugim ne moremo, drug brez drugega ne moremo. Reklama je pa v Franciji še vedno odlična. V metropoli sem si študijsko zabeležil nekaj primerkov. Drug zraven drugega so bili narisani krogi, med dvema pa so zaradi spoja naredili še znamenje plusa (+). Besedilo je lepo govorilo o Rdečem križu. Ki je vezal med ljudmi. Geometrično zaporedje kinezičnih krogov s piko v središču ogromnega lepaka je za trdiko Leblay ponujalo novi šiv senzacija nedrčica. »Ali vam je ruščina-kitajščina?« Torej — Berlitz, je učil lepak šole za tuje jezike. Zraven je otrok z rosinimi očkami objemal sliko krave na pokrovu škatle za znani sir »La vache, qui rit«.

Tako sem tri dni spet objemal Pariz: kot kravo s papirnate škatle za sir. Ko v škatli ni več sira, tudi pokrov odvrže. Toda bil je 1. maj, praznik revolucije. Telefoniral sem torej Albinu Krivmu, nekdanjemu voditelju barikad, čigar pogovor so mi v ljubljanski televiziji nekdo povsem izstrigal, pa ga ni bilo doma, ker je, razumljivo, ta dan pripravil revolucijo. Pač pa sem govoril z Rogerjem Garudijem. Žal pa se je odpravil v Dažur in Afriko in tako v Slovenijo, kljub obljubi, tokrat ni mogel priti. Sicer pa je pri založbi Laifont v zbirki »Svobode 2000« pravkar izdal svojo naj-

novejšo knjigo »L'Alternatives. Levi sindikati voditelji CFDT Michel Roland, ki je knjigo že prebral, mi je delo označil kot izredno lucidno. Vsekakor je upornik in odpadnik iz KPF tokrat za moto svoje knjige postavil Kopernikovo misel: »Ničimur ne služi, če iščeš samo napake; kajti znamenje človeka brez sramu je, če si raje izbereš vlogo kritika, ki le črni, namesto vlogo pesnika, ki ustvarja.«

In res si je Garudy na podlagi spoznanja, da se naša sodobna družba razslavlja, zadal nalogo, da spremeni svet in spremeni življenje. Uredništvo pa je na ovitku knjige za reklamo sklenilo: »To je knjiga, ki obvezuje: pisca in bralca.«

Obiski in črne koze

Artur London, nekdanja žrtev praskaške procesa in avtor »Priznanjas«, je bil za 1. maj sam doma. Zena Liza, prava Liza, ne ona iz knjige ali filma, je bila z drugimi v pariškem predmestju St. Ouen na protestnem mitingu španskih emigrantov. London spet močneje bolehu, tudi na jetrih in astmi. Kljub temu pa bo te dni odšel v Ženevo, kjer bo imel na švicarski televiziji enourno oddajo v svetovni seriji »Clovek usode«. — »A pomlad?« sem vprašal. »Dokler bo Brežnjev v Moskvi, je v Pragi gotovo še dolgo ne bo. Brežnjev pa bo najbrž še dolgo.«

Sicer pa so se nekateri francoski pisatelji, ki so sicer imeli namen priti na majsko srečanje v naš Piran, najbrž verjetno prestrašili črnih koz. Tudi Jean Cassou, avtor »Pariškega pokolasa in predsednik francosko-južnoslovenskega združenja, ki sem ga tudi obiskal, je menil, da zaradi stianosti ne potuje več, da nas pa lepo pozdravlja in da se sicer spet loteva pisanja nove knjige.

Pri Fernandu Arrabalu je bila doma samo žena z otrokom, pa še nekaj baročnih svetnikov in surrealističnih golih portretov. »Potem ko so njegovo »Stoletno vojno-Clau« v skladu z dogovorom v TNP odigrali, je odšel v Ameriko, kjer je zdaj režiral v dveh velikih gledališčih. V kakem tednu se bo vrnil, toda preveč je delal in spet ga muči boizen.«

Na razstavi in v kinu

»Kako morete kot narod sploh še obstajati? Kdaj bomo dali kulturo in folkloro v muzej?« Ah, da, razumem, gre za način življenja, The way of life. Je pa francoski menil strokovnjak za zgodovino v UNESCO Guy Metraux, »spozaba je božji dar, spomin pa hudicev.«

Pred palačo UNESCO, pred lyonskim železniškim kolodvorom, na Jusiecu in še kje so zrasi visoki novi nebotičniki; zraven Seine nove podzemeljske pentije avtomobilskih cest, šele kadar te nekaj časa v velikih mestih ni, ugotoviš, koliko se je vse čez noč spremenilo, kako se čas premika in kako se sam odmišlja.

Na gosto so se premikali praznični turisti, polni nevedne vedoželjnosti proti nasmeški Gioconde na posebej zavarovani steni lousvrškega muzeja. Bolj ko jo gledam, bolj se mi zdi, da z njenim nasmehom nikoli nisem imel ničesar skupnega, saj je bolj deški kot dekliški. Sicer pa je bila stvar veliko enostavnejša v Moderni galeriji na Wilsonovi avenijski, kjer so odprli posmrtno razstavo pred kratkim umrlega poljsko-ameriškega - abstraktnega avangardista Marka Rihovka, ki na svojih prvih razstavljenih slikah sploh še ni bil abstraktist, ki pa je pozneje poslikal zajetna in estetsko nenavadno ugašena platna s podolžnimi široki mi lisami rdeče, črne, sive, zelenkaste, vijoličaste in bele barve. Na to, da bi bile barve lahko razvrščene tudi drugače, si skoraj nisem upal pomisliti, saj smo sicer revolucionarji.

Iz istega razloga ali pa kljub temu zato, ker sem želel videti tudi razpored barv z drugega zornega kota, sem seveda šel pogledat v kino, film, ki je tako po vsebini kot po svojih igralnih obetih, če že ne revoliucijo, pa vsaj senzacijo. Mislim na francosko-italijanski barvni film lanskega zmagovalca iz Cannes, angleškega režiserja J. Loseya »Umor Trockega«, v katerem igrajo, vlogo Trockega Richard Burton, vlogo njegovega morilca Francka Jacksona Alain Delon, njegove tajnice pa njegova, tudi že kar tajniška Rommy Schneider.

Toda skoraj sem se razočaral. Izkuseni režiser je res z velikim posluhom in znanjem znal ustvariti napetost nekaterih povsem strahopasnih prizorov, vendar je v krvi v Mehiki, nasprotja rdečih, črnih, zelenih in drugih barv. Znal je vcepiti grozoco zapletenost ne povsem normalne duševne kompletnosti morilca. S sklepno sceno, v kateri Jackson na vprašanje zasliševalca »Kdo ste?« odgovori: »Tisti, ki je ubil Trockega.« je hotel dopovedati, da je poleg vseh stalističnih zarot zoper Trockega v emigraciji šlo v bistvu za zločin slabotnega ničeta. Toda vse ostalo, zlasti pa še idejnopolitna ekspozicija samega Trockega in njegove nevarne revolucionarne ideje, je odsevala toliko šibkosti, da je bilo skoraj neverdno sprejeti tako pomembna zgodovinska dejstva in s tako dobrimi filmskimi igralci.

„Vse gre kot po maslu“

Ko sem kupoval vstopnice za Godardov film »Vse gre kot po maslu«, so že pri blagajni zaradi zvišanih cen vstopnic kumpi govorili »Vse gre narobe«. V samem filmu pa je Godard jedko razgrnil pred nami trikotno svojo Francijo, v kateri »delavci delajo, kmetje kmetujejo in meščani meščanajo«. S kratkimi spomini nazaj na revolucionarni maj 1968 je s pomočjo obeh svojih zvezdnic Yvesa Montanda in Jeanne Fonda ugotovil, da se v tej dobri deželi kljub temu ničesar ni premaknilo. Posebno ostro je zašilil odnos med najmočnejšimi francoskimi delavskimi sindikati, komunistično usmerjeno Generalno konfederacijo dela, ki vselej čaka in »misli za druge« in bolj revolucionarnimi levičarji, ki hočejo udariti že danes. Med najbolj posrečenimi konstrukcijami njegove otroške revolucionarne vizije je bila neomejena stavka v nekem podjetju mesarske industrije, v kateri delavci časovno zapro tudi direktorja; ko leta hoče zaradi nje na stranišče, zaman trka na zasedena vrata, medtem ko delavec odstran vrat zvižga Internacionalo.

Filmsko razgibana dogodivščina je bila tudi totalna revolucija v eni izmed pariških veleblagovnic, v kateri revolucionarno navdahnjena »zlata mladina« brezplačno deli vse izdelke množici kupcev, na katere zatem navajajo policaji s pendreki. »Znotraj tovarne tovarna, zunanjo tovarno tovarna.« je J. L. Godard protestiral zoper potrošniško družbo. Ob koncu pa je sklenil z napisom »Konec za tiste, ki nikoli ne vedo, kdaj bi jih že moral biti konec.«

Ljudje govorijo mimo

V gledališču Odéon, kjer je bila med majsko revolucijo 68 zloglasna javna tribuna in imaginacija, je bilo zdaj vse počasično in na pročelje so obesili celo nove pozlačene črke: »Théâtre National«, ki sodi poslej pod direkcojo Pierra Duxa, upravnika državnega Comedie Français. Vendar pa so tej stavbi poslej namenili posebno nalogo, da goji »ustvaritev« in gledališko »raziskovanje«, seveda v okviru dostojnih meja. Rober Vitrac, veliki — šele, ali že — leta 1899 rojen francoski dramatik, ki je bil izumitelj gledališča absurda še pred sodobnimi avangardisti, ki je bil surrealisten in hkrati njihova žrtev, je poleg svojega »Victorja« zapustil še več drugih del, med drugim »Trafalgarski udarec«. Le tega je tokrat zelo iznajdljivo — z zabojem, s katerim je začel in končal — postavil na oder režiser Jacques Rosner s skupino Théâtre du Lambrequin.

Za grotesken prerez francoske malomeščanske družbe je šlo tudi njemu. Ljudje govorijo mimo ljudi, v prazno, hkrati vpijejo, hlastajo za bajnimi zakladi in se ponasajo z republikanskim patriotizmom. V bistvu pa gre v zaporedju generacij, samo za ponavljanje iste komedije. Celo dogajanje ni resnično. Vse skupaj je, kot je rekel Vitrac skozi usta enega svojih oseb na odru — samo navidezno. Zakaj torej ne bi ostalo nerešeno tudi vprašanje, zakaj se je Flora obrla samo po polovici glave.

Včasih je navidezno bolj resnično od resničnega. Prvomajske šmarnice so vnele že na bulvarjih. Tudi nekdanjo hišnico so zametali. Toda sira in trafikantka iz četrti sta mi krepko stisnila roke.

Besedilo in slika: BOGDAN POGACNIK

»ONA« V PARIZU

Pobrskali smo po minulosti

Stoletje sodobnega vrtca

Prva predšolska ustanova pri nas v Ljubljani že 1834 .leta

Zdaj veliko govorimo o vzgojnovarstvenih ustanovah za predšolske otroke, o njihovi pomembnosti za harmoničen otrokov razvoj, o vključevanju takih ustanov v vzgojnoizobraževalni sistem, o razvijanju takšnih zavodov in podobno. Pri tem se obnašamo, ko da gre za nekakšno odkritje sodobne družbe, za nekaj, o čemer se ljudem pred kakim stoletjem skoraj še sanjalo ni. Če vprašate znanca ali kar sebe, pred koliko časa je na naših tleh nastal prvi vrtec, bo najbrž rekel: »No, približno kakšnih 50 let bo od takrat, največ toliko.«

Pa ni tako. Skoraj podrugoto stoletje življenja jim piše naša zgodovina. V Ljubljani so otroško zavetišče odprli 1834. leta, ni pa izključeno, da kakšen arhiv hrani še starejši datum. Po svoje značilno je, da se na oživljanje tradicije nismo spomnili v Ljubljani, kjer bi bili najbolj upravičeni in kjer bi bilo ob vnetih pripravah za referendum o samoprispevku tudi precej umestno, ampak je pobuda za praznovanje jubileja prišla iz — Subotice.

Devet let prej!

Ugotovili so namreč, da je bila prva ustanova za predšolske otroke odprta v Subotici 1843. leta in bili po njim razpoložljivi podatki najbrž prepričani, da gre za najstarejšo predšolsko ustanovo na jugoslovenskih tleh. Sklenili so otvoritev novega vrtca in adaptacijo nekaj dosedanjih stavb povezati s proslavo, ki bi imela jugoslovanski značaj in ki bi bila združena s posvetom o nekaterih najaktualnejših vprašanjih današnje in prihodnje predšolske vzgoje. Tako je prišlo do tega, da bo septembra v Subotici v okviru proslave jugoslovenskih vrtcev s stoletno tradicijo organiziran simpozij, ki bo posebej razpravljalo o dveh zelo pomembnih vprašanjih, to je o kadrih za predšolske ustanove in o obravnavi otrok do tretjega leta starosti. Srečanje bo imelo, če bo denar, mednarodni značaj in bi v tem primeru povabili zastopnike celotnega severnega in vzhodnega predela Evrope. To bi bilo eno izmed strokovnih posvetovanj v organizaciji jugoslovanskega sveta za vzgojo in zaščito otrok in bi sodilo v okvir naše tovrstne aktivnosti pri ustreznem telesu organizacije UNESCO.

Ob pripraviljanju predloga za proslavo v Subotici so predlagatelji zbrali precej podatkov o skrbi za predšolske otroke pri nas in v svetu. Tako iz njihovih virov zvedo, da segajo začetki predšolske vzgoje na italijanskih tleh celo v 1818. leto, v Franciji se prva taka ustanova pojavlja 1770, v Angliji 1816, na Madžarskem 1829 itd. Na naših tleh je po teh virih najstarejša ustanova v Subotici: ustanovil jo je Subotičan Mek Dyerdy septembra 1843. Prvemu malemu otroškemu zavabišču so v letih do 1858 sledila v Subotici še štiri. Leta 1860 so po

teh virih odprli ustanovo za predšolske otroke v Celju, 1867 v Kranju, 1869 v Sombornu, 1871 v Vrhu, 1871 v Zagrebu itd.

„Tisti časi“ niso bili čisto „taki“

Te vsekakor zelo zanimive podatke močno dopolnjuje študija Anice Dolančeve, ki jo je objavila v obsežnem zborniku »Osnova sola na Slovenskem 1869-1969« (zbornik je ob stoletnici slovenskega obveznega osemletnega šolstva izdal 1970 Slovenski šolski muzej), študija Anice Dolančeve nam tudi sicer razkriva zelo zanimivo podobo predšolske vzgojnovarstvene dejavnosti izpred sto let do današnjih dni. Lahko pripomnimo, da v istih časih nikakor niso obravnavali predšolske vzgoje tak, primitivno, kot bi nemara danes marsikdo domneval, če ne pozna takratnih razmer.

Iz omenjene študije zvedo, da so 4. novembra 1834 v Rožni ulici v Ljubljani slovensko odprli prvo otroško zavetišče v mestu. Ustanovilo ga je v ta namen organizirano društvo inovitih meščanov, Dolančeva piše, da se je v tistem času v Evropi močno razširila dobrodelna dejavnost za otroke. Ustanovilo ga je v ta namen organizirano društvo inovitih meščanov, Dolančeva piše, da se je v tistem času v Evropi močno razširila dobrodelna dejavnost za otroke. Ustanovilo ga je v ta namen organizirano društvo inovitih meščanov, Dolančeva piše, da se je v tistem času v Evropi močno razširila dobrodelna dejavnost za otroke.

Otroški vrtci, kot ugotavlja Dolančeva, se kot predšolske vzgojne ustanove pojavljajo pri nas nekoliko pozneje. Nastajali so po zgledu ustanov, ki jih je na nemškem ozemlju širil Friedrich Fröbel. Na Dunaju se je pojavil tak prvi privatni vrtec 1853. leta, na našem ozemlju pa so jih začeli odpirati kmalu po tem. Ljubljana ga dobi 1870. leta, v kasnejših letih pa še nekaj (1890 ima 7 vrtcev s 447 otroki). Javni vrtci (nemški) nastane 1875 v Ptuj, v Ormožu privatni 1886 in 1887 so trije privatni vrtci v Celju in okolici (Store), istega leta v Mariboru. V obdobju do začetka svetovne vojne, to je do razpada avstroogrske monar-

je so se vrtci pojavili tudi v Brezicah, Vojniku, Kočevju, Kamniku, Kranju, Škofji Loki, na Jesenicah, v Trzinu, Trbovljah, Hrastniku, Marenbergu, Prevaljah, Gustanju, Strnišču, Slovenski Bistrici, Slovenjem Gradcu, Velenju, Sostanju, Dolnji Lendavi, Puconcih in najbrž še kje.

Prva zakonska določila

Anica Dolanc poudarja v svoji študiji da so te ustanove delovale pod pritiskom razrednih, verskih in nacionalnih težej. Vrtci so ločevali otroke po zasedni pripadnosti (za bogate in ubožne), bili so pod precejšnjim vplivom cerkvenih organizacij in verske vzgoje, bili so področje narodnostnega razlikovanja (na eni strani izraz potujočevalnih težej) in na drugi boja za slovensstvo). Ob takih silnicah, ki so izraz časa, je pa zanimiva tudi druga, to je strokovna raven, ki naj bi jo vrtci v tistih časih dosegli, oziroma h kakršni so težili.

Tako zvedo iz omenjene študije, da so ustanove za predšolske otroke sistemsko omenjene že v avstroogrskem državnem zakonu, ki je 1869 postavil pravne norme obvezni osnovni šoli. Ta zakon govori o »navarvali za vzrejo, za odgojo in pouk otrok, ki še niso poklicani delovati v takih napravah. Izšli so tudi posebni predpisi o vrtcih in iz njih se vidi marsikaj zanimivega.

Iz ministrovih aktov na primer razberemo, da je zdrava pametna vzgoja mladine, dokler taista še ne hodi v šolo, važen del vseljidske odgoje in da je od nje bistveno zavisna zgodnja rešitev naloge, ki jo ima ljudska šola. Vrtci naj ne bi bili praviloma izjemne ustanove za otroke premožnih družin, kajti tudi nižjim ljudskim slojem naj bi postali pravilni temelji za duševno in нравstveno vzgojo. Ustanavljanje vrtcev ne bi bilo več odvisno le od dobrodelnosti društev in verskih organizacij ter od podjevnosti zasebnikov. Zanje naj bi se zavzelo in postrvalno trudilo vse prebivalstvo ter delžni in zlasti šolski organi. Ustanavljanje naj bi jih najprej v krajih, kjer so razmere take, da je dobra domača vzgoja težka ali pa nemogoča. Vrtci naj bi imela vsaka šola, če je mogoče. Obiskovanje javnih vrtcev naj bi bilo za revne otroke brezplačno.

„Jaselec“ in „strežni zavodi“

Vrtci so sprejemali otroke, stare od 3 do 6 let. Za mlajše so obstajale jaselece ali strežni zavodi, v katere so sprejemali ali »ljudomilnih vzrokov« otroke v veliko skrb in strežbo, kakršnih pri svojih roditeljih ne morejo imeti. Dolančeva posebej omenja da jasi niso bili vzgojni zavodi. V vrtcih so bili otroci 2 do 3 ure dopoldne in po 2 uri popoldne, lahko pa so bili v vrtcu tudi ves dan in so dobivali tam prehrano, šolski nadzorniki pa so morali preprečiti predlogo bivanje brez prehrane. Vrtci naj bi imeli razen drugega tudi vrt in igrišče. Nadzorniki so morali med drugim paziti na vzgojno vrednost iger, na vsestransko zaposlitev otrok, zahtevati čimveč gibanja na prostem, preprečevati pa pouk branja, računanja, pisanja ter stroge šolske vzgoje. Vzgoja je bila zaupna vrtnaricam in, izobrazbo pa so dobile na učiteljskih, in sicer nekatere popolno učiteljsko izobrazbo, nekatere pa so bile absolventke enoletnega tečaja. V vrtcih niso samo vzgajale otroke, ampak so imele tudi nalogo usposabljanja mlada dekleta, ki so se zaposlovale kot vzgojiteljice v družinah.

To in še marsikaj drugega preberemo v zanimivi študiji Anice Dolančeve. Ob današnjih prizadevanjih za sistemsko ureditev predšolske vzgoje in drugih podobnih splotnih navedb si ob prebranju želja izpred sto let lahko nekoliko bolj sproščeno povemo, da mnoga naša današnja prizdignjena načela sploh niso šele od dimes. Lahko si priznamo, da smo od takrat vendarle napravili ogromen napredek in da je bilo 1834. leta v Ljubljani, na primer, v otroškem zavetišču prostora za 100 otrok, leta 1975 pa bo v vrtcih in jaslih prostora za 10.000 otrok. Lahko pa si tudi očitamo kaj, denimo to, da po sto letih vendarle še nismo zmogli za našega predšolskega otroka v Sloveniji storiti več kot danes lahko po kazemo.

JANKO SVETINA

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

predstavlja najnovejše knjige iz zbirke

ZNAMENJA

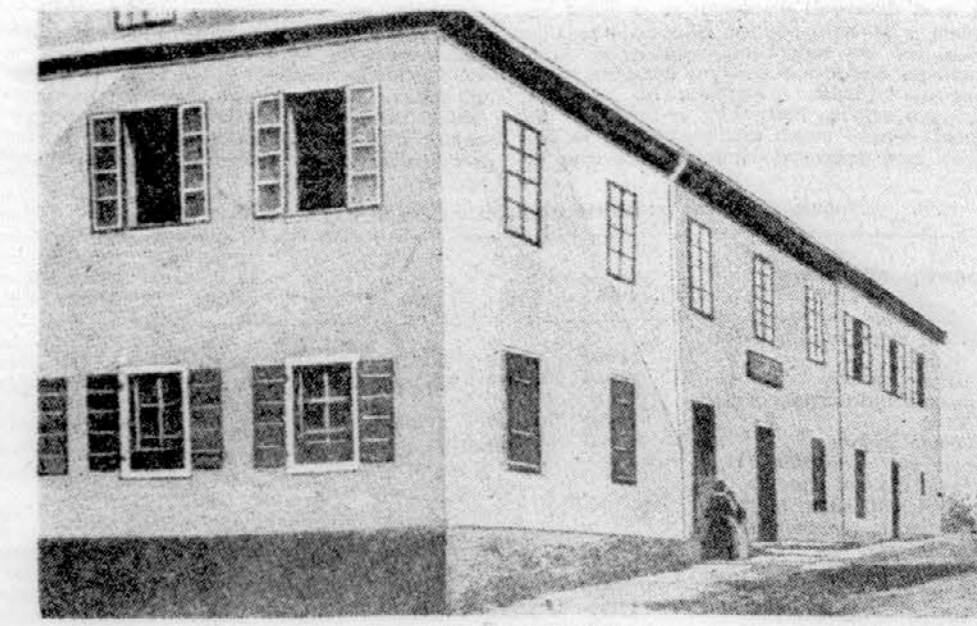
Andrej Inkret: JOVAN VESEL KOSESKI
Literarnozgodovinski esej z dodatkom najznačilnejših izvirnih tekstov J. V. Koseskega.
Cena: 46 din

Ivo Svetina: PLOVI NA JAGODI PUPA MAGNOLIJA DO ZLATIH VLADNIH PALAC
Pesniški teksti mladega ustvarjalca Svetine predstavljajo najbolj sodobno pesniško govorico, z zaviljivo umetniško količino, če pomislimo, da gre za knjižni prvenec.
Cena: 68 din

Tomaz Kralj: PREPISOVANJE PTIC IN DRUGI INTERCELULARNI IZLETI LJUBEZNI PREK LJUBEZNI
Kraljev verz je igriv, njegova beseda je namenjena pesniškemu uživanju, ne pa nečemu, kar je izven nje, in v bistvu ostaja takšna poezija najbolj zvesta sama sebi.
Cena: 36 din

Primož Kozak: PETER KLEPEC V AMERIKI
Kozakova knjiga predstavlja izvirni primer dnevnika literarnega ustvarjalca, ki popotovanja po tujih deželah izrazi v veliki meri za razmišljanja o sebi in svojem narodu.
Cena: 56 din

Knjige dobite v vseh knjigarnah, naročite pa jih lahko na naslov:
ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR
62000 MARIBOR, Partizanska 5

VRTEC V TRSTU

Slika prikazuje poslopje prve osnovne šole Družbe sv. Cirila in Metoda v Trstu pri sv. Jakobu, ki je bila odprta 1883. V tej hiši je bil vrtec že pred ustanovitvijo šole. Foto: arhiv Slovenskega šolskega muzeja

MARIO MAGAJNA: VELIKI REPEN

Medicina

Zakaj se hitreje staramo

Odgovori rimskega profesorja Antoninija

Profesor Antonini, predstojnik gerontološke katedre v Rimu, je v nekem intervjuju spregovoril o tem, kako način življenja vpliva na hitrost staranja. Prvo vprašanje se je glasilo: Vi, profesor Antonini, poudarjate, da okolje izredno vpliva na zdravje ljudi? Nanj je Antonini odgovoril:

Okolje ima res velik pomen. S tem pa ne mislim samo kraja, v katerem živimo, temveč tudi način življenja, tako da beseda okolje v širšem smislu pravzaprav pomeni: delo, stanovanjske razmere, družino, družbene potrebe, gospodarjenje z zasluznim denarjem, vse, kar predstavlja ambient bolnika in česar ni mogoče ločiti od bolezni, od njenih vzrokov in njenih posledic. Ustavimo se na primer pri arteriosklerozni. Arterioskleroza nastane, kot trdijo, če se povečajo količine maščob v krvi, kar povzročajo zamašitev koronarnih žil. Izkazalo pa se je, da ima mnogo ljudi velik odstotek maščob v krvi oziroma opazna znamenja arterioskleroze, vendar živijo normalno in te motnje sploh ne opazijo. To se dogaja zato, ker se jim krvni obtok preusmeri v drugi, pomožni preplet krvnih žil, če se jim kakšna arterija zamaši. V bistvu je arterioskleroza v tesni zvezi z okoljem. Tisti, ki živijo v hribih in so zboleli za arteriosklerozo, a še naprej jedo mastne sira, na primer sploh ne dobijo infarkta, čeprav bi pri nekem splošno populatnem naravno pričakovali. Zakaj ne dobijo infarkta? Morda zato, ker venomer hodijo in ker pri tem izgorevajo škodljive maščobe. Morda pa tudi zato, ker so se v njihovem organizmu ravlele sekundarne krvne žile, po katerih kri še naprej kroži, če se jim katera od arterij zamaši.

Vprašanje: Torej je arterioskleroza, vsaj izrazitejša, v neposredni odvisnosti od okolja, v katerem ljudje živijo?

Antonini: Tako je. Pri ženskah je na primer angina pectoris pogostejša kot pri moških, zato pa je infarkt precej redkejši. Obolenju za arteriosklerozo so ravno tako izpostavljene kot moški, toda odlično so bolj izpostavljene z mrežo kolateralnih krvnih žil, tako da je nevarnost začetivne manjša. Ravno tako je čustveno močno zaburljiv intelektualec bolj izpostavljen ne-

varnosti kot tisti, ki so po naravi bolj mirni.

Vprašanje: Se pravi, da je naše zdravje odvisno od tega, kako in koliko delamo?

Antonini: Da, to je bistvenega pomena. Ko se začnemo starati, moramo znati ločiti med negativnim, pasivnim, odtujajočim delom, in pozitivnim, tvornim, stimulativnim. Staranje je v bistvu psihičen faktor: če delujejo možgani, potem deluje tudi vse drugo. Zaradi tega ima intelektualec priložnost, da bo živel dlje od drugih. Med take ljudi bi lahko uvrstili politike, umetnike, v nekem smislu pa tudi obrtnike, ki so kar naprej pri delu in ki se v tem skušajo čim bolj izpopolniti, kmete, ki so se zili v naravo, ribiče, ki živijo z ribami, z vodo, z rastlinjem — vse tiste, ki se tudi na stara leta zelo zanimajo za okolje, za svet okrog sebe. Drugače je pri tistih, ki so zaposleni v nekaterih industrijskih panogah.

Vprašanje: Arterioskleroza je torej bolezen, ki odlično vpliva na staranje?

Antonini: Prav imate. To lahko rečemo za arteriosklerozo, a tudi za sladkorno bolezen. Obe sta spremenljivi staranja, lahko bi se pa reklo, da sta tudi posledici staranja. Sladkorna bolezen je človek, ki je starjši, kot bi sodili po njegovih letih, čeprav ima na videz zdravo, rožnato polt. Starjši je tudi zaradi tega, ker je skoraj nujno, da mu bodo zbolele male krvne žile, vse tiste stranske krvne poti, ki imajo odredilno vlogo, kadar se zamašijo velike krvne žile.

Zato so sladkorni bolniki bolj izpostavljeni bolezni možganov in srčnemu infarktu. Znano je, da so se sladkorni bolniki v otroštvu zelo hitro razvijali, da so bili okrogli in rdečelčni, intelektualno bolj zreli od svo-

jih vrstnikov in po naravi bolj pustoovski. S tem ne mislim na diabetike, ki se jim je v krvi nabralo preveč sladkorja zaradi nepravilnega delovanja trebušne slinavke; temveč na tako imenovane konstitucionalne diabetike, otroke staršev, ki so imeli sladkorno bolezen. Takšni diabetiki obolijo v štiridesetem ali petdesetem letu, do dvajsetega leta pa so popolnoma normalni.

Vprašanje: Na podlagi katerih simptomov odkrijete, da imate pred sabo diabetika?

Antonini: Zaradi povečanja telesne teže in nekaterih bolezni, zaradi kroničnih infekcij, vnetja sečevoda, cistitisa pri ženskah, impotence pri moških, občutka hude žeje, povečane količine urina, občutka lakote in utrujenosti. Pri takšnih ljudeh se pojavljajo tudi razne komplikacije. Genetično; dedno so nagnjeni k temu, da bodo dobili sladkorno bolezen, če bodo živeli v okolju, ki to pospešuje.

Vprašanje: Ali je insulin še zmeraj edino pravo zdravilo?

Antonini: Da. Medicina se še zmeraj opira na insulin, tako kot se pri zdravljenju rjavi arterioskleroze v glavnem opira na deničotinsko kislino. Prave terapije še ne poznamo. Obstaja samo simptomatična terapija hiperglikemije, temeljnega znanjenja te bolezni.

Vprašanje: Prehrana je med pomembnimi dejavniki, zlasti prehrana otrok?

Antonini: Otrokom navadno govorijo: »Jelite, da boste veliki in močni!« Na živilih pa lahko dokazemo, da se tiste, ki so v prvi fazi življenja hitreje raste, tudi hitreje starajo. Dokazano je, da živali, ki so zrastle s kalorijami preverne hrane v prvem obdobju življenja raste počasneje, potem dlje živijo. Matere, ki ponujajo svojim otrokom same bifteke, banane, jajca itd., pa dosežejo ravno nasproten učinek. Ne-koč so menili, da človek raste do trindvajsetega leta. Danes zdravniki poudarjajo, da se rast končuje že neka o pri osemnajstem letu. Dečeta splošno hitreje dozorevajo in dobivajo menstruacijo povprečno že v dvanajstem letu. Kaže, da danes preveč spodbujamo biološko rast in poslabšamo, da je postopen, počasnejši razvoj bolj zdrav.

(IZ REVLIJE »TRUE«)

S poti

Kraške razglednice

Nedeljske impresije s slovenske obale onstran

Tistega ozkega pasu ob Tržaškem zalivu od Devina do Trsta, ob katerem so na zemljevidu z morske strani zabodena imena krajev, si nikoli nisem mogel določneje predstavljati. Vedno se mi je zdelo, da je tod komajda prostora za tisto tenko črto, ki pomeni mejo med dvema državama, za črto, ki jo lahko vsakčas prepluskne morje. In za nekaj vojakov z vsake strani, ker je pač tako.

Potem se ti nekega dne, po naključju, ko oči tvojih poti niso uprte v daljave, razodene ta pokrajina, ki si jo od otroških nog spremljal v njenem spreminjanju na zemljevidu; kot lišaj, ki se zdaj širi, zdaj odli, ti je živela v zavesti. Sedaj pa so pred tabo nenadoma kraške gmajne, vse zelene od pomladanskih krčev, nizke od vetra, sivkaste od kama.

Duhovnik

V Stivanski cerkvi, korak vstran od tam, kjer bruhne na dan podzemeljska Timava, in korak vstran od močvirnih ravnin, ki se plosko vlečejo k Tržiču, v sladkobnem cerkvenem nedeljskem dopoldnevu, medtem od mraka v prostoru, mi na misel pride slovenska beseda, ki je tod padla na ugreznjene antične mozaike, ko so Slovenci vli predverje tega močvirja za enega od robov svojega obstajanja. Tod, v vasici Stivan, ki so si jo nekdanj razdelile ceste in nekaj spomeniki iz prve svetovne vojne, so po uradnih statističnih Slovenci v veliki manjšini. Da bi zabrisali etnično podobo teh krajev, so mu pri šteju priključili še bližnji San Marco, naselje istrskih ribičev. Poteza administratorjev, ki ni niti presenetljiva niti pretresljiva ob tem, kakšne preturbacije so doživljali ljudje tod v zgodovini. Pa so vseeno obstali. V nizkih kamnitih hišah Stivana, s kruhom, ki si ga silijo v bližnji papirnici ali v Tržiču, ob izvrih Timava, ki neprenehoma, v številnih izvrih v na dan tik ob morju in se obnavlja takrat, kadar je nebo najbolj hudo.

Pred cerkvijo v beležnico napisem: hotel sem govoriti z duhovnikom v cerkvi, pa mi je, zagret od drobnih popravil, s prtički in prtički obložen, z otroki, ki so se mu metali pri nogah, obrnil hrbet in izginil v votlini zakristije. Tudi na besedi »dober dan« ni dejal ničesar, kot da ne prihajata s teh kraških tal, kjer se kamen zilje z morjem Jadrana. V beležnico torej napisem: duhovnik — nič.

Zid, ki raste

Pokrajina proti Devinu izpreminja svojo podobo, mi pripoveduje znanec, ki ga pot ni prvikrat peljala skozi slovenske vase ob Tržaškem zalivu. Še pokopalšča se spreminjajo reče, in ko ga povprašam, kaj ima kdo zoper smrt, ki je davna, mi pove, da stara pokopalšča iz prve svetovne vojne v napisih italijanijo. Hotel pa sem povedati, da se je pokrajina tod spreminila: ne samo demografsko, ko so zabeležili, na primer, v Devinu od leta 1961 do 1971 dva najstodstotni padec slovenskega prebivalstva (etnična podoba se spreminja tudi z naselji italijanskih Istranov, ki so tod dobili dve novi naselji, končani v prejšnjem letu). Medtem ko se s teh tal Slovenci odseljujejo v svet, pa beležijo izredno močno naseljevanje iz mesta, iz Trsta. Zdi se, ko se vozi skozi roje vase, ki ti zvone domače, da jih grozi mesto preplaviti. Ob sami morski obali so naplavine teh preselejanj vile Tržačanov, ki se selijo iz mesta, tako kot povsod na svetu, v čedalje večjem številu in zazidavajo morje tam, kjer je najlepše. To »obzidanost« morje je podoba sveta, ki išče ob demografski eksplodaciji mesta izhod za vsako ceno. Ta izhod je v tem primeru slovensko etnično ozemlje, ki ga, navzven, tu in tam odkriva krajevni napis, potisnjen na čimmanj vidna mesta, slovensko etnično ozemlje, ki nanj opozarjajo tako imenovane napisne akcije, znane s slovenske Koroške v Avstriji, in protiakcije, znane iz časov fašizma.

Pod Devinskim gradom, kjer se je, kot pravi italijanski izročilo, mudil Dante (in kje se ni), na obali, ki je tod najlepša, nastaja obzide domov, h kateremu gospodarstvo slabše preskrbljene Slovenci ne sežejo. Zato je to obzide ena izmed novih meja, ki oži prostor Slovencev, tistih 38 odstotkov prebivalstva, ki se v teh obmah opredeljuje za to ime. To je zid, ki raste.

Kamnolomi in vinogradi

Blizu Velikega Repna ima kamnolom Ivan Legiša iz Cerovelj. Tod okoli je zemlja vsa prevršana, tu od poskusov, ko so iskali bloke repenskega kamna, ki slovi po vsej Italiji, tam od kamnoloma, s katerim je pokrajina dobila podobo nenadnih tektonskih udorov in prenikov. Tod okoli kamnolomov je na kraških gmajnah pri Velikem Repnu zemlja še nepozidana, pod samo vasio pa je nastalo veliko naselje, ki ga je neko podjetje zgradilo pod pretevo, da gre za hotelski kompleks, za Tržačane, ki se selijo iz mesta. Ob tem je bila afera, toda hiše sedaj tu so in nihče jih ne bo podiral. Pozidane gmajne in številni mešani, ki so se napolnili v nedeljsko kraško popoldne iz mesta s svojimi vozili, pa tako imenovane vojaške služnosti, ki narokujejo ljudem in njihovim zamislim posebne oblike vedenja, so spremenile te kraške gmajne v mravljišče, v katerem se zdi, kot da je na pohodu velika selitev. Preselejevanja tod so potekala v tej smiri:

Ljudje iz Trsta so se naseljevali na kraških tleh zunaj mesta, ljudje iz vasi, Slovenci, pa so odhajali čez lužo, v Avstralijo in drugam.

Sedaj, mi je pripovedovala žena v Velikem Repnu, prihajajo nekateri že nazaj in radi bi ostali tu. Veliko jih je, ki so sprevideli, da bi vendarie veljalo ostati doma. Toda korenine, ki so jih poglajali zunaj, večjejo, in misel, da doma ne bi dobili primerne zaposlitve, tudi.

Govoril sem z njo na njenem dvorišču; in kdorkoli je prišel mimo, jo je nagovoril po slovensko. Čeprav je vas okoli in okoli obdana z vplivi mesta in posebnega položaja, ki ga narokuje vojaštvo, in čeprav so mnogi odšli, je to, v hrib pomaknjeno, strnjeno naselje ohranilo svojo barvo jezika in navad. In kamnolome, v katerih se počuti Slovenec tod tako doma kot med tratami v vinogradu.

Hiša dedova

V Velikem Repnu so tržaški Slovenci z zadrugo, ki so jo ustanovili posebej za ta namen, restavrirali eno izmed starih hiš in v njej razstavili predmete materialne kulture s slovenskega krasa v Italiji. Z veliko pridobitvenostjo, ki jo niso vodili nobeni dobičkonosni nameni, so ti ljudje (ne glede na barvo političnega prepričanja) sedli skupaj s strokovnjaki, ki se v matični deželi ukvarjajo s problematiko zaščite kraške hiše ter z zavzetim delom uresničili ohranitev ene izmed tipičnih slovenskih domačih na krasu.

V Velikem Repnu, znanem izletišču Tržačanov, je »Kraška hiša« prvovrstna kulturna senzacija. Predmeti, ki so jih ljubitelji zbrali po domačijah, nas popeljejo v danes že izginjajoče vzdušje slovenske domačije tik ob morju, vzdušje, ki ga na naši strani tako pristnega, kot je ponazorjeno v Kraški hiši, še komajda moremo zaznati. V dvorišču hiše so v nekdanjem gospodarskem posloplju uredili galerijo za likovne razstave, posloplje, ki se z elementi rustikalnosti in sodobnih materialov izredno lepo

vgrajuje v spomeniško celoto kraške hiše. Sicer pa je gornji del vasi še vedno en sam spomenik. Kamnoseki iz bližnjih vasi, predvsem pa Luka Brišček, ki se je zapisal na kamen izredno lepo izdelanih dvoriščnih vhodov ali »portonov«, kot piše na njih v narečnem jeziku prejšnjega stoletja, so dali vasi vinjete, ki jo ohranjajo nekako patriarhalno trdno. Sicer pa sega izročilo o hišah v Velikem Repnu tja v leto 1442, ko je postavil tu svoj dom kmet Lazar in ga prekril s škodlami.

Takih starih hiš, kritih s škodlami, je v vasi še nekaj. Lazarji so postali Lazarici in tod ostali. Spreminjali so prireke, kot so ga narekovala rojstva in smrt, toda govorica kmeta Lazarja je ostala. In hiša dedova tudi.

Fronta pred Dolino

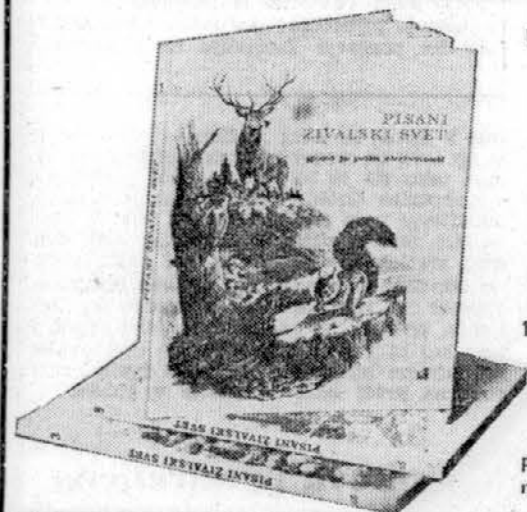
Slovenska skupnost v neposredni bližini Trsta, tam, kamor se steka eden izmed slovenskih jezikov na morje, je v zadnjem desetletju odstopala, korak za korakom, zemljo industrijskim podjetjem, ki so tod našla ugodne terene za gradnjo. Tako so postavili pred samo vasio Dolina na planjavni vsodet, kot pravijo slovenski kmetje zbiralnikom za nafto, industrija pa se je zaredila tudi v samo predverje vasi. Tovarna velikih motorjev se je zakopala v bližnji hrib sv. Roka in kar se bo prebivalcem Doline posrečilo ohraniti pred nekontroliranim in nenadnim razlaščenjem z regulacijskim načrtom, bo samo delno popravljajo škodo, storjeno Slovincem na tem območju za vedno. Slovenska skupnost v Dolini si, vsaj tisti njen osveščen del, prizadeva, da bi postala subjekt, ne pa bila objekt dogajanja, ki ga prinaša mednje bližnje mesto s svojimi gospodarsko političnimi implikacijami. Fronta industrije, ki je razlaskala Slovence, se je nevarno približala. Kmetje, ki so prodali zemljo, v svoji negotovosti niso vlagali denarja v svoje gospodarstvo, pravijo v Dolini in tako je denar izpuhtel v nič izgube pa sedaj ni mogoče več popraviti.

V tem ozkem pasu ob Tržaškem zalivu, na kraških tleh, ki so se Slovincem razodevala kot simbol njihovega odtujenja od možnosti gospodarske rasti in nacionalnega prepoda, so nenadoma vase bolj vidni interesi mesta. In to mesto zvezema kras v naskoku; spreminja njegovo krajino in ljudi. Vprašanje je, kako se mu bodo tokrat odzvali Slovenci.

PE'ER BRUSČAK

Pisani živalski svet

Ta edinstvena enciklopedija je razširjena po vsej Evropi. Posamezna knjiga obravnava 28 živali, vsako v več variantah in štiribarvno.

Naslovi knjig:

- 1. Gozd je poln skrivnosti
2. Živali morij in morskih plitvin
3. Živali gor in dolin
4. Živali v hiši in na vrtu
5. Živali rek in jezer
6. Živali doma in na polju
7. Živali v močvirjih in jezerih
8. Živali z morskih bregov
9. Živali v ledu in snegu
10. Živali oceanov in velikih globlin

Prve tri knjige so že v prodaji, naslednjih sedem izide do junija 1972.

NAROČILNICA za ilustrirano zbirko 10 knjig PISANI ŽIVALSKI SVET

cena kompleta 400,00 (če vplačate takoj v celoti ali v dveh obrokih)
cena kompleta 430,00 (če vplačate v več kot dveh obrokih)

Naročnino bom poravnal v dveh mesečnih obrokih po 200,00 din
v mesečnih obrokih po 50,00 din

Prilomek in ime:
Poklic:
Naslov:
Datum:
(neustrezno prečrtajte!)

Naročilnico pošljite na naslov: PARTIZANSKA KNJIGA, Vodnikova 43, 61000 LJUBLJANA

(podpis)

Dr. Aleksander Gala - Peter

Velika ofenziva

Odlomek iz knjige „Partizanski zdravnik“, ki je pravkar izšla pri Partizanski knjigi

Okupatorjeva ofenziva na osvobojeno ozemlje je divjala že skoraj mesec dni. Toliko časa je minilo, kar smo vsi vedeli zanjo in o njej govorili. Ves ta čas smo živeli pod nenehnim psihološkim pritiskom, ki ga je izvajala na nas beseda »ofenziva«. Razmišljali smo predvsem, kaj storiti, da bi ranjeni čim manj trpeli. Sprizmo ogromne sovražnikove premoči je bila misel na kakršenkoli odpor brezpomembna. To je še posebno veljalo za tako enoto, kot je bolnica. Na pomoč bojnih enot iz razumljivih razlogov ni bilo misliti.

Preživeti ofenzivo je bila poglavna naloga. Toda kako? Bilo je malo možnosti za to. Prava stvar je bila samo ena: skriti se pred sovražnikom. Zato smo se tudi na stahu dogovorili, da ustanovimo konspirativno bolnico. Dobro skrita, preskrbljena z vsem potrebnim: vodo, hrano, zdravili, bo najbolj varna pred sovražniki.

Bolnica na Ogancah je v resnici bila takšna. Zgrajena je bila v tajnosti. Za njen položaj razen ljudi, ki so delali v njej, ni bilo vedeti. Preseljeni ranjenci in zveza z enotami, vse je bilo organizirano tako, da je bila tajnost zanjema. Vsa organizacija varnosti bolnice je temeljila na medsebojnem zaupanju osebja bolnice. Vsak se je zavedal svoje dolžnosti, svojega dela odgovornosti za varnost bolnice. Vsakodnevne patrole so nenehno kontrolirale okolico bolnice in sproti ugotavljale njeno varnost. Tako smo uspeli v relativnem miru vse do dne, ko je sovražnikov vojni stroj prihrumel tu di do nas.

Kaj kmalu so se boji, ki so potekali po drugih predelih, približali tudi nam. Za govoricami, ki so opisovale okrutnost soldateske na predelih, kjer so se držali partizani, so se pojavili še drugi znaki. Bombardirane so bile Ravne in blišča jugoslovansko-italijanska meja je bila močno zastražena; očitno z namenom, da bi preprečili umik našim enotam v Slovensko primorje. Dva poskusa prodora izbranih borcev našega bataljona v Slovensko primorje sta propadla. Pri tem je izgubil življenje Smeil.

Rešitev v kraški jami?

Na Beli vodi se je nekega dne v juliju pojavil znani šiškov bataljon. Bri ko sem izvedel, da je z bataljonom tudi dr. Lojze (dr. Stanko Pirc), sem se odpravil na obisk, da bi se kaj pomenila. Pohitel sem na Belo vodo, vendar sem prišel prepozno. Bataljon je naglo, kot je prišel, nadaljeval svojo pot prek Srednjega hriba proti Prezidu in Gorskemu kotarju. Ljudje, ki so videli bataljon, so ga opisovali kot majhno, a dobro oboroženo enoto. V Loškem potoku so se zadržali samo, da so se nekoliko odpočili in poiskali vodnika, ki naj bi jim pokazal pot naprej prek Loške doline proti Gorskemu kotarju. Vodnik je kasneje pravil, da so ga vemozno opozorjali, naj jih hitreje vodi. Zakaj se jim je tako mudilo, ni mogel ugotoviti. Vrnil se je še naslednji dan, izmučen od dolge in naporne poti.

Da se je ofenziva že povsem približala tudi našim krajem, pa smo občutili nekako sredi julija. Srečanje z enotami, ki jih je že zajel val ofenzive, pogled na njihovo trpljenje in skoraj brezupno stanje, vse to je govorilo, da ni več daleč dan, ko bomo tudi mi sredi vrtnice. Na srečo smo bili takrat že pripravljene. Bilo je potrebno je ohraniti konspirativno bolnico in ni vrag, da ne bi preživeli ofenzive brez posebnih presorov. Čeprav se je govorilo, da sovražnik preiskuje gozdove in išče partizane tudi tam, kjer jih ni, smo mislili, da njegovo delo ne more biti tolikanj natančno, da bi mogel prav vse odkriti.

Za kraško jamo, ki naj bi nam pomagala skozí ofenzivo kot skrivališče za ranjence, ni bilo, še domaćini razen redkih, niso vedeli. Kako naj bi sovražnik vedel zanjo? Edino če je vrisana na geografski karti, na specialni, nikoli nisem videl specialne tega sektorja. Gestalo mi je upanje, da jama na karti ni označena. V to sem bil zelo prepričan, saj je bila jama prav majhna. Res je, da se je spričo nenadnega priliva ranjencev, ki smo jih pripeljali iz Jelenovega zleba, zmanjšalo naše prepričanje v tajnost bolnice na Ogancah. Vendar je vse kazalo, da to ne bo imelo hujših posledic, razen če ni koga med nami, ki bi pripeljal zdravnika prav v bolnico. Tako se je zdel narči, skriti ranjence na območju, kjer smo, še vedno dovolj zanesljivi.

Takoj po sprejemu ranjencev iz Jelenovega zleba smo skrivno pričeli pripravljati tudi kraško jamo, da bi jo primerno uredili za bivanje. Delo so opravljali samo člani osebja, ki je bilo že od začetka z menoj. Partizanom, ki so prišli obnemem z ranjenci, nisem mogel zaupati.

Velika preiskujnja zaupanja

Tega nisem mogel storiti iz več razlogov. Predvsem je konspirativnost bolnice temeljila na medsebojnem zaupanju osebja. Pri tem so mi pomagali v bataljonskem štabu, da sem izbral zanesljive in dobre tovariše, ki bodo storili vse, kar od njih pričakujemo. Teh, ki so prišli z ranjenci, pa nisem poznal. Nenadoma so se nam priključili. Nismo se imeli priložnosti, da bi se boljše seznanili drug z drugim. Šele počasi, čez nekaj dni ali še več bi lahko ugotovili, komu od njih je kaj in koliko zaupati. V treh dneh zgodnjega partizanstva smo namreč hitro pridobili pa tudi izgubili zaupanje drug z drugima. Tako ofenziva, kot smo jo življivali, je bila velika preiskujnja, ki je dosegla vsakega kar hitro postavila na svoje mesto.

Partizane, ki jih nisem dobro poznal sem pošiljal v patrulje, na stražo, hodili so po vodo in pomagali okoli ranjencev in v kuhinji, vse to zato, da ne bi zvedeli za kraško jamo. Partizani, ki sem jih poznal še od prej, pa so skrivaj znosili v jamo zdravila, razno opremo, posodo, napolnjeno s pitno vodo, nanosili so smrekovih vej in kokosov smo imeli na voljo slame. Veje in slama naj bi rabile ranjencem za ležišča. Jama je bila oddaljena od tabornišča slabih 100 metrov in ni bila velika, saj je bila

dolga le kakih 6-8. Pod vhodom je bila jama nekoliko širša, kakih 4-5 m. nato pa se je ozila in nadaljevala kot nizek in ozek rov. Prodor po rovu, ki je peljal nekam poševno in navzdol in pri tem lahko zaviljal na desno, je bil mogoče le, če si se plazil po trebuhu.

Vhod v jamo je bil toliko širok, da se je zdrav človek lahko brez težave spustil vanjo. Toda do dna jame nisi mogel drugače kot po lestvi. Bila je globoka kakih štiri metre. Dno je bilo neravno, pokrito z ostrorobnimi večjimi in manjšimi skalami. Strop je bil včasih in kapljalo je od njega tako na gosto, da je bila vsa jama mokra, zrak pa nasičen z vlago. Od edine odpr-

Dr. ALEKSANDER GALA - PETER

Očetu železničarju se je rodil leta 1916 v Lienznu na Tirolskem. Po vojni je bil nekaj časa docent za medicino dela na vojni medicinski akademiji v Beogradu, nato pa na medicinski fakulteti v Ljubljani. Bolj kot biografski podatki pa bodo naše bralce morda bolj zanimali medvojni dogodki tega hudo preizkušenega zdravnika - partizana. V gozdove je odšel že spomladi 1942. leta. Najprej je bil na Notranjskem, potem na Primorskem, vsepovsod pa je skrbel za bolne in ranjene partizane. Tokrat se bomo seznanili z dr. Aleksandrom Galo kot zapovsalcem medvojnih stisk in trpljenja ne le borcev, marveč tudi drugih ljudi, ki jih je preganjal okupator. Iz knjige Partizanski zdravnik (454 strani, 80 din), ki jo je izdala založba Partizanska knjiga, objavljamo odlomek iz poglavja Velika ofenziva, prihodnjic pa bomo ponatiskali še del poglavja Tragedija na Ogancah.

tine v jamo, ki nam je bila za vhod, se je strop levo in desno počevno spuščal vse do dna, tako da je bil prostor kot podstrešje s trikotnim dnom, katerega en kot se je nadaljeval v že omenjeni nizki rov. V jami je bila seveda popolna tema. Le ozek pramen svetlobe je počevno padal skozi vhodno odprtino in osvetljeval majhen del jame. Prostor ni bil prav nič primeren za življenje, posebej ne za hudo ranjene. Toda v njej naj bi prebili največ nekaj dni, dokler najhujše ne bo minilo. Nato se bodo vrnili spet na sveži zrak v barake v gozdu.

Vinkova prestreljena stegnenica

Tedaj se je začelo. Nenadoma kot vsak neprijeten dogodek, ki ga sicer pričakuješ, ki pa te vendarle preseneti, ko v resnici pride. Menda je bila zadnja sredi v juliju. Bilo je dopoldne. V bolnici je kot vedno bilo mirno, tiho, Rahel veter je majal vrhove visokih dreves. Gozd je monotonno šumel od tisočih žuželk, ki so se nenehno spreletavale s cveta na cvet.

Muhe so bile sithe. Venomer so zaletavale v človeka in ga po nepotrebnem vznemirjale. Vzrokov za vznemirjenje pa je bilo že brez tega dovolj. Že nekaj dni je bilo silisti zamolčke eksplozije neke proti Blokam, proti zahodu in severozahodu. Vsak naslednji dan se nam je zdelo, da se eksplozije bliže in močneje slišijo. Vmes so votlo odmevali rafali iz težkih strojníc. Patrole, ki sem jih pošiljal v okolico bolnice in proti Loškemu potoku, so zvedele, da se proti Loškemu potoku vali velika vojska. Novico so prinašali domačini, ki so krove kako zvedeli zanje. Ljudje so se držali doma in s strahom pričakovali, kaj bo.

V bolnici smo delali kot ponavadi. Nedelja je pripravljala kosilo. Patrole so bile na obhodu, drugi, kar jih je bilo v bolnici, so si dali opravka z raznimi opravili. Razen o najhujšem med seboj nismo govorili.

Nekje izza hribov so se slišali strelji iz pušk in strojníc, vmes pa je kdaj pa kdaj zabobnelo. Gotovo točijo po naših tudi s topovi, sem pomislil. Tolažil sem se, da je streljanje še vedno dosti daleč. Morebiti bomo še ta dan prestali brez nujnega? V zraku pa je bilo čuti stisko in nemir.

Dal sem si opraviti z ranjencem Vinkom Smolnikarjem, ki je imel prestreljeno stegnenico nekako v sredini kosti. Rana se je močno gnajila. Vsak premik noge ga je bolelo. Previdno smo ga prinesli iz barake na postelo. Hotel sem mu narediti zavoj z mavcem in tako fiksirati kost. Tako ga bo manj bolelo pri prenašanju pa tudi rana ne bo bolj celila, če se drobi ne bodo drgnili drug ob drugega in pri tem poškodovali še mehkega tkiva.

V baraki, ki je bila med gostim drevjem, tega ni bilo mogoče narediti. Bilo je preveč mračno. Zato smo v takih primerih prenesli ranjenca na prosto, kjer se je bolj videlo in je bil pregled rane boljši.

Vinko je ležal obločen na improviziranih nosilih, narejenih iz dveh drogov, prek katerih je bilo pritrjeno šotorsko kribo. Previdno smo ga položili, tako da sta se konca nosil naslanjala na eni strani na skalo primerne višine in na drugi strani na robček. Visoko sem mu zaviljal hlačnico na ranjeni nogi. Hlačnica je bila sicer prežana po celi dolžini že od takrat, ko je bil ranjen. Sivozeleno blago vojaške uniforme je bilo umazano od zemlje, strnjene krvi in gnoja.

Odkar je bil ranjen pred kakimi desetimi dnevi, ni užil miru, ki je potreben vsakemu ranjencu. Sprva se je zdravil v bolnici v Zapotoku. Nato je doživel njen umik vse do Jelenovega zleba in na Ogance. Mnogo je pretrpel v teh dneh, pa vendar ni bil zahteven. Tudi tedaj se ni upiral, ko sem mu dejal, da mu bom napravil zavoj z mavcem; da ga bo to sicer zelo bolelo, ker je rana gnajna in kost zdrobljena, da pa bo kasneje bolje. Se sem mu zagotavljal, da se bo rana zaradi tega hitreje zarasla, ker bo kost obmirovala in da ga premiki na ležišču ne bodo tolikanj boleli, kot so ga gojle.

Sredstva za narkozo nisem imel, zato sem moral delo opraviti brez nje. Da bi mu ne, koliko omilil bolečine, sem mu dal injekcijo morfija, ki pa mu ni kdove kaj pomagala.

Mučna evakuacija

Dotle sam še nisem delal mavčnega zavoja. Le videl sem, kako so to delali drugi. Zato se nisem lotil tega dela čisto brez trembe. K sredi mi je pri tem pomagal medicinec Volko, ki je že pomagal pri polaganju mavčnega zavoja. Tudi Mimica ali kdo drug od osebja je pomagal držati ranjenega v položaju, primernem za zavoj. Za trenutek nas je delo tako prevzelo, da skoraj nisem opazil Toneta iz Bele vode, ki je ta dan vodil izvidnico proti Loškemu potoku. Ves zasopihan in rdeč v lice je hitel povedovati, da se je že začelo. Na okoliških hribov so zagorele kopice še nepospravljenega sena. Vmes se je čulo kričanje in streljanje ter eksplozije ročnih bomb. Tokrat sovražnik ni bil več daleč, morda kak kilometer ali dva od našega položaja. Torej se je res začelo! Poslušal sem ga do konca, nato pa pogledal okoli sebe in na Vinko, ki me je vprašujoče gledal in čakal, da mu končam mavčni zavoj. Tedaj sem v smeri proti bolnišnični baraki zagledal nekoga, kako je naglo izgini za barako. V hipu sem pomislil, da je kdo od novincev izgubil živce, izkoristil priložnost in jo potegnil kam globlje v gozd na varno. Med tem so me Tone in drugi še vedno vprašujoče gledali, češ kaj bomo sedaj storili. Pomislil sem, da nas sovražnik gotovo ne bo takoj neposredno ogrozil, vsaj še kakšno uro ne, morda celo več. Bilo je okoli 11. dopoldne. Predvsem je bilo treba ohraniti mirno kri.

Da bi prekinil mučno tišino, ki je nastala po Tonetovem poročanju, sem se obrnil k njemu in mu naročil, naj gre v kuhinjo in naroči Nedeljki, naj razdeli ranjencem obrok hrane, če je že skuhana, sicer pa naj poži, da bo obedi čimprej pripravljen. Drugi smo nadaljevali delo. Zraven sem v duhu ne vem že katerikoli ponavljal, kaj mi je storiti, ko bo prišlo do najhujšega. Pri tem sem se spet pomiril, tako da sem se čutil samemu sebi.

Ko smo pritrčili mavčni zavoj, sem skilcal vse osebje, ki je bilo v bolnici. Takoj smo se lotili ranjencev. Po enega smo nosili v pripravljeno kraško jamo. Teže je bilo spustiti jih v jamo skozi razpoko v skalah, ki je bila še za zdravega človeka tesna. Na nosilih ni bilo mogoče nikogar spraviti v jamo, zato smo si ranjene podajali drug drugemu, tako da sta šla dva zdrava v jamo. Eden od njih je na lestvi pričakal ranjenca, ki smo ga pred jamo vzele z nosil in spustili skozi odprtino. Ko je bil ranjenec skozi, je zajahal onega v jami. Oba sta ga nato odnesla na že pripravljeno ležišče.

Ti postopki so ranjencem povzročali hude bolečine. Stiskali so zobe, vendar se niso pritoževali. Večina tistih, ki so bili od začetka v bolnici, je vedela, da jih bomo pred sovražnikom skrili v kraško jamo. Uvideli so, da druge možnosti ni. Zato so sedaj povsem mirno sprejeli evakuacijo. Dostojanstveno so prenašali hudo trpljenje, ki sta jim ga povzročala selitev in premeščanje v jamo. Delo smo opravljali kar se je dalo hitro in potihoma. Slišalo se je le pritaženo vzdihovanje ranjencev, vmes pa kakšna kletvica, če je komu od nosačev kljub previdnosti spodrsnilo na skoraj neprehodni strmini ali pa se je spotalnil ob vejo. Nosači so tudi morali paziti, da s hojo ne bi pustili preveč sledov, ki bi lahko pripeljali Italijane do jame, če ti že odkrili položaj bolnice. Vsem je znoj curkoma iz s čela. Tako smo znosili v jamo kakih 14 ranjencev.

Osvobodenci z Verda

Streljanje po okoliških hribov se je medtem že nevarno približalo. Izvidnicam, ki sem jih to pot poslal v smer, od koder se je slišalo streljanje, sem naročil, naj se ne oddaljujejo preveč od našega položaja. Dovolj je, da se pomaknejo do roba gozda, kakih 300-500 m daleč od bolnice, in naj od tam opazujejo okolico. Najbolje s kakga visokega drevesa. Tudi sem jim na-

ročil, naj mi nekdo takoj sporoči, če bo videti italijanske vojske na okoliških koševih, drugi pa naj med tem še naprej opazuje, kaj počenjajo, v katero smer se pomikajo.

Minili sta dolgi uri. Streljanje in pokaenje bomb ni ponehalo. Od izvidnic ni bilo še nikogar, da bi mi poročal, kaj je opazil. Zdelo se mi je neverjetno, da se sovražnik še ni nevarno približal bolnici. Po streljanju in eksplozijah bomb sem slišal, da so gotovo že bliže. Poslal sem Karla Lavriča, ki je bil že od začetka v bolnici. Pogledal, kaj je z izvidnico. Kmalu se je upehan vrnil in povedal, da nikjer ni opazil nikogar od izvidnic. Vendar da tudi sovražnikov še ni čutili v neposredni bližini. Streljanje se še ni premaknilo bliže k nam.

Njegovo poročilo me je močno zaskrbevalo. To pot sem namreč poslal na izvidnico le tovariše, ki so prišli z ranjenci iz Jelenovega zleba. Drugi so imeli dovolj opraviti z ranjenci, da so jih spravili v jamo. Obšle so me zle slutnje. Kaj, če sta tovariša zapustila svoja položaja? Tolažil sem se, da ju Karel morda ni našel? Dejal sem Karlu, naj se vrne k izvidnici in opazuje, kakor sem prej naročil tovarišema, ko sem ju poslal na izvidnico. Pomiril sem se z mislijo, da bosta tovariša kasneje prišla. Morda sta menila, da še ni čas za poročanje, pa ko se nista oglašila Karlu. Morebiti sta se prenamaknila na drugo mesto pa ju Karel zaradi tega ni mogel najti? No, tistih dveh to-

varšev ni bilo nazaj ne takrat ne kasneje. Nikoli več ju nisem srečal.

Zadnja sredi v juliju je bil pravzaprav četrti dan, odkar sem na Jelenovem zlebu sprejel ranjence in z njimi kakih 10 do 15 partizanov. Večinoma so to bili osvobodenci, ki so jih naše čete našle v Verdu iz vliaka, ki jih je peljal v internacijo, zaprte v živinskih vagonih. Rešeni internacije na Rabu ali morda tudi kje drugje, so se razporedili v partizanske enote. Mnogi med njimi so se hrabro borili kot partizani in so ostali do konca v NOV. Manjši del njih bi verjetno najraje ostal v vliaku. Ti so v rešitvi gledali predvsem možnost, da se ne-kako vrnejo domov v upanju, da jim bo okupator odpustil internacijo, saj so dokazali svojo lojalnost s tem, da se niso hoteli pridružiti partizanom.

Med njimi so bili gotovo tudi taki, ki v resnici niso bili sposobni za izredne partizanske napore. Kolikor sem mogel od njih izvedeti v teh nekaj dneh, ko so bili z menoj, so bili res skoraj vsi rešeni iz vliaka na Verdu. Z ničemer jih nisem mogel zadržati v bolnici. Ze na prvem sestanku na javki pred bolnico sem jim pojasnil, da bodo morali delati kot osebje v bolnici. Vsi so molče privolili. Ostali so z nami v bolnici. Ze drugi in naslednji dan je vsak dan koga zmanjkalo. Zadnji dan, to je na dan, ko smo se znanli v neposredni nevarnosti in je bilo treba znositi ranjence v kraško jamo, jih je manjkalo gotovo še pet ali šest.

Tedaj pa je zmanjkala še izvidnica.

Res nisem imel namena vsega osebja zadržati v bolnici, ko bi prišlo do najhujšega. Hotel sem jih uporabljati, dokler se bo dalo, to trenutka, ko bodo ranjenci na varnem in bo še mogoče organiziran umik osebja globlje v gozd. Da bi mogel spraviti vse osebje v jamo skupaj z ranjenci, ni bilo mogoče niti misliti. V jami namreč ni bilo dovolj prostora za okoli 40 ljudi. Še ranjenci so bili prav na temnem. Namnil sem se, da bosta z njimi največ dva zdrava. Za več ljudi tu ni bilo dovolj hrane in ne dovolj vode. Drugo osebje pa naj bi se poskrilo po gozdu; eni na drevesih v gostih krošnjah, drugi morda v kakih vdolbinah ali razpokah, ki jih je bilo dovolj med skalami.

Kar zadeva hrano in vodo, bo moral pač vsak zase poskrbeti. Rezerve, ki smo jih imeli v hrani in vodi, so bile namenjene le ranjencem. Za toliko osebja je ostalo bore malo. Tako naj bi vztrajali, dokler ofenziva ne bi šla mimo, kar gotovo ne bo trajalo več kot nekaj dni.

Ko sem tovarišema to pred kakim dnem predlagal, ni nihče nicesar pripomnil. Kazalo je, kot da se strinjajo s tem predlogom. Sploh so se strinjali z vsem, kar sem jim predlagal. Zaradi vsega, kar so prestali, sta se jih polasčali zbežanost in apatija. Med nami ni bilo nikogar, ki bi imel kaj več izkušenj s partizanstvom, zato jim je bil vsak predlog dobrodošel, saj jim je budil iskričo upanja. Od mene, zdravnika, so verjetno pričakovali več, kot sem jim mogel dati.

NOVO

3.30
ndin.

IZ ASORTIMANA
TOVARNE
TOBAKA
SARAJEVO

2.80
ndin.

NOVO

Vaša stran

Poštni predal 29

Odmevi na:

Jedrska elektrarna in energetska zagata

(Delo, 1971, 1972)

Na moja jazna vprašanja o jedrski elektrarni sem v sobotni prilogi Dela...

Po zadnjih objavljenih podatkih so stroški narasli, verjetno zaradi zadnje devalvacije...

Na moja vprašanja, ki jih danes ponavljam, pa se nisem dobil odgovora, in sicer: SR Slovenija gre spet v veliko novo investicijo...

Sedaj pa se nekaj o energetske zagati do začeta obratovanja jedrske elektrarne. Gradnja novih elektrarn, ki bi oskrbovale SR Slovenijo z električno energijo...

Kdo so ti strokovnjaki, ki spreminjajo odločitve kar čez noč? Kje je odgovorna načrt. gradnje naših kombiniranih virov energije?

Znano je, da inozemske firme nudijo gradnjo in opremo kompletnih jedrskih elektrarn in da so pri tem tehnološke študije naših strokovnjakov omejene le na obratovanje in vzdrževanje...

In drugi primer, ki kaže na preozek krog tistih, ki danes odločajo v naši energetiki. V sobotni prilogi Dela dne 25. marca 1972, je nek inženir, stroki jasnosti morda neznan, o energetiki pa zelo cenjen strokovnjak...

Primeri, ki sem jih navedel prav gotovo niso osamljeni in kažejo na nezdruživo razmerje v naši elektroenergetiki. Ne vem, kako bi jih še drugače imenoval v situaciji, ko bi morala biti odločitve glede izbire elektrarn še v dolgoročnem načrtu jasna glede na kritično obdobje pomanjkanja električne energije...

Primeri, ki sem jih navedel prav gotovo niso osamljeni in kažejo na nezdruživo razmerje v naši elektroenergetiki.

Primeri, ki sem jih navedel prav gotovo niso osamljeni in kažejo na nezdruživo razmerje v naši elektroenergetiki.

Mimo kmečkih interesov

(Delo, 5. maja)

V Delu 5. t. m. se je dipl. ing. agr. Veljko Križnik spustil v polemiko s prispevkom novinarja, dipl. ing. agr. Rajka Opeka, ki je bil objavljen v Delu 12. aprila t.l. V tem prispevku so bile poudarjene zahteve kmetov in njihovih predstavnikov o pravnem položaju obratov za kooperacijo v kmetijskih kombinatih.

Zopet velja poudariti, kot je zapisal Rajko Opek in s čimer se strinja tudi Veljko Križnik, direktor kmetijskega kombinata HMEZAD v Zalcu, da uresnitve pravnega statusa obratov za kooperacijo v kombinatih ni formalnost, ki ne bo imela večjih posledic za nadaljnji razvoj zasebnega in družbenega sektorja kmetijstva.

Težje se prav dobro zavedamo tudi v sekciji kmetijskih novinarjev pri društvu novinarjev Slovenije. Sodimo, da se posledice takšne rešitve nekateri gospodarstveniki boje. To izhaja tudi iz Križnikovega pisanja, ki se ga je lotil kot gospodarstvenik. To pa samo potrjuje, da so še vedno prisotne težnje, da bi najprej reševali gospodarska vprašanja in šele nato urejali samoupravne odnose.

Ni potrebno, da bi se o tem prepricavali med seboj. V poročilu o izvašanju sklepov 2. seje konference ZKS je zelo jasno zapisano, da smemo biti najmanj zadovoljni z rezultati na področju samoupravnih odnosov v kmetijskih organizacijah.

Ne moremo si zamisljati, da bi lahko razvijali samoupravne odnose v kmetijstvu — brez kmeta. Mnogoča kooperantov, s katero posluje kombinat, ne more biti samo ponudnik tržnih presežkov, ki ni bi smel vedeti po kakšni ceni so njegovi pridelki realizirani na trgu.

V načelnih agrarne politike je jasno poudarjeno, naj bo kmet-tržni proizvajalec tudi eden izmed nosilcev razvoja kmetijstva. To načelo pa, seveda, vključuje pravico, da kmet enakopravno, enakovredno in odgovorno odloča o tem razvoju. To je bistvena prava samoupravljanja, ki izključuje možnost, da bo nekdo drugi sprejemal popolnoma odločitve o njegovem položaju, delu itd., skratka — o njegovi perspektivi.

Skrb tov. Križnika, s čim se predlagatelj iz zagovorniki pravne osebe v novem zakonu pomislili tudi na to, da se lahko tudi obrat za kooperacijo, ki posluje za izgubo. Kaj bo z njimi, če bodo pravne osebe? Kdo jim bo še jamčil obstoj?, dokazuje prav nasprotno kot načela naše agrarne politike. Dokazuje, da bi ponekod obrat za kooperacijo še vedno radi imeli pod kurateljo. Zakaj takšna skrb? Nikoli nismo slišali, da bi obrat za kooperacijo posloval z izgubo. Kvečjemu nasprotno! Vedno je bilo poudarjeno, da so potrebni čisti računi, za katere se končno ogreva tudi tov. V. Križnik. Toda, ali je res, da bi obrat za kooperacijo, če bi bil pravna oseba in imel izgubo, smel in moral ostati popolnoma osamljen in brez jamstva za obstoj, če pa je le ena izmed temeljnih organizacij združenega dela v združenem podjetju?

Torej, če se res utemozamo za čiste račune, potem tudi status pravne osebe obrata za kooperacijo ne more biti desintegracijski faktor, ki bi ostro ločeval zasebni in družbeni sektor kmetijstva. Mnenja smo, da prav nasprotno. Posebej še, če upoštevamo zahteve kmetov in izkušnje preteklega obdobja. Teh pa ne moremo zanikati, niti odpisati sredstev, ki jih je ustvaril kmet s svojim delom. Prav te izkušnje v preteklosti silijo kmete, da v novih organizacijah (Temeljnih organizacijah združenega dela) terjajo pravno in poslovno sigurnost tudi v instituciji pravne osebe. O tem ali bi bil tak predpis v nasprotju z ustavo ali ne, si pri nas tudi pravnik niso enotni. To pa še ne pomeni, da bi določitev pravne osebe v zakonu bila v nasprotju z ustavo. Nasprotno: zavzema-

nje za tak status lahko pomeni samo konkratizacijo ustavnih načel. Sprašujemo se ali urejamo zakonske formulacije v pisarnah ali pa z njimi želimo resnično izraziti zahteve tistih, ki se jih tišči? V tem primeru, torej, zahteve kmetov, ki so jih jasno izrazili v javni razpravi. Prav tu se spominimo preteklosti, ko smo prevečkrat razmišljali koliko samoupravnih pravic bomo dali kmetom. Primer zakona o združevanju kmetov kaže, da se je stara praksa spet ponovila.

Ali je prihodnost kmetov res vedno tako nejasna kot jo napoveduje tov. Križnik, ki kliče na pomoč družbo in trdi, da kmečke problematike ne more rešiti niti obrat za kooperacijo niti kmetijska zaveza. To je po njegovih besedah preveč čustveni pristop, če naj bi se zanašali le na urejane neposrednih odnosov kmetov v kmetijskih organizacijah. Kdo je ta družba, ki bo lahko rešila kmetov položaj brez njegove prisotnosti? Videz je, da nekateri gospodarstveniki vidijo to družbo le v republikanih in zveznih fondih, ne vidijo pa jih tudi v tistih fondih, ki so jih ustvarili in jih še ustvarjajo na račun kmetovega dela in z njimi brez kmeta razpolagajo.

V. Križnik pravi, da: »kot samoupravljajci moramo pripraviti rešitve, ki jih dober jutrišnji dan...«. Ali smo iskreno pripravljeni pristiti med samoupravljajce tudi kmeti?

Tov. Križnik pravi, da ne računamo na kmetov denar. Kako pa bomo usmerjali razvoj kmetijstva tudi brez tega denarja in se morda zanašali le na družbo? Kmeta tudi izkušnje iz preteklosti še vedno niso odvrgle od sodelovanja pri razvoju kmetijstva. Kot posameznik se zaveda svoje ne-moči in se boji, da bi bil v naši demokratični družbi prepuščen slučajem in stihiji, prav tako pa ne more sprejeti ciljev, ki so si jih v svojih glavah zamislili posamezni gospodarstveniki, posebej še takini, ki so 10-15 minutih let delali drugače kot ji danes veljavno ustava dopolnila.

Vsakomur je jasno, četudi ni pravnik, da status pravne osebe obratov za kooperacijo ne pomeni črno-bela palice, ki bo rešila vse gospodarske in samoupravljajške probleme v kmetijstvu. Verjetno pa je, da je to začetek usklajevanja zasebnih družbenih procesov v kmetijstvu, kot jih napoveduje tov. Križnik.

SEKCIJA KMETIJSKIH NOVINARJEV PRI DNS

Milijarde zakopane

(Delo, 8. maja)

V »Delu« je bil dne 8. maja 1972 objavljen članek v rubriki »Mnenje in kritika« z naslovom »MILIJARDE ZAKOPANE«. V njem novinar Igor Prešern predlaga, naj bi proučili pobudo direktorja poslovnega združenja cestnih podjetij Franca Gorencu, češ da je stvarle vredna vsaj resnega premisleka.

Za kaj gre? Direktor Gorenc predlaga, naj bi zgradili na odseku Hoče—Leveč sodobno hitro dopovosno cesto in ne pro etapo bodoče definitivne avto ceste z dvema ločenima voziščema.

Stuša Cestnega sklada SRS, ki opravlja vse posle investitorja pri tem objektu in ki posna tudi historiat v zvezi s tem projektom, je s zanimanjem in hkratno začudenjem sprejela objavljeni članek. Ker prostor ne dopušča širšega pojasnila in navajanja vseh izsledkov med šestletnim obratovanjem, ki so v glavnem znani tudi direktorju Gorencu, se bomo omejili samo na nekaj dejstev in na kratko oceno sproženega problema.

V načelu menimo, da je članek časopisno zelo zakasnel, saj so se končana vasa pripravljala dela in do gradbenega operativna in najkrajšem času pričela delati na trasi, pred tem pa so bila še opravljena regulacijska in melioracijska dela za traso bodoče avto ceste za sorazmerno visoke stroške. Članek tli pred začetkom del negira vse opravljene strokovne in politične pravice s sodelovanjem širše javnosti, strokovnih organizacij in banke ter dvomi glede zavestnih odločitev republikanskih upravnih, izvršnih in predstavniških organov v tej zadevi.

Vsebinsko-pobudniki zamislili in pisec članka nista uporabljala konkretnih podatkov in nekaterih splošnih znanih tehničnih dejstev, pač pa apeliirajo naobelo teoretične zaveze na tem odseku, prenejevala zatirjano snapake v odločitvi in po našem mnenju uspešno podcenjevala vpliv predlagane spremembe na samo gradnjo in tudi na sofinanciranje s strani mednarodne banke za obnovo in razvoj.

Odelek na mednarodni cesti E-93 oz. na kraku cestnega križa Sentilj—Koper med Hočami in Levcem so proizvedli daljši čopi, intenzivnejše od leta 1966 dalje, ko so bile podrobno analizirane številne močne inaceje nujno potrebnega izboljšanja obstoječe, neustrezne ceste. Na podlagi analize prometa, ekonomske presoje koristi in med drugim tudi navezave te ceste na Puharsko avto cesto v Avstriji ter od Levca dalje mimo Ljubljano na odsek avto ceste, ki je še v gradnji, so proučevali različne rešitve od rekonstrukcije obstoječe ceste, gradnje nove ceste (podobno zaporedni zamislili direktorja Gorencu) do avto ceste z dvema ločenima voziščema, kasneje pa še etapne gradnje te ceste.

Direktor Gorenc načelnja znova dilemo, ki smo jo s smelo odločitvijo o začetku gradnje odseka Vrhnika—Postojna znatno razčistili, namreč ali bomo tudi pri nas v bodoče potrebujemo določene, prometno obremenjene cestne smeri zgrajene s standardi in upeljanim režimom avto ceste ali ne. Menimo, da bi bilo odveč tolmachenje strokovni oz. poslovni organizaciji za ceste in obema avtorjema članka o prednostih in finančni zahtevnosti cest, ki se načrtujejo kot avto ceste. Dosti podrobnosti o tem je na voljo tudi pri študiji Cestnega sklada SRS. Zdi pa nam, da je kate gorična, načelna in dokončna odločitev tipa avto ceste, kot razumemo navedbe v članku, neustrezna, zlasti če gre za glavne cestne prometne smeri v SR Sloveniji. Tak težnja ni nova, saj jo še pred objavljenim člankom načelnja tudi J. U. marca 1972 v glasilu članov poslovnega združenja cestnih podjetij SRS »Naše ceste«.

Razprava o tem načelu je seveda uestna, tudi odgovorna glede na posledice odločitve, v tem primeru pa v določeni meri najmanj zaporedne, če ne celo depasirna. Samo kot pripomoček naj navedemo, da ne poznamo niti enega primera, da bi priznani domači strokovnjaki v številnih resnih razpravah, člani posebne mednarodne komisije strokovnjakov, ki je na izrecno željo izvršnega sveta skupščine SRS, presojo njih odločila za gradnjo glavni ceste v SR niti zelo temeljiti in strokovni izvedenci mednarodne banke za obnovo in razvoj povdomil v predlagano načelno zasnovo povezave Sentilj—Ljubljana v končni fazi z dvovoziščno oz. štiri-pasovno avto cesto po

E. SELHAUS: VIADUKT PRI IVANJEM SELU NA BODOČI AVTOCESTI VRHNIKA—POSTOJNA

novi trasi. V več razpravah pa je mislija te banke iz finančnih in ekonomskih razlogov predlagala etapno gradnjo; najprej prvo vozišče vendar dosledno v trasi bodoče polne avto ceste. Če govorimo o finančnih razlogih potem mislimo med drugim tudi na razkorak med počasnejšim naraščanjem dohodka za ceste in naraščanjem stroškov. Če se direktor Gorenc odpira vsaj resnega premisleka vredno pobudo, potem v imenu iste zavetosti za splošne racionalne ekonomske koristi predlagamo pogljobno razpravo o očitkih ekspertov, da so stroški gradnje cest pri nas visoki oz. previsoki. Ta napel porast cen v gradnji cest pa je lahko dober povod za razmišljanje o znižanju standarda ceste namesto cen pri gradnji in vzdrževanju cest.

Več omenjene študije za odsek Hoče—Leveč so dokazale, da bo za povečani promet potrebno zagotoviti tudi ustrezne prometne površine, ki jih lahko zagotovi samo nova štiri-pasovna avto cesta. Rezultati so bili predloženi izvršnemu svetu SRS, skupščina SR Slovenije pa je na podlagi tega 10. marca 1969 sprejela zakon o modernizaciji cestna državnega meja pri Sentilju—Maribor—Čelje—Ljubljana — avtocesta — državna meja pri Novi Gorici in v okolici o modernizaciji cestnih odsekov Vrhnika—Postojna—Razdrto in Hoče—Leveč, ki predvidevata izgradnjo nove ceste z elementno avto ceste.

Na preliminarnih razgovorih maja 1970 v Ljubljani so strokovnjaki mednarodne banke za obnovo in razvoj pregledali izdelane študije in ugotovili, da je za rekonstrukcijo obstoječe ceste še prepozno ter v celoti potrdili predlagani program za gradnjo avto ceste s pripomoči, naj se ponovno preučita etapnost gradnje, nakar je bila za razgovore v septembru 1970 pripravljena dokumentacija za etapno gradnjo z izvršitvijo vseh zemeljskih del in z začasno opustitvijo drugega vozišča s objekti vred. V kasnejši obdelavi se je ta koncept še zmanjšal na takojšnjo racionalno izvedbo v zemeljskih del in temeljev za objekte v drugi etapi. Tako rešitev je prešla skozi vse postopke in je tik pred začetkom del.

Ne bi šele ponovili napake direktorja Gorencu oz. novinarja Prešerna, ki svojo zamisel vrednotita brez vsake ustrezne tehnične dokumentacije, takorekto sva pamenli in jo primerjata s stroški po glavnem projektu oz. s stroški, ki so celo že verificirani s ponudbami izvajalcev del. Kljub vsemu trdim, da je smisel, kot ga navaja direktor Gorenc pretiran in nedokazan. S podobno smelostjo in stočnostjo kot direktor Gorenc cenimo to različje.

Predlagana in že odobrena etapna gradnja zahteva v začetku kakih 144 milijonov dinarjev več sredstev kot tista po zamisli direktorja Gorencu, v končni fazi pa bi dokončanje ceste po zamisli direktorja Gorencu zahtevalo kakih 215 milijonov dinarjev več sredstev. Res pa je, da direktor Gorenc predvideva, kot razumemo pobudo, običajno cesto, ki je ne bi nikdar dograjevali v avto cesto.

Glede na razmeroma kratko obdobje med gradnjo I. etape in potrebno vključitvijo II. etape gradnje, glede na predvidene prometne zahteve bo vseolja vrednost investicije v I. etapi po predlagani varianti razmeroma malo časa vzokupana, končni ekonomski efekt pa bo glede na približno pri gradnji po predlagani varianti gotovo boljši.

Predlagana trasa predstavlja skrajšavo današnje za kakih 11 km in zagotavlja ustrezen standard ceste glede na varnost, potovalne hitrosti in ekonomiko prevoza. Priljubljeno prvo odločitev je naknadno potrdil upravnik o tehničnih predpilih o elementih in osnovnih pogojih, ki veljajo pri projektiranju javnih cest in objektov na njih (Uradni list SFRJ, št. 12/69), saj so izbrani elementi ceste skoraj identični s predpisi, ki so izšli naknadno, izpolnjeni pa je tudi pogoj, ki zahteva 20-letno planirano obdobje naraščanja prometa, v katerem do na odseku Hoče—Leveč nedvomno potrebna popolna avto ceste. Takrat bi za zamci najbrž lahko objavili podobno vmenje in kritično, če bi brez pomisleka uredniški pobudo direktorja Gorencu.

Način gradnje odseka Hoče—Leveč, to je sgraditev prvih dveh pasov štiri-pasovne avto ceste z ločenima voziščema od Hoče do Levca je uzakonjen tudi v Ur. listu SFRJ 13-88/72. O vseh pripravah za gradnjo odseka avto ceste Hoče—Leveč in predlaganih rešitvah in tudi o spremembah so bili najbrž jasni javnosti in pristojni organi že mnogo obveščeni, predlog za gradnjo dopovosne ceste brez možnosti za perspektivno razširitev je bil še v prvih fazah priprav dokumentacije zavrnjen načelno kot strokovno popolnoma neustrezno.

Regulacije na odseku Hoče—Leveč so izvršene, odkupljena so zemljišča in objekti, sama gradnja pa se bo pričela v prihodnjih dneh. Ta dejstva so sterc pomembna, ne pa odločilna za zavrnitev pobude direktorja Gorencu, ker so merodajni drugi strokovni in ekonomski razlogi, kot smo jih omenili. Res pa je, da bi vsaka sprememba sedanje zasnove zahtevala novo tehnično

dokumentacijo, nove postopke, ki trajajo lahko več let in verjetno resne zaplete pri deležu mednarodne banke za obnovo in razvoj, vključno z možnostjo ukinitve ali vsaj odložitve že odobrenega in pri nas uzakonjenega V. posojila za ceste.

Z drugimi besedami poraja se vprašanje: graditi ali ne graditi ta objekt. Končno dodajamo da se bo služba cestnega sklada rade volje odzvala vsakomu pozivu k resni razpravi o načelnih in podrobni problemih graditve našega cestnega omrežja, vendar pa mora biti taka razprava časovno, strokovno in po namenu ustrežna. CESTNI SKLAD SRS

Znova čisti zrak

(Delo, 7. maja)

Čutim dolžnost, da v zvezi z navedenim člankom Janeza Severja v »Delu« z dne 7. maja 1972, ki govori o učinkovitosti dveh dimnih filtrov, ki ju je izumil višji strojni tehnik Franc Kosar, in ki sta montirana v kotlovnici na trdnj gorivo stanovanjskega naselja Krim-Rakovnik (A 3), navedem naslednje popravke:

Zavod SRS za varstvo pri delu v Ljubljani je opravil eno samo meritev učinkovitosti filtrov naprave in ne tri, kot piše v časopisu. Ta meritev se nanaša na povprečje enodnevnega kurinoga ciklusa samo ene filterske naprave na dve, kot trdi avtor članka. Rezultati tega enodnevnega povprečja kažejo dobro učinkovitost čistilne naprave za čiščenje dimnih plinov in sicer 93 odstotkov za žeplov dioksid in 97 odstotkov za saje kot članek navaja. Moramo pa se zavedati, da je za natančno določitev učinkovitosti filtra enodnevnega meritev premalo in je potrebno daljše merjenje v različnih pogojih kurinoga sezona. Takšno dopolnilno merjenje bo lahko ali potrdilo sedanje ugodne rezultate, ali pa dalo manjše ali večje korekcije, lahko v dobro ali v škodo filterski napravi.

Iz drugih dveh meritev kompletnih kurinoga naprav s Kosarjevimi filtri ne moremo povzeti kvantitativnih informacij o čistilnem učinku samih filtrov za emisijo saji in žeplovega dioksida.

Trditve člankarja, da filtra uničita določene odstotke žeplovega dioksida je milo rečeno neratančna, ker filter ne uniči žeplovega dioksida, temveč ga samo izloči iz dimnih plinov v odstotkih, ki so navedeni. Kje in v kakšni obliki pa se ujeti žeplov dioksid izloča nismo merili. Morala ima o tem zanesljive podatke izumitelj. Tolklo v vednost bralcem »Delar« kot sodelavca Zavoda SRS za varstvo pri delu in Ljubljane o poteku in o rezultatih meritev. O drugih trditvah v članku zaradi nepoučbenosti ne morem soditi.

Osebnostno pričakujem na splošno od časopisnega poročevalca, da o njegova poročila razen jezikovno ugodna, predvsem objektivna, v podatkih in podrobnostih precizna ter strokovna. V zvezi s prvima zahtevama je poročevalca dolžnost, da vsebino poročila vsestransko preveri ali pa navede viire informacij. V zvezi z zadnjo pa, kolikor na področju, o katerem poroča ni strokovnjak, da se da strokovno poučiti. Brez dvoma se uresničijo kot posamezni poročevalci jasno zavedajo, da bo njihov časopis sam tako lahko izpolnil zahtevano nalogo, ki jo je družbi dolžan: neoporečno obveščanje in pridobitev zaupanja bralcev, da posredovane informacije resnično in neizpodbito drse.

Dipl. inž. PRIMOZ GSPAN, Zavod SRS za varstvo pri delu, LJUBLJANA

„Chicago“

(Delo, 11. maja)

V našem časopisu sem prebral še nekaj vesti o tem, kako ustati na Svedskem terorizirajo naše državljane, pobirajo od njih vsašaki davek in celo grozijo, da bodo razstrelili letala, ki bi prevažala švedske turiste v Jugoslavijo. Kritični ste tudi nerazumljivo brezbrižnost švedskih oblasti do tega početja. Vrtnice tsepa pa se mi zdi informacija, da je dansko zunanjje ministristvo ustalo izsiljevalno pismo enostavno posredovalo svojim turističnim agencijam, kot da bi šlo za okrožnico kako institucionalizirane organizacije, ne pa za izsiljevalno pisanje terorističnega združenja, ki je bilo na nirmberskem procesu proglašeno za zločinsko.

Ob vsem tem pa sem v časopisu zama prišlo informacije o tem, ali je naše zunanje ministristvo v imenu Jugoslavije ustrezno reagiralo pri vladah, ki ob istem izsiljevalstvu tudi na najvišji uradni ravni izsiljujejo nerazumljivo stranost, ki je v nasprotju tudi s sterc ustaljenimi mednarodnimi uzancami, kot se mi zdi. MARKO KORITNIK, MARIBOR

Predlog: direktor naj gre

(Delo, 6. maja)

Dne 6. maja 1972 ste objavili pod naslovom PREDLOG: direktor naj gre pismo tov. Andreja Pošar, ravnateljske Gostinškega šolskega centra v Mariboru, v katerem očita komisiji zavoda za šolstvo SRS nedemokratičnost in neobjektivnost. Zaradi točnega obveščanja javnosti smo dolžni posredovati nekaj pojasnil, čeprav menimo, da problem ne sodi v širšo javnost in to zato, ker obstaja tudi možnost, da bi bil prizadet tudi ugled tov. Pošarjeve. Če bi sedaj do tega prišlo, naj si to pripíše sebi, saj suma terja javno obravnavo. Kljub temu ne bomo obravnavali vseh težav, ki so nastale na tej šoli in za katere dolži šolski kolektiv prav njo, temveč bomo pojasnili le objektivno in nepristransko delo naše komisije.

Gostinski šolski center je komisija obiskala dne 3. in 4. aprila 1972 in sicer s posebnim namenom, da ugotovi vzroke nezdravih odnosov med člani delovne skupnosti oz. med ravnateljem in člani učiteljskega zbora. O teh odnosih se je pojavilo nekaj člankov v javnosti, napisali so jih člani zbora in terjali posredovanje odgovornih organov. Menimo, da je bila intervencija potrebna, ker so razprjete resno motile vzgojno izobraževalno delo.

Komisija zavoda za šolstvo je delala po zakonu o pedagoški službi, v skladu s pravilniki in dolžnostmi pri opravljanju nadzornih svetovalnega dela na osnovnih in srednjih šolah v SR Sloveniji. Delovno metodo izbira komisija, saj spada k strokovnemu delu. Zato je komisija po presoji stanja odločila, da bo najbolj objektivno in demokratično, če vsi člani kolektiva povedo svoje mnenje o razmerah na šoli in kaj je vzrok nastalim razmeram.

Ob 30-članski delovni skupnosti in ob dejstvu, da so bili vsi močno razburjeni, je bila komisija primorana, da je ostala na šoli dva polna dneva (od jutra do pomegja večera), to je 3. in 4. aprila.

Na ta način je bilo vsem članom kolektiva omogočeno, da so v miru povedali vzroke za nezdrave in nestrpne odnose na šoli.

Komisija je razumela, da je ravnateljica tudi močno razburjena in utrujena, zato ji je ponudila možnost, da svoj odgovor oz. svojo sodbo o vseh spornih zadevah sporoči kasneje na zavod za šolstvo v pismini obliki v enem tednu. Tov. Pošarjeva se je s predlogom strinjala. Seveda ji je komisija dala na razpolgo tudi na dan oiskila tri ure časa, da pove svoje mnenje in svojo sodbo o vseh spornih zadevah. Komisija ji je ponudila še dodatno možnost, zato da v miru zbere misli in odgovori na mnoge obtožbe, kajti vsi člani kolektiva so dosledno dolžili samo njo za vse težave na šoli.

Za to. Pošarjeva v dogovorjenem roku ni poslala nobenih pojasnil oz. svojega mnenja. Komisija je sodila, da se tov. Pošarjevi to ne zdi potrebno.

Dne 17. aprila 1972 se je komisija zavoda za šolstvo SRS sestala s predstavniki družbeno-političnih organizacij mariborske občine (SZD, ZKS, sindikat družbenih dejavnosti, ZMS, vst. za vzgojo in izobraževanje skupščine občine Maribor) na tamkajšnjem občinskem komiteju ZKS in se z njimi posvetovala o ugotovitvah ter o predlaganem ukrepu. Na tem posvetu je komisija obrazložila postopek svojega dela in predložila zapisnik o ugotovitvah in voščih so se senanili tudi z izjavo tov. Andreja Pošarjeve in končno vsi soglasni, da imenovana ne more več opravljati ravnateljiske dolžnosti tega šolskega centra.

Ob tej priložnosti se je hotel komisija ponovno sestati s tov. ravnateljico, vendar ni bilo mogoče, ker je bila na bolniškem dopustu.

Na podlagi tega je zavod za šolstvo SRS dne 18. aprila 1972 uradno dostavil i izvod zapisnika o ugotovitvah in predlogu komisije skupščini občine Maribor in dne 26. aprila 1972 tudi Gostinskemu šolskemu centru v Mariboru.

Tov. Pošarjeva s svojim pisanjem v Delu in Večeru izpostavlja svoj problem v javnost z očitki o nedemokratičnosti in nepoštenem postopku komisije zavoda za šolstvo SRS. Komisija ni noben sodni senat, ne zaslišuje, ne terja drugih standardnih sodnih postopkov, temveč je delala tako, kakor je terjati problem: presoditi je morala koristnost ali škodljivost odnosa med ljudmi v pedagoški praksi.

Komisija je dostavila poročilo in predloge vsem, katerim je po zakonu dolžna, to je šoli, predlagalca spremembo vodstva šole pa tudi ustanovitelju. Komisija je to svojo dolžnost opravila točno tako, kot je določeno z zakonom. ZAVOD ZA ŠOLSTVO SRS

Mojstri utajevevanja

Ljudje nikjer nič radi ne plačujejo davkov

Vse je bilo aranžirano tako, da bi davkar zajokal od usmiljenja. Rimski plemič, ki že več let ni plačeval davkov, je darčarja sprejel v pravi revščini, stene soban so bile gole, v omarah pa je bilo le nekaj konfekcijskih oblek. Plemič je inšpektorju ponudil cenene domače cigarete iz ameriškega zavojčka, to pa zato, da bi ljudje še naprej mislili, da kadi boljše cigarete.

Četni propad plemiške družine je tako zelo ganil darčarja, da je čez nekaj dni poslal položnico z zelo nizko vsoto, princ pa je spet privlekel na dan vse dragocene slike in pri modnih krojačih izdelane obleke. Primer kaže, da je goljufanje davkarje zelo priljubljen sport, posebno med bogataši. Pravila so zelo različna. V Indoneziji n.p.r. vjudno prosijo državljanke, naj davek prijavijo in plačajo takse, tistih, ki se potuhnijo, pa ne vznemirjajo. Tudi v drugih državah, kot v Franciji in na Japonskem, utaje ne štejejo za velik greh, jo pa zmeroma kaznujejo. V Franciji vas celo lahko zašijejo

samo za sedmaja štiri leta, tako da se je pred kratkim zgodilo, da je neka ženska prvič po vojni plačala davek za leta 1968 do 1971, 23 let pa so ji odpustili. V Franciji se je davkov lahko ogniti tudi povsem zakonito. To je recimo izkoristil tudi premier Jacques Chaban-Delmas, ki ni plačal davkov od leta 1966 do 1969. Medtem ko imajo časniki popuste do 30 odst., jih imajo rudarji in tiskarji samo 5 do 10. V Franciji se s plačili tudi izmeti veliko otrok, kar bogataši s pridom izkoriščajo. Zaradi davčnih olajšav niso redke družine industri- alcev z deset otroki.

V mnogih deželah so še bolj velikodušni, saj davkoplačevalec poleg ožje družine lahko prijavi še ve nezaposlene brate, sestre in celo svake. Pravijo, da doslej se nobenega Filipinca niso prijeli zaradi utaje dohodka. Splošno pravilo je, da v bogatejših deželah davke tudi bolj pridno pobirajo, zato pa se njihovi državljanji oziroma po davčnem paradizu in inozemstvu. Tako nemški igralci raje plačujejo švic 35-odstotni davek na dohodek kot pa doma 53 odstotkov. Posebno so zanimivi Luksemburg, Monako in Liechtenstein, ravno tako Bahamsko otočje, kjer garkov sploh ni, in pa Kanarski otoki, kjer je davek samo 6-odstoten. Za ustvarjalce je zelo zanimiva tudi Irska, ki v imenu kletstva oprošča davkov vse pisatelje, umetnike in skladatelje, ki tam živijo, ne glede na to, ali so Irski ali tuji. Doslej je bilo takih primerov 300.

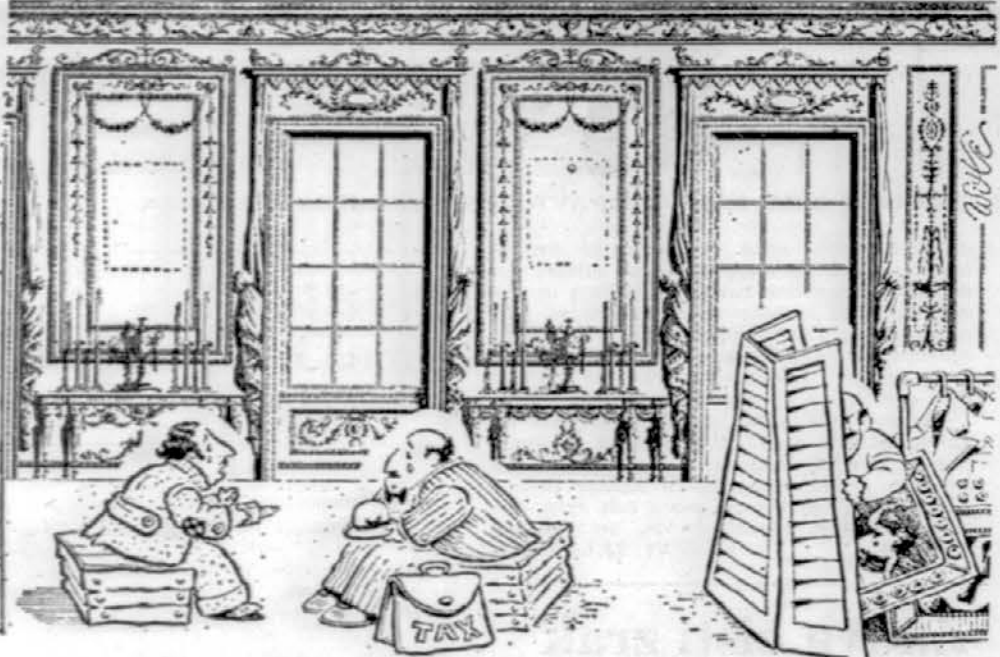
Nobena država na svetu nima tako zapletenega davčnega sistema kot Italija. Bivši predsednik Einaudi je nekoč dejal, da bi moral pobrati 110 odstotkov narodnega dohodka, če bi se držali predpisov o davkih. Italijan plačuje posebne davke na klavirje, pse in celo balkone. Vsakič, ko je potres ali povodenj, uvedejo davek, ki ga nikoli ne odpravijo. Skupno plačuje zaposleni 26 raznih vrst prispevkov. Korenite spremembe v sistemu napovedujejo za leto 1974. Do takrat se bodo Italijani še naprej držali tiste, ki pravi, da je poskusa prijave dohodkov lahko največja škoda za človeka samega in njegove posele.

Ponekod so utajevalcem šteti dnevi. Brazilija je uvedla računalniško kontrolo in vsak dokument, od potrdila o lastništvu zemlje do zdravniškega recepta, ima rubriko za davek. Bogati Brazilci so že čisto preplašeni.

Na Japonskem davkarji izkoristijo vsako informacijo o ljudeh in jo zabeležijo na računalniku. Kdo je kupil vilo, kdo daje velike napitnine, in kdo si lahko privoščiti ljubico. Ko pride čas prijave davkov, samo poženejo kompjuter.

V Nigeriji so uvedli nekaj pametnega. Utajevalce so zbrisali s seznamov za viadnje sprejeme. Kazen je hujša, kot mislimo, saj tam ne upoštevajo nikogar, ki ga redno ne videvajo na uradnih prireditvah.

V Ugandi je predsednik Idi Amin ukazal vojski in policiji, naj postavita cestne zapore in kontrolirata davčna potrdila. Utajevalci stejejo za cestne razbojnike in jih na mestu ustrelijo. Pravijo, da je pobiranje davkov veliko uspešnejše, odkar so uvedli novo tehniko...

SAJ RAZUMETE, SIGNOR, TO SMO OBRZALI LE ZATO, DA OHRANIMO VIDEZ.

Business Week

Neresni intendanti

Ce bi izbruhnila vojna, bi se Švedska znašla v hudih težavah. Tako je povedal vrhovni poveljnik oboroženih sil, ki je izjavil, da vojakom manjka 250.000 dolgih gat ter 770.000 parov žab za pomožno žensko osebje. Glede na ostro švedsko podnebje bi pomanjkanje te vrste perila pomenilo hud udarec švedski armadi že na prvi dan morebitnega spopada. Volnene dolge gata in žabe morajo biti v garderobi slehernega šveda. Pozimi si pred odhodom zdoma vsakdo obleče zimsko perilo čez navadno. Če gredo na sprejem ali obisk, ponavadi takoj po prihodu h gostitelju gredo v umivalnico in si slečejo dolge spodnje hlače; pred odhodom domov operacijo ponovijo v nasprotnem vrstnem redu.

Nedolgo tega je vrhovno poveljstvo za aktivni in pasivni odpor napravilo inventuro za vojno potrebne perila. Kot smo že omenili, so rezultati pokazali pomanjkanje dolgih spodnjih hlač in žab, ravno tako pa tudi spodnjih majic z dolгими rokavi. Teh manjka kar 3 milijone!

Ko so ugotovili, da potrebna perila manjka, je nastalo vprašanje, kako pokriti primanjkljaj. Zelo verjetno bodo pričeli veliko propagandno akcijo, da bi se državljanji v prostih urah lotili letenja, da bi tako pokrili primanjkljaj pri zimskem perilu.

Kar zadeva dolge gata, bodo rešitev morali najti v vojski sami, in že se govori o velikem naročilu neki neznaniti dežel. Vsa vojska bo moral imeti vsaj dva para dolgih gat, kajti v primeru vojne bo že zaradi napetosti potrebna vsaj ena zamenjava na vsakega bojevnika.

LA STAMPA

SKUPINA DAKOITOV Z MADHOM SINGHOM NA ČELU (PRVI Z LEVE)

Skrite misli

Nekaj sociologovih odkritij

Srečata se psihiatra. »Dober dan,« reče prvi. »Bog ve, kaj je s tem misli,« si razbija glavo drugi. Ta stara šala že dolgo draži psihiatre in psihoanalitike. Toda za Ervina Goffmana, profesorja sociologije iz Pennsylvanie, je domislica resno vprašanje, ki si zasluži leta študija. Goffman misli, da imajo pozdravi, čestitke, sožalja in druge manjše ceremonije vsakdanjega življenja pomemben cilj: uglajujejo medsebojne odnose in vsakomur omogočajo, da o sebi naredi tako sliko, ki jo sprejme bližnji.

To je bistvo knjige »Odnosi v ravnosti«, ki jo je Goffman izdal pred kratkim. Gre za mikrosociologijo, podznanost, ki se ukvarja s studijem človeškega vedenja v najbolj preprostih primerih: dva se srečata na cesti ali pa stojita v vrsti pred blagajno v samopostrežbi. Kot pravi Goffman, gre tu za prave obrede. »Dober dan,« pomeni izmenjavno pomočilo, »sprostitev« pa izmenjavno zdravilo. V obeh primerih eden izmed obeh vzpostavi stik z nekim znamenjem. Drugi pokazuje, da je sporočilo sprejel, da odnos zares obstaja, da je tisti, ki je pozdravil, priznan kot oseba, da pozdravljeni cenil gesto in je hvaležen za njo.

Med temi človeškimi srečanji so zelo splošni nobredi ratifikacije: čestitke, izrazi naklonjenosti in sožalja itd. So za to, da pri-

KAJ POMENI STISK ROKE?

jetelja prepričamo, da bo staro prijateljstvo kljub spremembam (poroki, ločitvi, smrti) ostalo. Podobno zagotavljanje nastopi, kadar hočemo pokazati, kako všeč so nam novi prijateljevi čevlji (»Pokaži jih!«), kako so lepi!

Tudi pozdrav ob odhodu, ločitvi, je primer atoličnega obreda. Površna poznanstva, ki nastajajo med potniki, se brez težav končajo z obljubo, da se kmalu spet vidimo. Saj tako vsi vemo, da ni nujno izpolnjevati takih obljub. Kadar se poslavljamo od prijateljev, ki odhajajo kam daleč, njih lahko zasujemo s hvalemi in obljubami, saj te naše velikodušnosti nihče ni-

Panorama

koli ne bo mogel preizkusiti. Težava pri teh poslovnih obredih je samo v tem, da bi se prijatelj nenadoma vrnil in videl, da znanj ni več prostora ali pa da ga je zasedel kdo drug. Nekateri ameriški sociologi pravijo, da je Goffman omejen in prostaki in očitajo mu, da se je premočno zatekel k temu, da je vedno potreben vzrok za razlago človeškega vedenja. »Ljudje ne hodijo okrog z nenehno skrbjo, kaj si o njih mislijo bližnji,« pravi Herbert Blumer z Berkeleyjske univerze. Priznava pa, da je Goffman kompleksno, dramatično in dramatično pojasnil na videz nepomembno človeško vedenje.

Kupec je zahtevnejši

Spremembe v sovjetski potrošnji

Izboljšave na področju potrošnje so prva skrb petletnega načrta v SZ. Takoj po objavi načrta so se začele velike kritike na račun tistih, ki bi morali poskrbeti za več boljšega blaga. Vsi, od načrtovalcev do drobne trgovine, so morali priznati že znane napake. Zadeva postaja nujna, saj je potrošnik kupno vse močnejši, s prihodom nekaterih izdelkov na tržišče pa tudi vse bolj kritičen. Prej, ko ni bilo ničesar v trgovinah, so ljudje zapravljali denar kar v tri dni, danes pa ga hranijo za nakup avta ali pa za družbenega stanovanja.

Zaradi splošnega izboljšanja v zadnjih petih letih je sovjetski potrošnik tudi postal večji optimist, saj predmeta, ki mu ne uga- ja, ne kupi, temveč čaka na boljše. Trgo- vine so vedno polne pralnih strojev, saj je povpraševanje še vedno veliko, pa še milijon jih je vedno v rezervi, toda zahtevnejši rajši čakajo na boljše modele. Prav tako so ljudje navdušeni nad uvozom, tako da so trgo- vine polne pisalnih strojev sovjetske proiz-

vođače, za vzhodnonemške pa je treba čakati v vrsti. Nezadovoljstvo sovjetskega potrošnika se večkrat zgrinja nad direktorje trgovin, ki bi se rade iznebile zalog. Ti imajo zdaj odstotek od gobička in zato vsiljujejo nezaželene proiz- vode. Včasih jih vežejo na polj iskane ar- tikle. V glavnem gre za manj drage reči, toda lani so nekatere v Ukrajini prisiljevali kupce žiguljev z nakupom knjig v vrednosti

do sto rubljev. Minister za trgovino je tako prisilno prodajo preprečeval, časopisi pa še vedno nabirajo kipe pismen besnih potroš- nikov. Kupci protestirajo tudi zaradi tega, ker trgovine iskanih dobrin ne dajo v prodajo pred koncem meseca — da bi ostale v me- jah plana. Trgovine zato pošiljajo pritožbe naprej gosistrom, ki večinoma dobavljajo blago zadnji teden v mesecu — tudi zaradi plana.

Tudi v prodajalne so lani vnesli precej izboljšav. Naposled so spoznali, da je potrebna hitra preskrba, in do leta 1975 bo polovica trgovin samopostrežnih. Kritizira- jo trgovske organizacije zaradi pretiravanja v proizvodnji in zaradi slabe kvalitete. Pred nekaj leti so izdelali toliko likalnikov, da je neka tovarna bila prisiljena prodajati pre- sežke kot odpadno železo. Druge tovarne so spet spreminile proizvodni načrt, tako da danes likalnikov primanjkuje. Tako pa ni samo z likalniki.

Upi so se še povečali z uvajanjem raču- nalnikov pri raziskovanju tržišča, tako da bodo ponudbo prilagodili povpraševanju, brez velikih napak, ki so se dogajale zaradi slabe koordinacije.

V roku so izdelali studijo o zahtevah po- trošnikov in ustanovili svo odbor za raz- iskavo tržišča. Časniki so pogosto podpirali zamisel, da bi sociologi tesno sodelovali s planerji in ekonomisti, toda njihovi predlo- gi se niso preveč obnesli. Bili so tudi predlo- gi za popuste, ki naj bi privabiljali kupca in zmanjševali zaloge, toda državna komisi- ja tega ni razumela. Večino popustov na ce- ne so dale lokalne organizacije.

THE FINANCIAL TIMES

Prehitra tehnika

Fotokopije in copyright

Več kot 600 tisoč xerox in drugih fotokopirnih aparatov letno vrže vsako leto 30 milijard kopij za knjigarne in urade po vsem svetu. Profesor prava Melville Nimmer pravi, da nismo daleč od časa, ko nihče več ne bo kupoval knjig. Toda tu je predvsem pravno vprašanje, na katero še nimamo odgovora. Ali ta strast za kopiranjem ni v nasprotju z zakonom o ponatisu?

Predpisov o ponatisu v ZDA niso spre- minjali že od leta 1909 in, kar je še bolj presenetljivo, za sodiščih tudi ni bilo nobenih problemov okrog tega, vse do pred dve- ma mesecema, ko je neki predstavnik toži- stva zahteval, da mora založba, ki v celoti ponatisne zaščiteni material, plačati tanti- eme. Založba zdravniškega tiska Williams and Wilkins je zahtevala, da mora ameriška vla- da plačati za kopije njenih člankov, ki jih delajo na zahtevo Nacionalne medicinske knjižnice in knjižnice pri Nacionalnem zdrav- stvenem inštitutu. Vlada je povedala, da gre za fotokopiranje s spoščenimi nameni, kajti naredili so le po eno kopijo vsakega primerka, v interesu nadaljnega raziskova- nja in da je tehnika le nadaljevanje že zdan- naj sprejetejša načina ciklostiranja kopira- nja.

Založba Williams and Wilkins priznava pomen fotokopiranja, vendar kljub temu ho- če odškodnino. Glede na to, da so zadevo prepustili tožilu, je Nacionalni zdravstveni inštitut ocenil, da bi plačilo za samo enega založnika v treh poskusnih mesecih bilo o- okrog 300 dolarjev. Od Davisove zahteve na- prej se je založba ponudila, da bo sprejela tarifo na podlagi skupnega števila strani, ob- javljenih v kakšni reviji na leto, ali pa po 5 centov za vsako kopirano stran.

Vlada je zavrnila oba predloga in zadevo predala sedemčlanskiemu senatu na priziv- nem sodišču, od koder bo zelo verjetno pri- šla na Vrhovno sodišče. Gotovo bosta minili dve leti, preden bodo dobili dokončen odgo- vor na zadevo, ki jo Zveza ameriških knjiž- nic imenuje snajvečji spor zaradi pravic po- natisa v 20. stoletju. Ta čas pa bo večina knjižnic še kar naprej delala fotokopije...

Newsweek

Dakoiti so se vdali

Konec tisočletne tradicije?

Indijska dolina Čambal, južno od New Delhija, je že skoraj tisoč let domovina divjih dakoitov, poklicnih razbojnikov, katerim je ubi- janje in rop nekaj vsakdanjega. Policijske metode so tu propadle, zato pa Gandijevim učencem uspeva prepričevanje razbojnikov k vda- ji. Prejšnji mesec se je vdala precejšnja skupina.

Vsako po čambalskih cestah potuje na- lastno odgovornost. Samo lani so dakoiti ga- grešili 285 umorov, 352 ugrabitev in 213 ro- pov, vse na področju, ki ne obsega niti 30.000 kvadratnih kilometrov. Posebno veli- ko je preplov okrog lastništva obdelovalne zemlje. Policijske operacije so včasih obsežne, samo bandita Madho Singha je iskalo dva ti-

soč policajev. Zadevo pa otežujejo domačini, ki v zločinih raje vidijo upornike kot ta- tove. Ti podobno kot Robin Hood raje jem- ljejo bogatim kot revnim in dajejo darila vsačanom ob porokah. Ne poznajo pa mi- losti za tiste, ki izdajajo oblastem.

Globoko v dakoitskem področju se je Ti- mornovinar srečal z 69-letnim Narajanom, direktorjem Gandijevga študijskega inštitu-

ta in uglednim socialističnim politikom. Po- vedal je, da ga je v lanskem oktobru obiš- kal človek, ki je trdil, da je vse manj dakoi- tov. Prosil ga je, naj gre z njim v čambal- sko dolino na pogovore o vdaji banditov. Po- licijski pritisk je rasteel, kar pa je lahko po- menilo le prelivanje krvi.

Narajan se ni dal pregovoriti, dokler pri- šlek ni povedal, da je Madho Singh, star 35 let, najbolj iskani človek Indije, nanj pa je bila zapisana nagrada 21.000 dolarjev. Povedal je še, da so dakoiti pripravljene na vda- jo, če bi vlada obljubila, da ne bo ne nikogar obesila ne nikogar preganjala v naslednjih šestih mesecih, in da bo rehabilitirala nji- hove družine. Ves presenečen je Narajan sprejel nalogo.

V nekem mislijonu sva z Narajanom ko- sila zelenjavo in riž. Tam sva srečala razbo- jnika, ki so ga pripravili k vdaji. »Si kdaj ubil človeka?« sem ga vprašal. »Seveda. Po- licista.« — »Koliko pa?« — »Bi mi ti lahko povedal, koliko kosov kruha si pojedel v zadnjih dveh mesecih?«

Po kosilu naju je vodnik popeljal v razboj- niško taborišče v Geroni. Kljub 40 sto- pinjam vročine je v vrsti mrgolelo ljudi, ki so prišli gledat dakoite in obred vdanje. Ne- kje sva našla Madho Singha. Bil je stok, v policijski uniformi, nosil je avtomatsko pu- ško. Ko sva ga vprašala, če ima slabo vest zaradi vdanja, je rekel: »Kar obljubimo, tudi storimo, pa četudi bi pomenilo smrt za nas. Včasih nas je strah ječe, pa se spomnimo, da so tudi veliki ljudski voditelji bili zaprti. Upornikom, ki se bojijo ječe povem, naj mislijo nanjo, kot da bi bila hiša, kjer ne plačuješ niti najemnine.« Previdno je še do- dal, da rad piše pesmi in da bo v zaporu napisal knjigo o čambalski dolini.

Naslednjega jutra je pred desetisočglavo množico prošil odpustičarja. Ni imel več br- kov ne policijske uniforme. Sefu policije se je dotaknil noge in se vdal. Pozno popold- ne je bilo v ječi 167 dakoitov. Narajan pravi: »Taki so kot otroci.«

Indijska vlada noch odkriti, kakšen spo- razum je sklenila z razbojniki, toda verjet- no je obljubila, da bo vse smrtne kazni, ki jih bodo verjetno izrekla sodišča, spremenila v zaporne. Posrebela bo tudi za dakoitske družine in za solmino za njih otroke. New Delhi je tudi obljubil, da bo vložil 170 mi- lijonov dolarjev za razvoj čambalske doline, kar bi omililo revščino, ki je marsikaterega dakoita poglala v nasilniško življenje.

Divji lovci

Pokol aligatorjev

Prilplaval iz Louisiane v Teksas, kjer se je skrivljal pol leta, preden so ga pri- jeli. Drugi, ki zdaj prestaja dolgo zapo- rno kazen, je rad krožil po močvirju v dolini, ki je lahko dosegel 136 km na uro. To sta samo dva izmed 460 divjih lov- cev, ki jih je vlada razkrinjala v zadnji akciji. V zadnjih dveh mesecih so izdali še 48 zapornih povelj in kazni so zelo stroge. Dva močakarja iz Atlante, ki sta bila pred tedni osumljena trgovanja z aligatorjevimi kožami, čaka do 40 let za- pora in globa 400.000 dolarjev.

Toda kljub vsemu posel še vedno cvete. V sodih z lažnimi etiketami potu- jejo aligatorjeve kože h tovarnarjem v Franciji (večinoma za čevlje) in na Ja- ponskem (pasovi za ure, listnice). In tu-

di če oblasti odkrijejo pošiljko, zakon dovoljuje odkup zaplenjenega ulova. Ta- ko kupec izgubi svojega divjega lovca, ne pa tudi, kož.

DIVJI LOVEC IN NJEGOV PLEN

THE SUNDAY TIMES magazine

TIME